

Mastergradsoppgave

Hedda Færden

Kvinne og/eller klatreinstruktør?

-En studie om deltakernes forståelse om kjønn og klatreinstruktøren.

Høgskolen i Telemark

Fakultet for allmennvitenskapelige fag

Hedda Færden

Kvinne og/eller klatreinstruktør?

-En studie om deltakernes forståelse om kjønn og klatreinstruktøren.

Høgskolen i Telemark
Fakultet for allmennvitenskapelige fag
Institutt for idretts og friluftslivsfag
Hallvar Eikas Plass
3800 Bø i Telemark

<http://www.hit.no>

© 2013 Hedda Færden

Forsidefoto: Marie Austad Haug

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

Denne oppgaven handler om hvilke tanker, erfaringer og holdninger deltakere på klatrekurs har til klatreinstruktører, med fokus på kjønn. Det er veldig få kvinner som arbeider med klatring og det er en aktivitet som er preget av maskulint hegemoni. Tema ble utformet på bakgrunn av den skjeve fordelingen mellom kjønn, forskning i friluftsliv med et kjønnsperspektiv, samt egne erfaringer og observasjoner fra feltet som studeres. Jeg var spesielt nysgjerrig på deltakerne sine forestillinger om betydningen av instruktørens kjønn, som det finnes veldig lite forskning på. Jeg gikk inn i feltet for å se om deltakerne har holdninger som gjør det vanskelig for kvinner å lykkes i arbeidet. Ved å forstå kjønn som dynamisk og sosialt konstruert, utforsker oppgaven hvilke holdninger og forestillinger deltakere har om klatreinstruktørens kjønn, med utendørs klatrekurs som kontekst.

Jeg har tatt utgangspunkt i problemstillingen: *Hvilke forestillinger har deltakere om kjønn og klatreinstruktøren?* For å undersøke dette har jeg benyttet meg av kvantitativ metode.

Prosjektet ble gjennomført med kvalitative intervjuer med syv deltakere fra tre ulike kurs sommeren og høsten 2013. Fire av informantene er kvinner og tre menn, i alderen 22-55 år.

Empirien er delt i tre deler gjennom en hermeneutisk analyse: 1) Beskrivelse om og forventinger til klatreinstruktøren – som ser på om beskrivelsen og forventingene deltakerne har er kjønnsrettede eller kjønnsnøytrale. Her fremheves det at deltakerne ser miljøet og omgivelsene som maskulint. De egenskapen de verdsetter høyest hos en klatreinstruktør er at vedkommende er pedagogisk, rolig og erfaren, og deretter har høy fokus på sikkerhet. Disse kvalitetene derimot, som heller er forbundet med kvinnelighet, er i mindre grad kjønnsrettede og bryter dermed med normene som er forbundet med feltet (doxa). 2) Erfaringene med klatreinstruktøren(e) med fokus på kjønn – fremhever at informantene synes det er vanskelig å se forskjeller på hvordan de opplever en mannlig og en kvinnelig instruktør. Informantene uttrykker at de har full tillit og respekt for klatreinstruktøren(e), uavhengig av kjønn. 3) Holdningene til klatreinstruktørens kjønn – viser at mine kvinnelige informanter tenker og reflekter mer over kjønn og har fordommer knyttet til kjønnede egenskaper, i motsetning til mine mannlige informanter. Holdningene knyttet til vår forståelse av kjønn som de kvinnelige informantene uttrykker, går i høy grad i kvinners favør. Det bryter med doxa, og støtter opp om en heterodoks kjønnsdiskurs. I den sammenheng kan vi stille spørsmål om hvorvidt det begynner å danne seg et nytt doxa på feltet, hvor kvinner lettere får innpass.

Forord

To år har gått siden arbeidet med denne oppgaven startet, og det er nå på tide å sette sluttstreken. Det har vært en lærerik, spennende, utfordrende og frustrerende arbeidsprosess. En arbeidsprosess hvor jeg for det meste av tiden har vært alene med problemstillingene. Derfor er jeg ekstra takknemlig over den hjelp og støtte andre har bidratt med. Dette forord vil jeg benytte til å takke noen av de personene som på en eller annen måte har vært involvert i oppgaven.

Aller først vil jeg få takke min veileder, Tommy Langseth, for gode tilbakemeldinger, nyttige tips og konstruktiv kritikk der det har trengtes. Personalet på biblioteket ved HIT skal ha takk for en usedvanlig god service. Den hjelpsomhet, vennlighet og rask service man møter hos dere, finner man ikke mange andre steder. Dette prosjektet hadde ikke vært mulig uten at jeg fikk ta del i deltakerne på klatrekurs sine tanker, meninger og refleksjoner. Jeg vil derfor rette en stor takk til mine informanter for at de villige har stilt opp og vist interesse for mitt arbeid, i tillegg til å ha gitt av sine egne meninger og refleksjoner. I tillegg fortjener min gode venninne Vilde Andres Pettersen takk for gode innspill og tilbakemeldinger på deler av oppgaven.

Den største takken fortjener mine foreldre for all den motivasjonen dere har gitt meg, spesielt når det har gått litt tungt. Takk til pappa for gode innspill og fruktbare diskusjoner til oppgaven.

Bø i Telemark, juni 2014

Hedda Færden

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Forord	4
1. Innledning	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Klatring.....	10
1.3 Tidligere forskning	12
1.4 Hva oppgaven ønsker å belyse	14
2. Bakgrunnsteppe	16
2.1 Historisk bakgrunn	16
2.2 Kvinner og klatring	17
2.3 Klatreinstruktør og utdanning	20
3. Teoretiske perspektiver	23
3.1 Kjønn som konstruksjon.....	23
3.2 Kjønn som performativitet	24
3.3 Bourdieu og den symbolske orden	27
3.3.1 Habitus – praksisformer i feltet	28
3.3.2 Kapital	29
3.3.3 Doxa	31
3.3.4 Klatring som felt.....	31
3.4 Makt i en mikromaktarena	33
3.5 Simone de Beauvoir	34
3.6 Kjønn forstått som maskulint og feminint.....	37
3.7 Friluftsliv og kjønn.....	38
4. Metode	40
4.1 Tilnærming til data	40

4.2 Hermeneutisk tilnærming	41
4.3 Det kvalitative forskningsintervju	43
4.4 Feltarbeid	45
4.5 Min forforståelse	47
4.6 Forskningsprosessen	49
4.7 Materialet og utvalget	50
4.8 Intervjuguiden	51
4.9 Gjennomføring av intervjuene	52
4.10 Transkribering	53
4.11 Analyse	53
4.12 Kritiske vurderinger av metodearbeidet	54
4.13 Etiske utfordringer og refleksjoner	57
5. Presentasjon	59
5.1 Kursene jeg har deltatt på	59
5.1.1 Nybegynnerkurs i klatring i august	59
5.1.2 «Naturlig sikring»-kurs i september	59
5.1.3 «Naturlig sikring»-kurs i oktober	59
5.2 Presentasjon av informantene	60
6. Beskrivelse av og forventninger til en klatreinstruktør	65
6.1 Kjønn	65
6.2 Sprek og muskuløs	67
6.3 Friluftslivstøy	68
6.4 Rolig, pedagogisk og erfaren	69
6.5 Kjønnrettet eller kjønnsnøytralt?	70
7. Erfaringer og opplevelser med klatreinstruktøren(e)	74
7.1 Nybegynnerklatrekurs i august	74
7.2 «Naturlig sikring»-kurs i september	76

7.3 «Naturlig sikring»-kurs i oktober	77
7.4 En ubehagelig kursopplevelse	78
7.5 Kursopplevelsen i et kjønnsperspektiv	80
8. Holdninger til klatreinstruktøren og kjønn	82
8.1 Kvinnen som Den andre	83
8.2 Vurdert etter mannens normer?	87
8.3 Forbilder gir endringspotensial	90
8.4 Dyktige kvinner – enere på sitt felt	91
8.5 Foretrekker en kvinne.....	96
8.7 «Jeg har ikke tenkt i disse banene her i det hele tatt»	98
8.7.1 Tenker kvinner mer i kjønn?	99
8.9 En heterodoks kjønnsdiskurs?	103
8.10 Sammendrag	106
9. Kvinne og/eller klatreinstruktør	108
9.1 Forestillinger om kjønn og klatreinstruktøren	111
9.2 Veien videre	112
Referanser	114
Vedlegg	121

1. Innledning

I denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på klatreinstruktøren sett fra et kjønnsperspektiv. I denne sammenheng er jeg ute etter de forventninger og holdninger til, tanker om og erfaringer med klatreinstruktører deltakerne på klatrekurs har, med vekt på instruktørens kjønn. *Er forventningene til deltakerne kjønnset? Har deltakerne en formening om hvilket kjønn instruktøren skal ha? Finnes det fordommer når det gjelder kjønn og instruktøren?* Klatring og tindesport er kjent få å være en aktivitet forbeholdt menn, og det alpine landskapet en arena for bekreftelse av en *hegemonisk maskulin kjønnsidentitet*¹ (Singsaas, 2006). I dag ser vi mange kvinner som klatrer, spesielt innendørs. Imidlertid er fordelingen mellom kjønn en helt annen når det gjelder utdanning innenfor klatring. Det er for eksempel kun 16 prosent kvinner og 83 prosent menn som arbeider med klatring utendørs, og som har en utdanning som er godkjent av Norges Fjellsportforum (fjellsportforum.no, 2014). *Hvorfor er det en slik stor forskjell? Har vi vanskeligheter med å gi innpass til kvinnene når det gjelder å ta vare på oss, innenfor klatring og fjellsport?* Kvinner som arbeider innenfor friluftslivsnæringen, uttrykker at de føler at turistene er skeptiske til deres rolle på grunn av deres kjønn, og at de derfor demper sine kvinnelige uttrykk for å skape tillit (Moen, 2010; Porsanger, 2011). *Stemmer dette? Er turistene/deltakerne skeptiske til å ha kvinnelig instruktør/leder/guide?* For å prøve å få svar på det har jeg gjort en kvalitativ undersøkelse, hvor jeg har gjort semistrukturerte intervjuer med syv deltakere fra tre forskjellige klatrekurs. På de kursene har det vært både mannlig og kvinnelig instruktør, slik at informantene sitter med litt ulike erfaringer.

1.1 Bakgrunn

Bakgrunnen for dette prosjektet er et to dagers symposium om kjønn og makt i idrett og friluftsliv ved Høyskolen i Telemark. Det var spesielt ett framlegg, «Jobber kvinner som veiledere i norsk friluftsliv?» av Jens Marcussen, som vekket oppmerksomheten min. At det var et lavt antall kvinner i friluftslivsnæringen, forbauset meg ikke. Det var mine egne tanker som slo meg, mine egne holdninger til meg selv.

Under diskusjonen på slutten av dagen kom blant annet spørsmålet om hvorfor det er så få kvinnelige veiledere i norsk friluftsliv. Dette ga meg en solid vekker og fikk meg til å tenke på mitt eget ståsted. I forkant av symposiet var planen min for masteroppgaven noe ganske annet enn hva den er blitt til. Jeg hadde bestemt meg for å skrive om kroppssøving og

¹ *Maskulint hegemoni* vil bli definert senere i oppgaven.

læringsmiljø. Da ville jeg stå sterkt på arbeidsmarkedet, var min tanke. Mens deltakerne diskuterte ulike grunner til at det er få kvinnelige veiledere i norsk friluftsliv, spant mitt eget hode rundt: «Hvorfor skal ikke jeg bli veileder?», «Hvorfor satser jeg ikke fullt ut på friluftsliv når jeg er så godt i gang og det er det jeg virkelig liker?» «Tør jeg ikke?» «Er jeg redd for å ikke mestre det i et mannsdominert miljø?»

Det tok en stund før jeg klarte å bestemme meg. Jeg ville skrive min masteroppgave innenfor friluftslivsfeltet. Det er det som ligger hjertet mitt nærmest, og samtidig har jeg en drøm om å kunne jobbe med dette på heltid, i alle fall for en periode. For meg ble valget todelt. Det ble avgjørende med hensyn til å velge et spennende tema til masteroppgaven, men desto viktigere er avgjørelsen blitt når det gjelder framtidige jobbvalg. I tillegg har det fått meg til å reflektere over om det er noe som egentlig hindrer meg i å bli veileder i friluftsliv.

Det ligger altså en stor porsjon personlige årsaker til grunn for valg av oppgave, men ut fra et samfunnsperspektiv håper jeg oppgaven kan være med på å sette søkelyset på kvinnene i næringen og gi kunnskap om folks forhold til kjønn og klatring. Stadig flere mennesker betaler for å komme på organiserte turer, hvor fjellsportsaktiviteter som brevandring, klatring, tindebestigning og toppturer på ski er blitt populære salgsvarer (Hallandvik, 2010). Forskning viser at menn og kvinner er like aktive i dagens friluftsliv (Odden, 2005), men det er fortsatt stor forskjell på den typen aktiviteter de driver med, og spesielt er det som sagt stor forskjell når det gjelder kjønnsfordelingen blant de som arbeider i denne næringen. Per i dag er det for eksempel kun 3 kvinner som har tatt internasjonal fjellførereksamen (tindevegleder), mot 79 menn (Norsk tindeveglede, 2014). Denne utdanningen er den høyeste kvalifiseringen vi har av fjellførere, og de som har tatt den, besitter høy kompetanse innenfor klatring, brevandring, fjellskigåing, bratt skikjøring, skredvurdering og flora (Norsk tindeveglede, 2014). Den samme skjeve fordelingen av kjønn kan vi se innenfor de andre fjellsportsgrenene. Hvis vi tar for oss utdanninger som breinstruktør 1 og fjellkursleder, er fordelingen henholdsvis 74 prosent menn og 26 prosent kvinner og 90 prosent menn og 10 prosent kvinner (fjellsportforum.no, 2014). Jeg er nysgjerrig på hvorfor det er en slik forskjell. *Hvorfor driver kvinner og menn med forskjellige friluftslivsaktiviteter, og hvorfor er det så få kvinner som blir instruktører innenfor friluftsliv?* Jeg skal ikke besvare alle disse spørsmålene i min oppgave, men jeg håper oppgaven kan være med på å belyse noen av spørsmålene som gjelder denne forskjellen, og gi noen svar. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i dem som deltar på klatrekurs med både mannlige og kvinnelige klatreinstruktører, og undersøke hvilke refleksjoner de gjør seg om, og hvilke erfaringer de har med instruktøren, med vekt på dennes

kjønn. *Er erfaringene med å ha mannlig instruktør forskjellige fra dem med å ha kvinnelig sådan? Hvilke holdninger har deltakerne til instruktøren med tanke på kjønn?*

Innenfor «instruktørverdenen» er det interessant å få kunnskap om folks holdninger, meninger og oppfatninger knyttet til instruktørens kjønn. I dagens samfunn er det mye snakk om likestilling og et ønske om å øke antall kvinnelige ledere i arbeidslivet generelt. *Er det også slik innen klatring og andre instruktørroller? Ønsker vi å gi plass til flere kvinnelige instruktører innenfor friluftsliv, eller har vi motforestillinger, fordommer mot det å ha kvinnelig instruktør? Er det slik i friluftsliv at man føler seg tryggere på tur og kurs med en mannlig instruktør? Eller er det kvinnene selv som mener at de må overbevise mer og ha høyere kompetanse enn menn?* Personlig er jeg veldig nysgjerrig på hvilken holdning deltakerne har til kvinnelige klatreinstruktører, ettersom det er noe jeg må forholde meg til hvis jeg skal arbeide i dette feltet. Denne nysgjerrigheten er også hovedgrunnen til at jeg har valgt deltakernes ståsted når det gjelder temaet.

1.2 Klatring

Klatring brukes i oppgaven som en fellesbetegnelse for en rekke aktiviteter som foregår i det vertikale rom. Det kan foregå både inne på vegger bygget for formålet og utendørs på klipper og i fjell, både under tregrensen og i høyfjellet. Min oppgave tar først og fremst sikte på det som skjer utendørs, rettet mot friluftsliv. Klatring kan forstås både innenfor friluftslivsbegrepet og som noe som har et mer idrettslig preg. Det blir ofte sett på som en sport og idrett (Hatting, 2001; Bell, 2005; Kolsrud, 1983; Robinson, 2008), men faller også inn under det som blir omtalt som «moderne friluftslivsaktiviteter» eller «nye friluftslivsaktiviteter» (Odden, 2008b; Bischoff & Odden, 2002; Vorkinn, et al., 2000). I flere sammenhenger blir klatring også definert som en «ekstrem sport» (Robinson, 2008; Booth & Thorpe, 2007). Begrepet *moderne friluftslivsaktiviteter* indikerer at det er nye aktiviteter, samtidig som det dreier seg om friluftsliv hvor fysisk aktivitet og naturopplevelse står sentralt (Odden, 2008b). I den sammenheng er det viktig å merke seg at klatring er noe mennesker har drevet med i mange generasjoner, og fjellklatring startet nordmenn aktivt med på slutten av 1800-tallet (Grimeland, 2004). Imidlertid er det først de siste tjue årene at aktiviteten har hatt en voldsom økning, og i 1996 skrev *International Sports Yearbook* at klatring var en av de raskest voksende idrettene i verden (Hatting, 2001).

Klatring rommer veldig mye, fra bekymringsløs klyving uten tau på en stor stein en solfylt dag til iskalde dager og netter på et 8000 meter høyt fjell (Hatting, 2001). I Norge kan man

bedrive klatring innendørs med og uten tau, utendørs på klippe på både boltede ruter, naturlige ruter og miksruter og i fjell ved hjelp av vandremetode eller klatremetode (Bell, 2005). I denne oppgaven er det ikke så viktig om klatring er en sport, idrett, hobby, ekstrem sport eller friluftslivsaktivitet, og personlig kan det være alle de tingene. Jeg har derfor valgt å ikke definere hvor det hører hjemme, eller hva disse begrepene innebærer, fordi jeg synes dette ikke har relevans for oppgaven, og fordi det er vanskelig og omdiskutert. Dermed går disse begrepene noe i hverandre i oppgaven, hvor jeg omtaler klatring som både sport og friluftslivsaktivitet. Hovedvekten min ligger likevel på friluftsliv fordi min utdanning i høy grad er rettet mot friluftsliv og det er det jeg selv har lyst til å arbeide med. Selv ser jeg på klatring som friluftsliv.

Uansett hvilken kontekst vi ser klatring i, ser det ut til å være ladet med maskuline verdier og tegn på en hegemonisk maskulin kjønnkultur; spesielt er det omgivelsene og miljøet som beskrives som maskuline. Klatring blir omtalt som risikofylt, ekstremt og utfordrende, og det å overvinne og beherske disse utfordringene blir sett på som mannlig (Pedersen, 1999; Booth & Thorpe, 2007; Robinson, 2008; Vereide, 2008). Felles for de moderne friluftslivsaktiviteter er blant annet at de kjennetegnes ved å være krevende, fartsfylte og spennende, og i mange sammenhenger ha et visst risikopotensial. Aktivitetene er også spesialiserte og krevende når det gjelder både utstyr, tekniske ferdigheter, fysiske egenskaper og tilegnede erfaringer (Odden, 2008b, s. 12). Her ser man en stor forskjell på menns og kvinners deltakelse; menn er sterkt i flertall (Odden, 2008b). Av Booth og Thorpe (2007) og Robinson (2008) blir klatring karakterisert som en ekstrem sport, som har sterk vekt på mannlige fysiske egenskaper. Det er en sport som er konstruert av menn for menn, og det trekkes fram at egenskaper som er fortrukket i sporten, er ønskelige eller «naturlige» mannlige egenskaper (Booth & Thorpe, 2007).

Extreme sports cultures have strong emphasis on male physicality.

Participants earn prestige and respect from their peers through display of physical prowess, including finely honed combinations of skill, muscular strength, aggression, toughness, and, above all, courage. Among the general population such attributes are desirable or «natural» male traits.

(Booth, et al., 2007 s. 103)

1.3 Tidligere forskning

Det er gjort veldig lite forskning på kjønn i fjellsport. Boken *Everyday Masculinities and Extreme Sport: Male Identity and Rock Climbing* av Victoria Robinson (2008) er den første dybdestudien av fjellklatring i Storbritannia. Boken setter søkelyset på fjellklatring og mannlig identitet, og den undersøker forholdet mellom hverdagsmaskulinitet og jakten på den ekstraordinære maskulinitet gjennom idrett (Robinson, 2008). Forfatteren konkluderer med at det ser ut til at menn vil klatre i fjell, ikke bare fordi de er der, men av en rekke grunner. Blant disse er et ønske om frihet og selvrealisering, og forfatteren hevder at en av grunnene er at sportens maskuliniteter er sentrale i dens utforming, «through blood, skin and grit (stone)» (Robinson, 2008, s. 164). Noen andre som har tatt opp temaet klatring i en kjønnskontekst, er Rachel E. Dilly og Sheila J. Scraton (2010). I motsetning til Robinson (2008), som ser på menn og maskuliniteter i fjellklatring, ser Dilly og Scraton (2010) på kvinner. Det gjør de i artikkelen «Women, climbing and serious leisure», som er en studie over 19 kvinnelige klatreres beretninger om klatrekarriere og identitet. Studien er gjort gjennom kvalitative dybdeintervjuer med de kvinnelige klatrerne.

Det eneste forskningsbidraget jeg har funnet i Norge som tar opp klatring og kjønn, er Marianne Singsaas' artikkel «Tindebestigersker og andre Jættekvinder» (2006). Her tar Singsaas for seg kjønn og klatring i et historisk perspektiv, og hun vektlegger kvinnens historie innenfor klatring, som hun omtaler som en stille historie (Singsaas, 2006). Jeg kommer tilbake til det i kapittel 2.

Den som grundigst har tatt opp temaet kvinner, kjønn og friluftsliv i Norge, er Kjersti Pedersen. I doktoravhandlingen «*Det har bare vært naturlig*»: *Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger* ser Pedersen (1999) på friluftsliv fra et bygde- og kvinneperspektiv. Pedersen gjorde et antropologisk feltarbeid, hvor hun deltok i det lokale turlivet i Alta over to år, hadde samtaler og gjorde intervjuer med et bredt utvalg personer i lokalsamfunnet. Hun finner flere forskjeller mellom kvinnes og mennenes friluftsliv, men de dreier seg i hovedsak om hva kvinner og menn velger, og hvor mye tid de bruker på det. Det er mennene som dominerer, og friluftsliv er en viktig del av deres identitet. Pedersen var også den første som tok dette temaet opp, og siden har kommet flere oppfølgere etter henne, men ingenting i det omfanget. Hennes feltarbeid ble gjort i 1990–92 i Alta, og det begynner allerede å bli mange år siden. Per dags dato har det gått 22 år. Er det ikke mye som har skjedd siden den gang? Er det like relevant å bruke resultatene i dag?

I forkant av «Tindebestigersker og andre Jættekvinder» (Singsaas, 2006) kom Marianne Singsaas' masteroppgave *Kvinner i natur og kvinners natur* (Singsaas, 2004). Her vektlegger Singsaas kvinners friluftsliv i perioden 1860–1910, og hun har sett på hvordan kjønn konstrueres, opprettholdes og utfordres i og gjennom friluftsliv. Det har hun gjort ved hjelp av en historisk-sosiologisk analyse av et historisk kildemateriale. Primærkildene hennes er hovedsakelig årbøker, tidsskrifter og bøker produsert av det mannlige byborgerskapet. Singsaas har sett på temaet gjennom fem sett av prosesser: kjønnning gjennom tolkning og koding av kvinner og kvinnekropper, kjønnning gjennom friluftslivets logikker, kjønnning gjennom kroppen, kjønnning gjennom organisering og ansvarsfordeling på tur og kjønnning gjennom språkbruk og metaforer (Singsaas, 2004). I den perioden er det forskjellige krav som stilles i friluftslivet og i hverdagslivet. Det blir pekt på motsetning mellom «ekte kvinnelighet» og «den ekte turist». Ifølge Singsaas' (2004) kilder er en ekte turist en mann, og gentleman, som er fylt med kjærlighet til friluftslivet og fjellet. Diskursene om den ekte turist bekrefter og forsterker menns dominans på fjellfeltet, og det alpine landskapet blir en arena for bekreftelse av maskulin kjønnsidentitet og klassehabitus, skriver Singsaas (2004). Det blir stilt krav i feltet som kvinner ikke kan oppfylle uten at den kvinnelige praksisen endres, noe som igjen kan rykke ved den diskursive orden. Friluftslivskvinner settes dermed i en *double bind*-posisjon, mellom det å være ekte kvinne og ekte turist. Ifølge Singsaas (2004) er kvinners utfoldelse og mestring i friluftsliv med på å skape nye diskursive utfordringer og rokker ved den kjønnede symbolske orden. Singsaas (2004) ser på det som et krystalliseringspunkt for forhandlinger om kjønn.

Jeg har ikke klart å finne noen som har tatt opp turistenes eller deltakernes forventninger sett i et kjønnsperspektiv. Det nærmeste jeg har kommet, er en oppgave om det å være deltaker på føringsturer i høyfjellet. Frode Hallandvik (2010) har i masteroppgaven *I trygge hender – på ville veier* gjort en kvalitativ studie som tar for seg hva det vil si å være deltaker på føringstur i høyfjellet, og hvordan fenomenet fjellføring forstås fra deltakernes perspektiv. Metodisk har jeg gjort mye av det samme som Hallandvik, men vi har lagt vekt på forskjellige ting.

Derimot finnes det studier som er gjort fra førerens/guidens/instruktørens/trenerens side. Cecilie Harr Moen (2010) har for eksempel gjort en kvalitativ studie over fire kvinnelige naturguiders arbeidserfaringer fra Svalbard. Svalbard har en mannsdominert historie og har vært preget av et maskulint hegemoni (Moen, 2010), som kan sammenlignes med historien innenfor klatring. Moen har blant annet kommet fram til at kvinnene underkommuniserer kvinnelige uttrykk ved seg selv for å skape mer tillit i møte med turistene. Informantene i

studien til Lise W. Porsanger (2011) forteller det samme. I sin masteroppgave *Profesjonalisering av friluftsliv* har hun gjort en kvalitativ studie over statuser og maktforhold blant turledere. Målet hennes var å få innsikt i hvilken status formell kompetanse tillegges i profesjonaliseringsprosessen, hvilken konsekvens denne statusen har for aktørene, og hvordan profesjonaliseringsprosessen påvirker maktforholdene i feltet (Porsanger, 2011, s. ii). I den sammenheng har hun også sett på makt i forhold til kjønn. Porsanger intervjuet seks turledere, hvorav to var kvinner. De forteller at de tilpasser seg mannens væremåte for å bli respektert på lik linje med mennene. I den sammenheng konkluderer Porsanger med at det finnes en form for feltspesifikk kapital, der den mannlige turlederen har mer makt bare ved å være mann.

Innenfor arbeidslivet har jeg funnet en rapport som er gjort med «deltakernes» perspektiv på lederen (instruktøren). I SNF-rapport nr. 13/14 *Kjønn og ledelse* har Halvorsen og Johansen (2013) sett på hvilken betydning lederstil og kjønn har for medarbeidernes oppfatning av en effektiv leder. Halvorsen og Johansen understreker i sin rapport at det finnes mye litteratur som er knyttet til kjønn og lederstil, men lite som dreier seg om medarbeidernes evaluering av kvinnelige og mannlige ledere (Halvorden & Johansen, 2013).

1.4 Hva oppgaven ønsker å belyse

I denne oppgaven ønsker jeg å beskrive rollen klatreinstruktør så godt som mulig, sett gjennom deltakernes øyne. Oppgaven er vinklet mot kjønn, med vekt på at det er få kvinnelige klatreinstruktører. Deltakernes beskrivelser, mine egne observasjoner og min egen forforståelse vil deretter danne grunnlaget for en drøfting av hvordan klatreinstruktøren i et kjønnsperspektiv kan forstås, også sett i lys av tidligere forskning på feltet. På bakgrunn av dette har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvilke forestillinger har deltakere om kjønn og klatreinstruktøren?

For å belyse problemstillingen har jeg satt opp delproblemstillinger jeg vil gå igjennom.

- Hvordan beskriver deltakerne en klatreinstruktør, og hvilke forventninger har de til instruktøren? Er beskrivelsen og forventningene kjønnsrettede eller kjønnsnøytrale?
- Hva slags erfaringer og opplevelser har deltakerne gjort seg på kurs med klatreinstruktøren(e), spesielt med tanke på kjønn?

- Hvilke holdninger til og meninger om klatreinstruktøren har deltakerne sett i et kjønnsperspektiv?

2. Bakgrunnsteppe

Jeg vil i dette kapittelet legge fram en sammenfatning av klatringens historie for at leseren skal få innsikt i og dypere forståelse av hvordan vi som individer handler i dag. Det starter med et innblikk i klatrehistorien generelt, før søkelyset rettes mot kvinner og kjønn i klatring. Avslutningsvis tar jeg kort for meg utdanningen og yrket som klatreinstruktør i en historisk kontekst, men med mest vekt på hvordan forholdene er i dag. En historisk bakgrunn har jeg sett på som nødvendig for å forstå hvordan aktiviteten er konstruert i dag.

2.1 Historisk bakgrunn

Den første virkelige fjellklatringen man kjenner til, ble utført på 1400-tallet av inkaene i Sør-Amerika. Det er likevel Alpene i Europa som regnes som klatresportens opphavssted. Den høyeste toppen i Alpene, Mont Blanc², ble første gang besteget i 1786, og rundt 1870 var alle de høyeste alpetoppene besteget (Store norske leksikon, 2014). I Norge fant den første kjente fjellklatringen sted i 1828, da Kirsten Hoel og Hans Bjarmeland klatret til topps på Romsdalshorn (1550 moh.). I norsk klatring regner man imidlertid pioneren for å være briten William Cecil Slingsby, som var den første som besteg Store Skagastølstind (Storen) (Store norske leksikon, 2014). Slingsby stod den 21. juli 1876 på toppen av Store Skagastølstind, den høyeste av Norges alpine fjelltopper, som førstemann (Grimeland, 2004). Slingsbys førstebestigning av Storen var spektakulær og bidro til at den engelske *mountaineering* ble introdusert i Norge. I 1888 åpnes Turtagrø hotell, og i 1894 åpner hytten på Skagadølsbandet, noe som bidrar til at Hurrungane i Jotunheimen blir sentrum for norsk tindesport (Singsaas, 2006; Grimeland, 2004). I 90-årene ser man en økende oppslutning blant nordmenn, som blant annet gjenspeiler bestigningene av Storen. I perioden 1876–1891 blir Storen besteget kun 8 ganger, mens den i årene etter bestiges flere ganger årlig. I 1896, for eksempel, var 12 grupper på toppen av Store Skagastølstind (Singsaas, 2006).

Den eldste norske foreningen for fjellklatring er Norsk Tindeklubb, som ble stiftet i 1908 av 12 menn på Frognerseteren i Oslo (Grimeland, 2004). Alt fra starten av var den en lukket klubb, etter mønster av Alpine Club i England³. For å bli medlem måtte man bli anbefalt av to

² Mont Blanc (4810) ble fram til Sovjetunionens oppløsning (1991) regnet som Europas høyeste fjelltopp. Denne er nå oftest regnet for å være Elbrus i Kaukasus (5642 moh.), mens Mont Blanc er Vest-Europas høyeste (Store norske leksikon, 2014).

³ Den britiske Alpine Club var en eksklusiv klubb. For å bli medlem av klubben måtte man anbefales av allerede eksisterende medlemmer; så ble man videre diskutert og betraktet. Alpine Club preget tindeportkulturen i England og senere i Norge og gjorde tindesport til en nobel sport passende for gentlemen (Grimeland, 2004, s. 24).

medlemmer og ha flere års øvelse i tindesporten (Grimeland, 2004). Det startet med 12 menn i 1908 og økte til om lag 40 medlemmer i 1930. Therese Bertheau og W.C. Slingsby ble innbudt som æresmedlem av klubben i 1909, men «vanlige» kvinner måtte vente. På slutten av foreningens § 3 står følgende: «[K]vinder kan ikke være ordinære medlemmer» (Singsaas, 2006, s. 4). Etter Bertheau fikk Norsk Tindeklub sitt første kvinnelige medlem først i 1968 (Singsaas, 2006).

Lokale klatregrupper begynte å dukke opp fra omkring 1960 og framover, temmelig løst organisert, som frie sammenslutninger av individualister (Grimeland, 2004). Det startet med Tindeggruppa ved NTHI og Kolsås Klatreklubb, som kom i henholdsvis 1959 og 1967. På slutten av 70-tallet begynte det å sprette opp klatregrupper over hele landet, og mange flere utover 80- og 90-tallet. I løpet av denne perioden ble antallet aktive klatrere i landet mangedoblet, og det var i underkant av 100 klatreklubber i år 2000. Det var fra klatrernes side behov for å ha en organisasjon som kunne samle alle norske klatrere, der man kunne utveksle erfaringer, samle interesser og framstå som en handlekraftig enhet (Grimeland, 2004).

Allerede på 1970-tallet ble det holdt diskusjonsmøter om dette, og det ble stilt spørsmål om hvorfor ikke Norsk Tindeklub kunne fungere som en slik paraplyorganisasjon. Det var flere som støttet forslaget om å åpne NTK, men det førte ikke nevneverdig fram. Resultatet ble i stedet at man stiftet Norges klatreforbund (NKF) i 1992, som samler alle klatreklubbene i Norge (Grimeland, 2004). I dag har forbundet over 17 700 medlemmer og 173 klubber, hvor det i 2001 var 5158 medlemmer og 67 klubber. I dag er Norges klatreforbund et særforbund i NIF, det er medlem av det internasjonale klatreforbundet (UIAA), av International Federation of Sports Climbing (IFSC) og av Friluftslivets Fellesorganisasjon (FRIFO) (Norges Klatreforbund, 2014). NKFs arbeid går ut på opplæring og sikkerhet samt utvikling av innendørs klatreanlegg, landslagssatsing og konkurranser. I 1994 ble det første landslaget i klatring etablert. På herresiden bestod det av Christoffer Fossli, Trym Fyrilei, Håkon Hansen, Martin Reimers og Frank Sæthre, og kvinnelandslaget bestod av Gry Hansen og Therese Nøst (Grimeland, 2004).

2.2 Kvinner og klatring

«Historien om kvinnelige klatrere kan sies å være en stum historie, det vil si at den finnes, men ikke er uttalt, skrevet ned eller publisert» (Singsaas, 2006, s. 5). Marianne Singsaas (2006) skrev i artikkelen «Tindebestigersker og andre Jættekvinder» om klatring og kjønn i et historisk perspektiv. Hun forteller at selv om kvinner er aktive klatrere, har ikke

offentligheten rom for disse kvinnene. I 2004 kom boken *En historie om klatring i Norge 1900–2000* (Grimland, 2004), som er en historie om menns klatring, hvor kvinner mer eller mindre er fraværende. Singsaas (2006) har i sitt arbeid slitt med å finne kilder om kvinnelige klatrere, og det hun har funnet, har i hovedsak vært navn som er nevnt under årlige referater av tindebestigninger som er blitt gjennomført i løpet av sesongen.

Kvinner i fjellet var ingen sjeldenhet. Av statistikken til to av Turistforeningens hytter, Tvindehougen og Gjendeboden, for 1883 kan vi se at henholdsvis 22 prosent og 18 prosent av hyttenes gjester har vært kvinner. I DNTs årbok for 1886 ser vi også at 6 av 98 turister som besteg Galdhøpiggen det året, var kvinner (Singsaas, 2006). Derimot er det sjeldnere man finner norske kvinnelige fjellklatrere i artikler, og kvinnene skriver heller ikke selv i DNTs årbøker. I DNTs årbok fra 2008 finner vi eksempel på at Sofie Mortensen, frk. S. Nilsen og frk. M. Thygesen var på Storen sommeren 2008, og at Therese Bertheau og Kari Berge har gått hele Skagastølsrekka sammen med fire karer. Vi finner flere eksempler fra notiser på grupper med kvinner som har vært på tur alene med fører, uten mannlig følge, men det er ikke skrevet noen artikler fra dem (Singsaas, 2006).

Tindebestigere på 1900-tallet var menn, med ett viktig unntak, skriver Grimland (2004). Therese Bertheaus var et hyppig ønsket turfølge både av sportslige grunner og på grunn av hennes språkkunnskaper. Bertheau var lærer i fransk og engelsk på Nissen pikeskole, noe som kom godt til nytte når de utenlandske gjestene og lokale førerne trengte en hjelpende hånd for å lette på kommunikasjonen (Grimland, 2004, s. 14). Therese Bertheau blir presentert som en kvinne som har mye initiativ og mot, og som ikke lar seg påvirke av andre. Hun bytter ut de fotside skjørtene med bukser og knekort skjørt, som hun får mye kritikk for (Tønsberg, 1982). I 1882 skrev Johannes Heftye i en aviskronikk: «Vi må Gud bevare oss for nogensinne å komme så langt at våre landsmanninner skulle falle på for alvor og i almindelighet å bestige tinder» (Heftye I Tønsberg, 1982, s. 97).

Bertheau lot seg ikke stoppe, og i løpet av ca. 20 år var hun med på 40 bestigninger på 30 topper (Tønsberg, 1982). Hun besteg i 1894 Storen som første kvinne, etter et mislykket forsøk i 1883 (Singsaas, 2006). Therese Bertheau ble i 1900 invitert av Slingsby til å bestige Store Skagastølstind. Bestigningen de gjorde sammen, som var av førstebestigeren og første kvinne, vakte stor oppsikt i både norsk og britisk presse. Bertheau brydde seg lite om Heftyes formanende innlegg eller kritikken fra borgerskapet. Hun ble mer hederlig omtalt av Slingsby

i en artikkel fra Norsk Fjellsport i 1914, hvor han får fram sin positive innstilling til frk. Bertheau og tindesporten:

Frk. Bertheau, the first lady who ascended Store Skagastølstind did much nobel work by proving that mountainclimbing is grand sport for women as well as men. (Slingsby, I Tønsberg, 1982, s. 103)

Therese Bertheau ble medlem av DNT i 1889 og satt i foreningens styre som varamedlem i perioden 1902–1906 som første kvinne. Hun oversatte mange av Slingsbys artikler til DNTs årbøker, men skrev aldri selv. Som nevnt tidligere ble hun innbudt æresmedlem i NTK i 1909, noe som indikerer hvilken posisjon hun hadde i miljøet på Turtagrø (Singsaas, 2006).

I mange år var Therese Bertheau den eneste aktive norske kvinnelige fjellklatreren. Noen tiår senere fikk vi noen nye foregangskvinner innenfor klatringen i Norge. Else Hertzberg, Leiken Schjelderup, Elna Nissen-Meyer og Ragnhild Dekker var blant disse. Else Hertzberg klatret sammen med Arne Næss flere imponerende boltruter i granittsvaene i Stetind og klatret en rekke andre fjell i Norge. Hun reise også utenlands, hvor hun blant annet klatret i Grand Canyon. Alle Kvinners Blad (1949, s. 10) intervjuet Hertzberg i 1949 i en artikkel som fikk tittelen «Med kvinner i stupet». Her blir hun beskrevet som «en av landets dyktigste og mest uforferdede kvinnelige klatrere» (Alle kvinners blad, 1949). Vertinnen på Turtagrø fra 1928 til 1952, Kari Berge, var også en ivrig klatrer.

I dag er en av de fremste kvinnene innen klatresporten Hannah Midtbø, som har vært Norges beste klatrer i flere sesonger. Hun konkurrerte i flere år for landslaget, men ga seg i 2010. Da var hun blitt hekta på uteklatring og ville heller bruke tiden sin på det. Hannah er første nordiske kvinne som har klatret 8c⁴, og har nå også klatret en 8c(+), i Novena Puerta i Santa Linya i Spania (Wang, ukjent). Andre kjente kvinner vi har innenfor fjellklatring og toppturbestigning i dag, er Cecilie Skog, som er mest kjent for sine turer til Mount Everest, Sørpolen og Nordpolen, og Sissel Smalle, som var Norges første mor på Mount Everest, og som har stått på toppen av «The 7 summits» og gjennomført tre ørkenløp i Sahara.

⁴ I fjellklatring og andre relaterte klatregrener gis klatreruter ofte en «grad» som indikerer hvor vanskelig ruten er å klatre. Skalaen varierer noe mellom de forskjellige formene for klatring, og noen nasjoner/områder opererer med ulike graderingssystemer. Graden 8c følger det franske systemet, som starter på 1 og går opp til 8c+. Hvert tall kan få på seg en a, b eller c, som forteller mer nøyaktig hvor vanskelig ruten er. 8c tilsvarer 9/9+ i det norske systemet.

I dag er fordelingen mellom kjønn innen klatring helt annerledes enn hva den var på slutten av 1800-tallet. I 2009 skrev Aftenposten (Bugge, 2009) at «av forbundets drøye 11.000 klatrere er over 5000 kvinner.» Ifølge denne artikkelen var over 45 prosent av Norges klatreforbunds medlemmer i 2008 kvinner. På de tre kursene jeg har observert fra, har det vært til sammen seks kvinner og åtte menn som har deltatt. Går man inn i en innendørs klatrehall, er fordelingen mellom kjønnene forholdsvis jevn. Flere av mine informanter har uttrykt at de ser like mange kvinner som menn når de klatrer innendørs, men at det derimot er flere menn når de kommer ut.

De siste syv årene er Nasjonal jentesamling blitt arrangert av enten Norges klatreforbund, Oslo klatreklubb, Norsk Tindeklub eller noen av disse i fellesskap. For eksempel ble det i 2009 arrangert Nasjonal jentesamling i Lofoten 20.–28. juni og i 2010 i Bø 2.–9. august. Siste jentesamling ble kalt «Girls on Crack» og ble arrangert i Bohus i Sverige 27.–29. september 2013. Det er også blitt arrangert Alpin jentesamling flere ganger, deriblant i Chamonix i 2008 og i Romsdalen samme år. Oslo klatreklubb (2008) skriver i forbindelse med Alpin jentesamling i Chamonix i 2008 at «[m]ålet med samlingen er å bygge et kvinnelig nettverk av jenter som trives i alpint og bratt terreng og som kan inspirere flere jenter til å drive med en sport som oftest har vært forbeholdt menn».

I dag er det større satsing på kvinnene innen for klatring – det arrangeres egne jentesamlinger, medlemsdeltakelsen i klatreklubbene er forholdsvis lik mellom kjønnene, og kvinnene begynner å få en mer aktiv rolle i klatrefilmene. Det skal også nevnes at det i slutten av mars 2014 ble valgt ny president i Norges klatreforbund. For første gang i Klatreforbundets historie er det nå en kvinnelig leder, Reidun Bolsø (Norges Klatreforbund, 2014). Likevel er kjønnsfordelingen hos dem som jobber i næringen, veldig skjev, noe vi nå skal gå nærmere inn på.

2.3 Klatreinstruktør og utdanning

Bønder og jegere var de første fjellførerne i Norge og startet opp fra 1800-tallet, da rike utenlandske turister fikk øynene opp for Norge (Johnsen, 1995). På 1800-tallet var tradisjonen for instruktørutdanning innen fjellsport mindre omfattende, enn hva den er i dag (Norsk fjellsportforum, 27. januar 2014). Rekrutteringen av instruktører skjedde via bekjente, og instruktørene fikk gradvis opparbeidet seg nok erfaring. DNT innførte kort tid etter sin stiftelse (1868) en patentførerordning, som var et regulert førervesen etter mønster fra Alpene. Patentførerne skulle lede turister over en del fjelloverganger i Jotunheimen, over

Jostedalsbreen og i andre fjellstrøk (Den Norske Turistforening, 2013). Opplæring av patentførere tok til på slutten av 1800-tallet, da man kunne bli patentfører gjennom egne kurs i brevandring og klatring (Norges Klatreforbund, 2014). Det ble en viktig del av DNTs virksomhet og fikk etter hvert høy status. Siden den gang har interessen for fjellsport økt, og det har gitt behov for retningslinjer for virksomheten. Norsk Fjellsportforum (NF) ble derfor etablert i 1988, som et rådgivende samarbeidsforum for kursarrangører, kursledere og kursinstruktører innen fjellsport i Norge. Målet med dette var å sikre en nasjonal standard på kurs og utdanning innen fjellsport. I 1995 publiserte NF den første nasjonale standarden, og siste utgave kom i januar 2014. NFs kompetansestandard angir de kompetansekravene som instruktører og ledere må tilfredsstille for at arrangører skal kunne bruke NFs navn, logo og kompetansenivåer ved godkjenning av instruktører og markedsføring av fjellsportsarrangementer. Kompetansestandarder omfatter ikke kompetanse innen instruksjon og ledelse ved konkurranseklatring og innendørsklatring; det er det Norges klatreforbund som står for (Norsk fjellsportforum, 27. januar 2014). NKF har utviklet en egen utdanning for innendørsinstruktører, i tråd med NIFs retningslinjer. Den inkluderer grunnkurs, klatreleder inne, trener 1, trener 2 og etterutdanning. NFs standard for instruktøruddanning utendørs, som også NKF følger, inkluderer klatreinstruktør sport, klatreinstruktør 1 lavland og høyfjell, klatreinstruktør 2 høyfjell og fjellkursleder. Kompetansenivået følger i den rekkefølgen som her er nevnt.

Norges fjellsportforum (27. januar 2014) har et instruktørregister over alle registrerte instruktører innenfor de forskjellige nivåene av klatreinstruktører i Norge. Jeg har gått igjennom alle deres registrerte instruktører og talt opp antall kvinner og menn. Videre har jeg fått hjelp til å dobbeltsjekke opptellingen for at det skulle bli mest mulig riktig. Jeg gjør imidlertid likevel oppmerksom på at det kan være små feil i opptellingen. Nedenfor er et diagram over antall registrerte mannlige og kvinnelige instruktører innenfor de forskjellige gradene av klatreinstruktør. Det viser en prosentvis fordeling av menn og kvinner som er registrert innenfor de forskjellige titlene.

Tittel	Antall	Antall menn	Antall kvinner	Prosent menn	Prosent kvinner
Klatreleder inne	1738	1247	491	71,8	28,2
Sport 1	105	80	25	76,2	23,8
Sport 2	14	11	3	78,6	21,4
Lavland 1	5	5	0	100	0
Høyfjell 1	154	131	23	85	15
Høyfjell 2	8	8	0	100	0
Fjellkursleder	29	26	3	89,7	10,3
Totalt	2053	1508	545	73,5	26,5
Totalt utendørs	315	261	54	82,9	17,1

(fjellsportforum.no, 2014)

Vi kan ut fra diagrammet se at fordelingen mellom kvinner og menn i yrket er veldig skjevt, spesielt på de høyere gradene i klatreutdanningen. På de forskjellige gradene for klatreinstruktør utendørs er fordelingen mellom menn og kvinner henholdsvis 83 prosent og 17 prosent, som er veldig lavt for kvinnene. Ser vi derimot på det totale bildet, altså tar med klatreleder inne, viser det seg at over $\frac{1}{4}$ av instruktørene er kvinner. Det begynner å bli en del kvinner som blir klatreleder inne, og dermed er med på å endre det totale bildet.

3. Teoretiske perspektiver

Min innfallsvinkel til å forstå kjønn og kjønnets samfunnsmessige betydning er preget av den franske sosiologen Pierre Bourdieus (1930–2002) oppfatning av og teorier om den symbolske ordens logikker.⁵ Hans begreper *felt*, *habitus* og *kapital* synes jeg er med på å gi en god forståelse av kjønn og menneskelig samhandling. Ved å bruke Bourdieu som teoretiker kan man studere både hvordan bestemte forhold er nå, og hvordan de kan endre seg over tid (Odden, 2008a). I tillegg er jeg preget av den fransk eksistensialistiske filosofen og feministen Simone de Beauvoirs (1908–1986) forståelse av kjønn og hennes mesterverk innen kjønnsforskning, *Det annet kjønn*. Jeg har også tatt med den amerikanske feministiske kjønnsforskeren Judith Butler (f. 1956) og hennes forståelse av kjønn som performativitet. Butler er en omtalt og omdiskutert teoretiker og skiller seg spesielt ut ved å se på det biologiske som en sosial komponent. Dermed er ikke den sosiale forståelsen bygget på en biologisk kjerne, som blant andre Bourdieu og Beauvoir understreker.

En instruktør eller leder er avhengig av å få anerkjennelse, respekt og tillit og kan på den måten utøve makt. Kjønn, instruktørrollen og våre holdninger til kjønn dreier seg i høy grad om makt. Jeg vil dermed etter teoriene om kjønn gjøre rede for hvordan makt virker innad i en mindre gruppe (en mikromaktarena). Til slutt i teoridelen vil jeg kort presentere forholdet mellom kjønn og friluftsliv.

3.1 Kjønn som konstruksjon

Mitt kjønnsteoretiske utgangspunkt er grunnlagt i sosialkonstruktivistisk tenkning, hvor hovedpunktet er at sosiale fenomener er konstruert. Det innebærer at det til syvende og sist er kultur- og samfunnsforhold som avgjør hvordan vi oppfatter verden – inkludert hva som er kvinnelig eller mannlig, godt eller vondt, hva som er «naturlig», sunt eller sykt, normalt eller unormalt (Tordsson, 2010). Helt fra vi blir født, ligger det en forventning som er knyttet til vårt kjønn, hvor guttene får blå barneklær, mens jentene får rosa og lilla. Oppfatningen om at det er «guttegreier» og «jentegreier» er gjerne preget av det vi kaller konstruktivisme. Det handler om noe som blir konstruert i bestemte kontekster, i motsetning til å være fastslått eller forstått som biologi. Begrepet *biologisk kjønn* peker på den forestillingen at vi er født som enten biologisk mann eller biologisk kvinne, og at det er avgjørende for vår seksualitet og vår

⁵ Det franske samfunnet er grunnlaget for Bourdieus analyse. Hans interesse for samfunnets strukturer og dominans tok derfor utgangspunkt i det franske samfunnet, som kan beskrives som mer klassesdelt enn det vi har i Norge. Likevel hevdes det at det kan være fruktbart å bruke hans teorier for å analysere andre samfunn enn det franske, noe hans internasjonale popularitet tyder på. Bourdieu er i tillegg blitt brukt i en rekke studier over friluftsliv (idrett) og kjønn (Singsaas, 2004, 2006; Sisjord, 2009; Vereide, 2008; Porsanger, 2011).

identitet (Jegerstedt, 2008). Det at alle kulturer vi kjenner, har et ord for «kvinne» og «mann», begynner med biologien (Lippe, 2010). Det dreier seg om genmaterialet i cellene våre, som er spiralformede kromosomer hvor DNA-molekylene sitter. Mennesket har 23 par kromosomer, hvorav ett er kjønnskromosomet. Det er bestemt at de som har XX-kromosomer, defineres som jenter og de som har XY, blir gutter (Lippe, 2010). Rent biologisk innebærer det at kjønn slik sett er mer like enn ulike.

På slutten av 1800-tallet kom det første seriøse forsøket på å skille mellom biologiske og kulturelle kjønnsforskjeller. På 1950- og -60-tallet ble det utviklet et engelskspråklig skille mellom ordene *sex* og *gender*, og vi fikk dermed termene *biologisk kjønn* og *sosialt kjønn* (Moi, 1998). Sosialt kjønn knyttes til ulike kjønnsroller, altså konstruert «kvinnelighet» og «mannlighet» i et samfunn. Disse termene har stått sentralt i kjønnsforskningen, idet *gender* har fungert som argument for at kvinners underordnede stilling ikke er biologisk, men kulturelt bestemt (Moi, 1998).

3.2 Kjønn som performativitet

Kjønn som performativitet går ut på at kjønn blir konstituert gjennom de uttrykk som er kulturelt tilgjengelige, og kjønnets praksis blir dermed forstått som en opptreden eller maske (Solbrække, 2006). To sentrale referansepunkter i den sammenheng er Michel Foucault og Judith Butler.

Den franske filosofen Michal Foucaults (1926–1984) interessefelt er de historisk formede måtene å omtale den sosiale verden rundt oss på. Disse prosessene kaller han diskurser. *Diskurs* er et vidt og mangfoldig begrep, og det synes å dekke en rekke betydninger. Dels står diskurs for et samfunnsområde, en praksis og/eller en tematikk, som har sine egne mønstre for fordelingen av makt og kunnskap, og som dermed etablerer et felles språk. En annen definisjon kan være «begrepenes bruksområder, begrepenes omfang», og det blir ofte oversatt med ord som *tale*, *tekst* eller *språk* (Tordsson, 2010, s. 273). «En diskurs er altså helheten av betydningsgivende og maktkonstituerende elementer som til sammen skaper et sammenhengende rammeverk for hva som kan sies eller gjøres om et gitt fenomen. Diskurser former dermed både tale og praksis» (Bondevik & Rustad, 2006, s. 56). Det innebærer at kjønnsdiskurs dreier seg om forskjellige måter å snakke om kjønn på og hvordan praksiser tilknyttet menn og kvinner oppfattes og framstilles. *Seksualitetens historie* har hatt særlig stor innflytelse på kjønnsforskningen. Foucault har gjennom historiske tekster vist at seksualiteten skapes gjennom diskursive formasjoner (Bondevik & Rustad, 2006), altså at vi gjennom

måten vi har snakket, skrevet, praktisert og lignende på (og fortsatt gjør det), former vår forståelse av kjønn og seksualitet. Drivkraften bak det vi i dag omtaler som kjønnsforskjeller, anser Foucault for å være det at moderne mennesker praktiserer seksuelle kategorier som om de skulle være sannheter og ikke overdrevne normer (Solbrække & Aarseth, 2006). Det innebærer at diskursive praksiser vi har for kjønn, er rotfestet hos folk med en forståelse av at man gir sanne og riktige uttrykk. Et eksempel er at den måten folk snakker om fotball på, gir uttrykk for at menn er normen og den riktige måten å bedrive sporten på. Kvinner driver derimot med kvinnefotball og mangler baller og skjegg, som trengs for å lykkes i idretten (Lippe, 2010). Denne framstillingen av kjønn i fotball favoriserer mannen, og ifølge Foucaults teori ser folk det som en sannhet i stedet for som en overdreven sosialt konstruert norm.

Den amerikanske filosofen Judith Butler er en Foucault-inspirert teoretiker som har preget debatten innen kjønnsforskning de siste 15 årene (Bondevik & Rustad, 2006). Hun slo igjennom med boken *Gender Trouble* i 1990. Butler har en forståelse av kjønn som en flytende variabel, hvor kjønn blir noe man *gjør* heller enn *er*.⁶ Hun tar et oppgjør med distinksjonen mellom *sex* og *gender* og hevder videre at *gender* ikke kan forstås som den kulturelle tolkningen ut fra et såkalt biologisk kjønn som også er kjønn (Butler, 1999). Butler hevder at det ikke finnes noen essens eller biologisk kjerne som det sosiale kjønn bygger på. Hun understreker i stedet at iscenesettingen av maskulinitet og femininitet er kulturelle normer som inngår i en sosial praksis, som individene framfører for å fremstå som gjenkjennelige i sin sosiale kontekst (Butler, 1999).

When the constructed status of gender is theorized as radically independent of sex, gender itself becomes a free-floating artifice, with the consequence that man and masculine might just as easily signify a female body as a male one, and woman and feminine a male body as easily as a female one. (Butler, 1999, s. 10)

Butler påpeker blant annet at *mannen* og *maskulin* like gjerne kan bety en kvinnelig kropp som en mannlig en og *kvinnen* og *feminin* like gjerne en mannlig kropp som en kvinnelig en.

⁶ Butlers performativitetsteori blir oversatt med *gjøre* eller *gjøre sitt kjønn* (*doing gender*). Selv synes jeg ordet *spille* er en bedre oversettelse fordi det markerer at det er en rolle vi iscenesetter. Ettersom Butler mener at kjønn er en diskursiv og politisk konstruksjon, synes jeg ordet *spille* tar større avstand til at kjønn er noe man er, og i seg selv har en iboende sannhet. Samtidig er noe av det Butler er mest kritisert for, hvordan kjønn blir gjort til en teaterkontekst (Solbrække & Aarseth, 2006), som *spille* i større grad indikerer. Videre i teksten holder jeg meg til *gjøre*, som også er mest brukt i norsk litteratur.

Det er først og fremst de forestillingene vi lager oss, som konstruerer forståelsen av hva vi ser på som mannlig og kvinnelig, maskulint og feminint.

Butler utviklet en teori om kjønn hvor performativitet står sentralt. For Butler er kjønn verken noe man har eller er. Kjønn er noe som blir gjort, som fremstår gjennom handlinger, praksiser og måter vi snakker om det på (Jegerstedt, 2008). Det dreier seg om hvordan språklige og kroppslige ytringer og uttrykk repeterer normer for kjønn og danner grunnlaget for sosial og kulturell kjønnspraksis (Bondevik & Rustad, 2006, s. 57). Butler påpeker at kjønn som performativitet må betraktes som en historisk og kulturelt skapt maktstruktur. Både Butler og Foucault ser på kjønnsidentitet som en diskursiv effekt. Et av Butlers hovedpoeng er at man produserer sitt kjønn gjennom å repetere spesifikke iscenesettelser. Dette betyr at repetisjonen gjøres/spilles etter bestemte mønstre, og at man iscenesetter seg på gjentakende måter innenfor normer for kvinnelighet/mannlighet (Bondevik & Rustad, 2006, s. 57). På den måten blir man gjenkjent som kvinne eller mann og får anerkjennelse for det. Butler følger Foucaults teorier om hvordan makt/diskurs innskrives i kroppen, men åpner i større grad enn ham for endringspotensial. Butlers poeng er at når kjønnslige egenskaper framvises i en annen kontekst enn den opprinnelige, endrer også meningen seg. Det viser seg gjennom at det hver gang et begrep dekonstrueres, vil skje en forflytning av begrepets innhold. Dermed kan man gjennom å bruke språket på nye måter og handle annerledes oppnå endring. Dette vises gjennom historien ved at vår oppfatning av kjønn har endret seg. Debattene som raste ved forrige århundreskifte om kvinners stemmerett, gir et ganske annet bilde av den politiske og til dels også sosiale oppfatningen av kjønn enn det dagens norske debatter om kjønn gjør. Spørsmålet er da i hvor høy grad endringer skjer, eller rettere sagt hva det er som endres.

Butlers teori om kjønn som performativitet har hatt en betydelig innflytelse på nyere kjønnsteoretisk tenkning, og Butler er kanskje en av de mest omtalte av alle feministiske kjønnsteoretikere (Jegerstedt, 2008). Samtidig er det veldig delte oppfatninger om hvorvidt Butlers teori er egnet. Butler er blant annet kritisert for å ikke inkludere intensjonelle og økonomiske maktstrukturer i sine perspektiver på hvordan kjønn opptrer i språket, gjennom sine «tekstbaserte» analyser (Solbrække & Aarseth, 2006). En av de vanligste innvendingene mot Butler er at hennes teori om kjønn som performativitet kan betraktes som en påstand om at kjønn og andre identiteter kan velges som teaterkostymer (Solbrække & Aarseth, 2006). På den kritikken svarer Butler selv at kjønn som performativitet må betraktes som en historisk og kulturelt skapt maktstruktur, og dermed ikke en oppsetning individet kan gå inn og ut av (Solbrække & Aarseth, 2006). Jeg er klar over kritikken som er rettet mot Butler, og at hun er

en kontroversiell teoretiker. Likevel velger jeg å bruke henne i min oppgave fordi jeg synes hun har et tydelig bilde på hvordan kjønn sosialt og kulturelt er konstruert. Bourdieu sier også at kjønn er en bestemt praksis, hvor menn og kvinner læres opp forskjellig og dermed tilegner seg ulike habitus.⁷ På den måten sier Bourdieu også at vi blir lært opp til ulike ferdigheter og væremåter avhengig av vårt kjønn, og at den sosiale og kulturelle konstruksjonen av kjønn dermed bidrar til at vi knytter ulike betydning og forståelse til kjønnene. Selv om Butlers framstilling av kjønn går mer i retning av en teaterscene og en rolle vi går inn i, ser jeg på den som en overdrivelse av hvordan vi konstruerer kjønn, og synes dermed den blir et mer forståelig bilde. Jeg støtter meg likevel mer til Bourdieus og Beauvoirs teorier, mens jeg bruker Butler for å framheve forståelsen av kjønn som sosialt konstruert.

3.3 Bourdieu og den symbolske orden

I boken *Den maskuline dominans* (Bourdieu, 2000) ser Bourdieu på den mannlige og det kvinnelige med utgangspunkt i det kabylske samfunn, et avsondret middelhavssamfunn⁸ hvor den sosiale orden ifølge Bourdieu er et eneste symbolsk maskineri med det mannlige herredømme som kjerne (Singsaas, 2004). I boken argumenterer Bourdieu for at den kjønnsdelingen som finnes i samfunnet, ikke er naturlig slik den framstår, men kulturelt skapt. Organiseringen i det kabylske samfunnet er gjort på grunnlag av de seksuelle (biologiske) forskjellene på manns- og kvinnekroppen. Kjønn er vilkårlig tilskrevet på grunnlag av den seksualiserte kroppen og er konstruert som to sosialt hierarkiserte vesener (Bourdieu, 2000). Bourdieu bruker begrepet *hierarki* for å forklare hvordan samfunnets sosiale strukturer er bygget opp ved en rangering med hensyn til maktutøvelse. Bourdieu (2000) mener at kjønn er konstruert slik i samfunnet at mannen er rangert ovenfor kvinnen, og at den sosiale konstruksjonen baserer seg på denne maskuline dominansen. Menn lever i det offentlige rom og kvinner i det private. Verden organiseres etter prinsippet om maskulint og feminint, og motsetningene mellom disse egenskapene innprentes i individers kropp gjennom disposisjoner.

Det er derimot denne verdensoppfatningen som, fordi den organiseres ifølge inndelingen i relasjonelle kjønn, maskulint og feminint, kan instruere fallos- konstituert symbol på virilitet, symbol på det rent

⁷ Jeg kommer nærmere tilbake til dette senere i kapittelet.

⁸ Kabyliya er en region i Nord-Afrika, en del av Tell Atlas-fjellene. Det er et isolert samfunn som ligger ved Middelhavskysten, i deler av Algerie.

maskuline æresbegrep (nif) – og instituert forskjellen mellom de biologiske kropper som objektivt grunnlag for forskjellen mellom kjønnene, forstått som kjønn er konstruert som to sosiale hierarkiserte vesener. (Bourdieu, 2000, s. 31)

Inndelingen av ting, handlinger, symboler og aktiviteter skjer etter den hierarkiserende motsetningen mellom det maskuline og det feminine, gjennom et system av samsvarende motsetninger, som høyt/lavt, under/over, foran/bak, høyre/venstre og så videre (Bourdieu, 2000, s. 15). Det som blir trukket fram som maskulint, blir tiltenkt mannen og blir ansett for å ha høyere verdi enn sitt motsetningspar. Denne vilkårlige inndelingen oppfattes først og fremst naturlig og selvinnytsende og trenger dermed ikke rettferdiggjørelse for å være gjeldende (Bourdieu, 2000, s. 17).

3.3.1 Habitus – praksisformer i feltet

Når man ser på Bourdieus begreper, er det viktig at man ikke ser dem hver for seg, men i sammenheng med hverandre. Jeg vil likevel presentere dem hver for seg, men prøver å vise deres koblinger til hverandre. Det gjør at leseren får bedre oversikt over og forståelse av begrepene.

Bourdieu ser på samfunnet som et flerdimensjonalt rom, det sosiale rom. Aktørene i det sosiale rommet er delt inn i en hierarkisk struktur basert på tilegnet kapital, hvor de har sin posisjon ut fra sin kapital. Innenfor det sosiale rom har vi ulike felt, som hvert er en sosial arena hvor praksis utspiller seg. Bourdieu bruker begrepet *felt* om hvordan samfunnet horisontalt er delt opp, og viser til et avgrenset sted der det blir konkurrert om bestemte verdier (Solbrække & Aarseth, 2006). Et felt beskrives som et nettverk av relasjoner mellom forskjellige agents⁹ posisjoner og livsstiler (Bourdieu & Wacquant, 1993, s. 84). Hvert felt særpreges av å ha sine egne mål som skal nås, sine egne verdier og regulativ prinsipper (Bourdieu, 1999). For at noe skal defineres som et felt, må det ha noen særpregede enheter som agentene synes det er verdt å kjempe for. Et felt kan være både bredt eller snevert. Et eksempel på et bredt felt er det politiske feltet eller idrettsfeltet, mens motefeltet vil være smalere. Et felt er enkelt sagt en arena der individer og organisasjoner – bevisst og ubevisst – konkurrerer om å verdsette den form for kapital som de selv eier (Lippe, 2010, s. 40).

⁹ Med *agent* mener Bourdieu individer som opererer i det sosiale rommet (Odden, 2008a).

Ifølge Bourdieu (1995) er habitus en mental eller kognitiv struktur som gjør det mulig for mennesker å håndtere verden. Habitus-begrepet beskriver systemer av «mønstre for oppfattelse, vurdering og handling» (Bourdieu, 1999, s. 144) og kommer til uttrykk gjennom smak, disposisjoner og sosial stedsans. Bourdieu (1999) nekter for at alt vi gjør, er forutbestemt. Derimot foreslår han at habitus antyder retningene til ulike valg. Mennesker er på sett og vis styrt ved en habitus som foreslår hva man skal gjøre, men man er fri til å velge. Vår egen iboende habitus blir dermed sosialt konstruerte virkeligheter, som er tilegnet gjennom tids- og stedsbestemte sosiale erfaringer (Bourdieu, 1999). Det innebærer at mennesket innehar en habitus, en form for disposisjoner, som resultat av sosiale erfaringer, kollektive minner, måter å røre seg på og møter å tenke på som er blitt kroppsliggjort opp gjennom livet. De er med på å forme vår forståelse av hvordan vi ser verden, og hvordan vi foretar valg.

Kjønn er for Bourdieu (2000) i likhet med klasse en bestemt praksis og kroppslig identitet. Hvordan kvinnelighet produseres i ett felt, kan være nokså annerledes enn hvordan den produseres i et annet felt; det samme gjelder mannlighet. Altså vil kjønn i betydningen habitus og hvordan det praktiseres, variere ut fra hvilket felt man studerer, og hvilke verdier som ansees som de mest attraktive. Bourdieu (2000) argumenterer for at kvinner og menn har ulik habitus, og at kvinners habitus i høy grad blir formet på bakgrunn av kjønnsmessige forskjeller, for eksempel utseende. Vår oppdragelse bidrar til hvilke verdier og erfaringer vi tilegner oss til vår habitus, noe som innebærer at hvis man blir oppdratt ulikt som jente og gutt, også tilegner seg ulik habitus (Bourdieu, 1999).

3.3.2 Kapital

Kapital fungerer som en ressurs for å oppnå fordeler. Posisjonen til ulike aktører er avhengig av deres relative mengde kapital, type kapital og sammensetning av kapital (Bourdieu, 1995). Bourdieu deler kapital inn i økonomisk, sosial og kulturell kapital, som sammen bidrar til å opprettholde grunnleggende sosiale strukturer i samfunnet (Tordsson, 2010). Kulturell kapital er et uttrykk for de kulturelle «elementer» man er i besittelse av (Mangset, 1994). Det kan for eksempel dreie seg om musikk, kunnskaper, språk, verdier og/eller manerer. De kulturstyringene i samfunnet som har høyest kulturell verdi, omtaler Bourdieu som *den legetime kulturen*. «Det vil si den kulturen som har anerkjent rett til å være i maktposisjon» (Mangset, 1994, s. 25). Begrepet innebærer i høy grad det samme som den borgerlige kulturelle smak. Det er altså de i de øverste sosiale klassene som bestemmer hva som er satt

høyt av den kulturelle kapitalen, hva som er anerkjent, og på den måten opprettholder de sin maktposisjon (Mangset, 1994). Bourdieu sammenfatter alle kapitalformene i begrepet *symbolsk kapital*, som fungerer som en slags overkategori. Bourdieu (1999, s. 251) understreker at både den økonomiske, den kulturelle og den sosiale kapitalen kan fungere som symbolsk kapital, som eksisterer i det sosiale rommet i form av anseelse, tro, tillit, rykte og personens sosiale betydning og eksistensberettigelse i et felt. De kan omformes til symbolsk kapital ved at de inngår i det som anerkjennes som den viktigste formen for kapital på feltet (Bourdieu, 1999). I den sammenheng påpeker Bourdieu at det strengt tatt kan være mer hensiktsmessig å snakke om *symbolske virkninger* av kapitalene (Bourdieu, 1999, s. 251). Det innebærer at symbolsk kapital ikke er en egenartet form for kapital, men det som enhver form for kapital blir når den blir anerkjent som legitim (Bourdieu, 1999, s. 251). Det betyr at alle kapitalformene kan øve innflytelse på og bygge opp hverandre, slik at hvis man har lite av én kapitalform, kan man kompensere ved å ha mye av en annen. For eksempel kan det innebære at en person som utstråler tillit og gode pedagogiske evner, kan få mer anerkjennelse fra deltakerne på et klatrekurs enn en person som gjør akkurat samme jobben, men som mangler personlig utstråling. I analysen skal vi se hvilke verdier og ferdigheter som er anerkjent som høy symbolsk kapital på feltet.

Innenfor et felt er den symbolske kapitalen avgjørende for hvem som har makt og definisjonsmakt, og sikrer former for dominans (Bourdieu, 1999). For at de oppadstrebbende samfunnslag ikke skal innhente de herskende klasser og lag, skifter disse underveis smak eller forbruk (Bourdieu, 1995). Et eksempel fra det norske friluftsliv kan være utøvelsen fra aktivitetene alpint og videre telemarkkjøring som startet opp på 70- og 80-tallet. Da alpinanlegg kom, var alpint en velstående aktivitet, med et eksklusivt preg. Dette forandret seg i starten av 80-årene. Det var da kommet flere skianlegg, og folk hadde mer penger, og aktiviteten ble dermed ikke eksklusiv lenger. På midten av 1980-årene kom telemarkbølgen, som ble startet opp av studenter som i høy grad hadde foreldre med akademisk bakgrunn. Vi kan her i lys av distinksjonsbegrepet (Odden, 2008b) snakke om et eliteoppgjør. Utviklingen av telemarkkjøring gikk etter hvert samme vei som alpint ti år tidligere. Når aktivitetene etter hvert blir populære og vanlige, mister de sin distingverende kraft, og man blir nødt til å finne opp en ny trend for å holde på den symbolske makten (Tordsson, 2010). I dag kan vi igjen snakke om et mer rendyrket eliteopprør innenfor frikjøring. Det er i første rekke unge menn med god symbolsk kapital som drar på risikofylt ski- og brettkjøring i fjellet (Odden, 2008b). Det samme kan vi se innenfor tindesporten da den startet opp på slutten av 1800-tallet.

Klatring i høyfjellet var lenge et tegn på tilhørighet til en økonomisk og akademisk elite (Tordsson, 2010). Etter hvert som turistene kommer til, distanserer borgerskapet seg fra allmennheten ved å velge vanskelig tilgjengelige topper, mindre kjente ruter, unngå allfarvei og drive et mer krevende og avansert friluftsliv (Singsaas, 2006).

3.3.3 Doxa

Et sentralt begrep i Bourdieus teori er *doxa*, som viser til hvordan aktører forholder seg til hverandre på feltet. For at de skal kunne dominere og ha makten på feltet, må deres autoritet og makt legitimeres og gjøres selvfølgelig (Bourdieu, 1995). Med andre ord konstrueres makten gjennom at den oppleves som sann og nødvendig. Uttrykket *doxa* bruker Bourdieu om alle ting som blir tatt for gitt, og det dreier seg om de uskrevne reglene som sier at slik er det bare. Doxa viser tro og antagelser i samfunnet. Det er de selvfølgelighetene som vi er vokst opp med og derfor ikke reflekterer over fordi de er så selvsagte. Bourdieu oppgir to kriterier som må oppfylles for at noe skal kunne kalles doxa. Det første er at det må oppfattes naturlig, og det andre at det ikke diskuteres i det offentlige rom. Her vil jeg si Bourdieu gjør det vanskelig for seg selv. Jeg vil for eksempel si at et eksempel på doxa knyttet til vårt kjønn er at jentene leker med dukker og bamser når de er små, mens guttene leker med Lego og biler. Det er noe som vi tar for gitt, og som vi blir overrasket over hvis ikke stemmer. Det samme gjelder klær til barna; ser man et lite barn med rosa kjole, tenker man at det er ei jente. Disse eksemplene blir også diskutert i det offentlige rom. Kan vi ikke kalle dem doxa da? Jeg har en forståelse av begrepet doxa som rommer alle de selvfølgeligheter som vi ikke tenker over i det daglige liv, men som fortsatt blir tatt opp til debatt og reflektert over i større diskusjoner. Innenfor friluftsliv kan man for eksempel si at det er doxa at guttene kan bære de tyngste sekkene, og dermed gir vi dem det tyngste utstyret. Samtidig er det noe vi snakker om og diskuterer på tur. På den måten oppfyller dette ikke begge kravene til doxa etter Bourdieus definisjon.

På ethvert felt er det doxa som definerer det (Bourdieu, 1999). Doxa er på den måten de underliggende strukturene som ligger implisitt på feltet, og som utgjør hele forutsetningen for at et felt eksisterer som det gjør. Feltet preges dermed av et bestemt doxa, som virker strukturerende på sine aktører. På samme måte påvirker aktørene strukturen i feltets doxa.

3.3.4 Klatring som felt

Friluftsliv er i flere sammenhenger omtalt som et eget felt, med sin egen spesifikke kapital (Tordsson, 2003, 2010). Med friluftslivsfeltet menes den konteksten som vi bør forstå

fenomenet friluftsliv ut fra, men også hvordan friluftsliv forholder seg til denne konteksten, og dermed hvilke tematikker som friluftslivet dreier seg om. Alt dette utgjør til sammen friluftslivsfeltet (Tordsson, 2003). I Bourdieus forstand vil jeg omtale friluftsliv som et eget felt, hvor mennesker kan betegnes som aktører med en habitus og kulturell kapital som er klassebestemt, og hvor det kjempes om definisjonen av kapital. Hvis klatring er et eget felt, er det ganske smalt. Innledningsvis sa jeg at klatring omhandler mye forskjellig og blir definert inn i både en idretts-, en ekstremспорт- og en friluftslivskontekst og dermed må forstås i relasjon til de feltene. Felt må generelt også forstås i relasjon til omliggende felt. Jeg velger likevel å omtale klatring som et felt i flere sammenhenger, men det må da forstås i en større kontekst, noe som vil si at det heller er et underfelt av friluftslivs- og/eller idrettsfeltet.

«Et felts spesifikke logikk instrueres i en kroppsliggjort tilstand i form av en spesifikk habitus» (Bourdieu, 1999, s. 18). Feltet følger spesifikke logikker, som stiller krav til aktørens habitus (altså den sosiale kapitalen som er innskrevet i kroppen på bakgrunn av ens erfaringer). Kompetanse og ferdigheter innenfor feltet er avhengig av ens habitus og kapital. Innenfor de ulike felt finnes en grunnleggende enighet om spillereglene på feltet og hva som gjelder som kapital. Dette kaller Bourdieu *nomos*¹⁰ (Bourdieu, 1999).

Tidligere i oppgaven la jeg fram et innblikk i klatringens historie og forskjellen på kvinners og menns utøvelse innenfor tindesporten. På slutten av 1800-tallet var tindebestigning en aktivitet forbeholdt mannen og borgerskapet. Det var de som la føringene på hva som var den legetime kulturen innenfor tindesporten, og bestemte lovene, *nomos*, som sa hva som krevdes for å bli en ekte turist, altså gjeldende symbolsk kapital på feltet. De distanserte seg fra allmenheten ved å velge vanskeligere tilgjengelige topper og mindre kjente ruter, unngå allfarvei og drive et mer krevende og avansert friluftsliv. På den tiden representerte den hegemoniske maskulinitet idealbildet innenfor klatring. *Hegemonisk maskulinitet* er et begrep av Robert W. Connell som definerer den gruppen av elitemenn som besitter makten i samfunnet og innfrir de høyeste kravene til foretrukket maskulinitet (Connell, 1995). Det finnes ikke én form for hegemonisk maskulinitet, og den forandres over tid og er forskjellig i de ulike felt. På den tiden, slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, var definisjonen av en klatrer ladet med maskuline implikasjoner. Egenskapene var tolket som

¹⁰ *Nomos* er et ord som vanligvis oversettes med «lov», og som heller burde oversettes med «konstitusjon» (sett med regler som definerer grunnleggende prinsipper for en organisasjon) eller med «prinsipper for oppfatning og inndeling» (Bourdieu, 1999, s. 99).

typisk maskuline: utholdenhet, styrke, mot og pågangsmot (Singsaas, 2006). Dermed ble klatring en praksisform som konstruerte og opprettholdt borgerskapets kjønnsordning.

3.4 Makt i en mikromaktarena

For å analysere deltakernes forståelse av klatreinstruktøren og kjønn er det relevant å se på hvilke faktorer som spiller inn for å oppnå makt i rollen som instruktør. Jeg har dratt inn begrepet *makt* for å peke på hvordan man kan oppnå anerkjennelse, respekt og tillit i rollen, noe som videre fører til makt. I analysen vil jeg videre bruke teorien for å belyse om menn og kvinner besitter forskjellige maktposisjoner. Min forståelse av makt er preget av den franske filosofen Michel Foucault og den franske sosiologen Pierre Bourdieu. Foucault gir ingen entydig definisjon av makt, men betegner den som noe allestedsværende. Det betyr at makt i likhet med diskursene er overalt og ikke er lokalisert et sted, men kan virke iboende i våre kropper (Denison, 2010). Makt utgjør således sammenflettede relasjoner, som gjennomtrenger enhver relasjon eller institusjon, uten helt å lokalisere seg i dem (Foucault, 1999, s. 108). Det innebærer at makt alltid er involvert i et samspill og fungerer som et spenningsfelt mellom aktører (Denison, 2010). Foucault går således mot det tradisjonelle synet på makt som noe negativt, altså som noe man skal adlyde, eller noe som forbyr noe. Makt må heller forstås positivt, for den er skapende, produktiv, fleksibel og nytenkende (Foucault, 1999, s. 103). Makt er også et sentralt begrep i Bourdieus teorier, hvor et sentralt punkt er at man må ha kapital for å ha makt. og at posisjonen til ulike aktører er avhengig av deres relative mengde kapital, type kapital og sammensetning av kapital (Bourdieu, 1995).

Jeg vil sette Bourdieus forståelse av makt opp mot begrepene *formell makt* og *uformell makt*, som begrepet *mikropolitikk* refererer til (Potrac & Jones, 2009). Mikropolitikk dreier seg om samspillet innen mindre grupper. og begrepet er blitt brukt til å beskrive den politiske avbrytelsen og samhandlingen som finner sted mellom sosiale aktører i forskjellige organisatoriske settinger (Potrac & Jones, 2009). Den arenaen som mikropolitikken refererer til, kan sees på som et felt eller en del av et felt, spesielt fordi et viktig prinsipp i Bourdieus feltteori er at det alltid vil være en kamp om feltet, og et felt handler om hvordan ulike aktører skaper relasjoner eller bestemte mønstre. Ettersom et felt varierer veldig i størrelse, vil ikke alt på et felt være på mikronivå. Derimot kan det samspillet som skjer under et klatrekurs, sammenlignes med en mikromaktarena. Mellom alle aktørene involvert i kurs, fra deltakere via instruktører og kursleder til forbundsansvarlig, ligger det et spenningsfelt med makt, som

alle er involvert i. Det innebærer ikke at makten trenger å være like stor, men alle aktørene har innflytelse på maktsamspillet.

Formell makt er den makten man får på grunn av sin stilling innenfor en sosial struktur. Det sies at jo høyere posisjon man har, desto mer makt får man (Potrac & Jones, 2009; Potrac, et al., 2002). Den uformelle makten får man på grunn av det man gjør, og sine handlinger, som fører til anerkjennelse uavhengig av ens posisjon (Potrac & Jones, 2009; Potrac, et al., 2002). Det er den uformelle makten som gir høyest verdi, ettersom det er den som dreier seg om ens personlige egenskaper, ferdigheter og handlinger (altså ens symbolske kapital).

Formell og uformell makt har dermed stor sammenheng med kapital på feltet: «På den måten styrer makten (dvs. kapitalen, den sosiale energien) de muligheter som objektivt tilbys hver enkelt spiller, hva som er mulig og hva som er umulig for han» (Bourdieu, 1999, s. 226).

Det er de som dominerer feltet, som sitter på makten og dermed har oppbygget seg mest formell kompetanse. Det er også de som bestemmer hva som er anerkjent kapital, altså hva som kreves for å oppnå uformell makt. Gjennom å opparbeide seg sosial kapital styrker man også sin maktposisjon på feltet. Dermed er sosial kapital avgjørende for hvem som har makt og definisjonsmakt, og er nær knyttet til begrepene innenfor mikropolitikken.

3.5 Simone de Beauvoir

Simone de Beauvoir regnes som en av det 20. århundrets feministiske frontfigurer. Hun står som en sentral skikkelse innenfor både en fenomenologisk og en eksistensialistisk¹¹ tilnærming til kjønn (Sampson, 2008). *Det annet kjønn*, eller *Le deuxième sexe* (1940), er den mest kjente boken til Beauvoir og regnes for å være en av de viktigste feministiske bøkene. Den er en fenomenologisk undersøkelse, hvor hun gjennom sine studier av biologi, seksualitet, oppvekst, historie og kulturelle myter undersøker hva som gjør den kvinnelige

¹¹ Edmund Husserl grunnla fenomenologien som filosofi rundt år 1900. Videre har Martin Heidegger, elev av Husserl, videreutviklet den som eksistensfilosofi. Jean-Paul Sartre og Maurice Merleau-Ponty har senere ført den i eksistensialistisk og dialektisk retning (Kvale, 1997). Fenomenologi betyr læren om fenomenene; et fenomen er framtoningen – det som viser seg eller kommer til syne (Dallan, 2012). Husserl og Heidegger utviklet fenomenologi til også å omfatte menneskets *livsverden*, som betyr det som viser seg for oss (Kvale, 1997). Innen fenomenologens tenkning har man den forståelsen at den virkelige virkeligheten er den som oppfattes av mennesker. *Fenomenologi* er dermed et begrep som brukes for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver og beskrivelser slik den oppleves av informantene (Kvale, 1997, s. 45).

erfaring mulig. Det som trekker tekstene hennes mot en fenomenologisk tilnærming, er at hun tar det konkrete og den levde erfaringen som utgangspunkt for sine filosofiske refleksjoner (Sampson, 2008). Boken representerer to hovedtanker. Den første er: «Man fødes ikke som kvinne, man blir det», og den andre dreier seg om at kvinnen framstår som den andre i forhold til mannen (Moi, 2000). Hun diskuterer i boken forestillingen om kvinnen som det andre, sett i forhold til mannen. Beauvoir vektlegger at denne forestillingen ikke representerer noe naturgitt, men at vi sosialiseres inn i den (Sampson, 2008). Disse forestillingene om et mannlig subjekt og en kvinnelig annen er ifølge Beauvoir produsert og er blitt internalisert (Sampson, 2008). Altså oppleves de som en del av personens selvbylde, også hos kvinner. Dermed er både kvinner og menn med på å opprettholde denne forestillingen og er med på å gjøre kvinnelig kroppslighet kulturelt bestemt. Dette synet er med på å gjøre kvinnen til et tinglig objekt. Beauvoir framstiller derimot kroppen som en situasjon for å vise at kroppen verken er en ting eller noe determinert som bestemmer vår skjebne som menn og kvinner (Sampson, 2008, s. 45). Ifølge Moi (1998) gjør situasjonsbegrepet det mulig for Beauvoir å unngå å skape et skille mellom subjekt og objekt: «Kroppen er en situasjon, men den er fundamental situasjon fordi den er grunnlaget for min erfaring av meg selv og av verden. Det er en situasjon som alltid er en del av min levde erfaring» (Moi, 1998, s. 95). I stedet blir kroppen forklart som en situasjon, som åpner opp for en forståelse av at kroppen er i samspill med verden, og at levde erfaringer er en del av kroppen. Dermed står Beauvoirs syn på kroppen nærmere en fenomenologisk tradisjon, men forklarer samtidig kvinners posisjon ut fra kulturelle bestemmelser (Sampson, 2008).

Beauvoir mener at verden tilhører mennene. Når kvinnene skal realisere sine drømmer, er veien til målet ofte laget for og av menn. Dermed er det vanskelig for kvinnene å nå dit. Beauvoir (2000) mener at kvinnen tar på seg rollen som *den andre* ut fra sin egen situasjon og sin oppdragelse. Kvinnen selv lar seg bli bestemt over fordi hun frykter frihetens ansvar og utrygghet.¹² Dette mener Beauvoir er kjernen i kvinnenes undertrykkelse, og hun skriver at kvinnen selv må ta steget videre for å realisere seg selv og få en virkelig frihet (Beauvoir, 2000). Kvinnen er ofte fanget i en kjønnsrolle som et resultat av sosialiseringen, mens menn i mye større grad er oppfordret til å utvikle seg selv og framheve seg i samfunnet, både i arbeid

¹² Gjennom reproduksjonen har kvinnen i større grad en mann vært bundet til immanens (å ikke være overskridende) og har dermed i høy grad stått «på stedet hvil». Det er ikke blitt krevd av kvinnen at hun skal utvikle seg og utforske nye områder. I stedet har kvinnen inntatt rollen som Den andre. Det er blitt trukket fram at kvinnen ser posisjonen som Den andre som et trygt sted og en komfortabel plass å være. Det er dermed mer skremmende og utrygt å tre ut av den kjente rollen Den andre, for det kan innebærer at hun må gi slipp på en plass hvor hun blir passet på og kan være sårbar (Sampson, 2008).

og i fritid. Dermed får mennene flere muligheter, og samtidig møter kvinner ofte en skjult mistillit som stagger deres utvikling. Menn har på den andre siden ikke et slikt negativt utgangspunkt fordi de ser på seg selv som den første og setter dagsordenen. Beauvoir påpeker at de derfor har mer frihet til å utvikle sine egne evner i samfunnet (Moi, 1998, 2000; Beauvoir, 2000).

Hennes berømte utsagn «Man fødes ikke som kvinne, men blir det» kan tolkes på flere måter (Moi, 1998). Beauvoir (2000) legger vekt på at biologi ikke gir grunnlag for sosiale normer. Hun hevder riktignok at de biologiske forholdene utgjør en grunnstruktur i en kvinnes kroppslige situasjon, og at de biologiske forskjellene fører til at kvinner og menn erfarer verden på ulike måter. Innenfor en eksistensialistisk tradisjon blir utsagnet tolket i tråd med tanker om frihet, ansvar og valg (Sampson, 2008). Det å bli født med en kvinnekropp trenger ikke å sette begrensninger for hva man kan eller ikke kan. Tankene er at kvinnekroppen ikke trenger å bestemme skjebnen og livet til den enkelte; den enkelte har mulighet til selv å velge hva slags betydning livet skal ha. I et feministisk eksistensialistisk perspektiv betyr utsagnet at man selv kan bestemme hva kvinnelig identitet skal bety (Sampson, 2008). Man kan ikke velge kjønn selv, men man kan velge hva denne tilværelse skal være.

Når Beauvoir sier «jeg er en kvinne», sier hun ikke at hun er en skapning som i ethvert tilfelle stemmer overens med dominerende samfunnsmessige kjønnsnormer. Hun lar heller utsagnet stå for eksistensen, en eksistens som alltid har tilblivelse, en prosess som bare døden setter stopper for. Eksistensen går forut for essensen, men det betyr ikke at den utsletter eller erstatter essensen. Beauvoir «jeg er en kvinne» betyr derfor også at det finnes kvinner i verden, og at hun er en av dem. Men nettopp fordi eksistensen går forut for essensen, sier ikke det faktum at hun er en kvinne noe som helst om hva slags kvinne hun er. (Moi, 1998, s. 167-168)

I sitatet over ser vi hva Beauvoir mener med å si at hun er kvinne, ifølge Moi (1998); det betyr kun at det finnes kvinner, men ikke hva slags.

3.6 Kjønn forstått som maskulint og feminint

Kjønn blir forstått som en relasjon mellom maskulinitet og femininitet, og denne relasjonen er språklig og kulturelt konstruert som et motsetningspar (Hovden, 2011).¹³ Det innebærer at kvinner og menn representerer to gjensidig utelukkende kategorier (Hovden, 2011). Det som oppfattes som maskulint, står i motsetning til det som blir oppfattet som feminint, og relasjonen blir dermed sett på som dikotomisk (Hovden, 2011). Ofte får det maskuline status som det generelle og mest viktige, mens det feminine får status som det spesifikke og det kjønnspregede (Hovden, 2011). Etersom forestillingen om kjønn blir knyttet til kropp, blir det maskuline knyttet til menn og det feminine til kvinner. Det betyr at fenomenene mannlige og kvinnelig framstår som forskjellige og fraskilte, samtidig som de blir rangert (Hovden, 1999; 2011). Perspektivet knytter ulike kvaliteter til kroppen for å innprente maskulin ære og feminin undertrykkelse, og det er det mannlige/maskuline som blir plassert i den overordnede posisjonen (Lippe, 2010; Hovden, 1999). Det som blir ansett som maskulint eller bestemt som mannlige, får dermed betydning som mer allment og viktigere enn det som blir kategorisert som kvinnelig (Hovden, 2004). Eksempler på maskuline egenskaper er aktiv, tøff, kontrollert, rasjonell, rastløs, konkurranseorientert, streng og sterk, mens eksempler på det feminine er passiv, svak, engstelig, forsiktig, omsorgsfull, myk, underordnet og emosjonell (Lippe, 2010). Bourdieu hevder at vi læres opp til å se på forskjeller som disse som naturlige tilstander snarere enn sosiale konstruksjoner, og at det er grunnen til at de reproduseres (Solbrække & Aarseth, 2006).

Min analyse tar utgangspunkt i denne forståelsen av kjønn, hvor det maskuline blir sett på som det «naturlige». En slik dikotomisk forskjellstenkning kan føre til at kvinner stenges inne i en stereotypisk kjønnskategori, noe som gjør at de ikke kan representere det generelle og det menneskelige på samme måte som menn (Hovden, 2011, s. 303). Denne oppfatningen står sentralt hos de tre teoretikerne, Bourdieu, Beauvoir og Butler¹⁴, som jeg støtter meg til. En av motsetningene Bourdieu (2000) knytter til mannlighet og kvinnelighet, er den mellom det rette og det bøyd. Bourdieu beskriver mannen med rett rygg og hevet hake, som

¹³ Gjennom måten man snakker om kjønn på, tillegger man det maskuline og det feminine motsatte egenskaper. Hvordan kulturen forholder seg til kjønn gjennom begrepene maskulint/feminint, og språkets omgang med begrepene er med på å konstruere vår oppfatning av mannlighet og kvinnelighet som et motsetningspar.

¹⁴ Butler (1999) er blant annet opptatt av at vi *spiller vårt kjønn*, og at det er forståelsen av maskulint og feminint vi iscenesetter oss etter. Bourdieu (2000) konstruerer kjønn som to hierarkiske vesener, vilkårlig tilskrevet på grunnlag av den seksuelle kroppen. Den sosiale konstruksjonen baserer seg på den maskuline dominans, hvor mannen står ovenfor kvinnen og blir sett på som det naturlige. Beauvoir (2000) mener at verden tilhører mennene, og at kvinnen sosialiseres til å bli oppfattet og oppfatter seg selv som Den andre.

symboliserer makt, respekt, potens og autoritet, mens kvinnen blir beskrevet med bøyd hode, som skal signalisere underkastelse, passivitet og myk kroppsholdning (Lippe, 2010). De sosiale praksiser og måter vi tenker og snakker på, former og danner fenomenene (Lippe, 2010). Det ender så med at fenomenene oppfattes som naturlige fordi de blir en stor del av oss (Bourdieu, 2000). Etersom forståelsen av kjønn som motsetningene maskulin og feminin er sosialt konstruert, er det også mulig å endre på denne forståelsen (Butler, 1999; Beauvoir, 2000).

3.7 Friluftsliv og kjønn

Friluftslivs- og kjønnsforsker Kjersti Pedersen har med sin avhandling «*Det har bare vært naturlig*»: *Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger* avdekket at det er et kulturelt mangfold og variasjoner i norsk friluftsliv, og at friluftsliv er en kjønnnet kultur. Statistikk fra 2007 (Statistisk sentralbyrå) viser at det er minimale forskjeller på kvinners og menns deltakelse innen friluftsliv. Det er altså omtrent like mange kvinner som menn som driver med en eller annen form for friluftsliv, men det er noen markante forskjeller innenfor enkelte aktiviteter – blant annet dominerer menn de mer moderne aktivitetene. Med moderne friluftslivsaktiviteter er det her snakk om farts- og risikofylte aktiviteter som er blitt populære de siste 10–20 årene. Det dreier seg blant annet om frikjøringsaktiviteter, klatreaktiviteter, terrengsykling, kiting med mer (Odden, 2008b). Andre forskjeller er at kvinners friluftsliv i høy grad er knyttet til familien og nærmiljøet (Pedersen, 1994; Store Norske Leksikon, 2014). De mest populære aktivitetene for kvinner er således fotturer, skiturer og bærplukking – aktiviteter som alle kan drive med i nærområdet, og som tilbyr gode muligheter for familieturer. De mannsdominerte områdene er fjellturer med momenter av risiko, fysisk utfoldelse og utfordringer, og menns friluftsliv blir i tillegg til familie utøvet sammen med mannlige slektninger, venner og kollegaer (Pedersen, 1994, 1999). Kvinner deltar også sjeldnere enn menn i turer over flere dager (Pedersen, 1994).

Et viktig skille mellom kvinners og menns friluftsliv er at kvinners friluftsliv i hovedsak hører privatsfæren til, og er familiebasert og familieorganisert. Samtidig dammer kvinners arbeid i familien ofte en ikke – (an)erkjent og taus forutsetning for menns aktiviteter ute.
(Pedersen, 1999, s. 332)

Pedersen (1999) trekker fram at kvinner og menn vektlegger forskjellige sider av aktivitetene de deltar i. Kvinner framhever kosen, trivselen, det sosiale samværet med familien og den

felles naturopplevelsen. Menn er mer opptatt av individuell frihet, kameratskap, utfordringer, grensesprenging, spenning, det røffe og risikofylte og frihet fra familien og arbeidets krav. Pedersen hevder at menn oftere er aktivitets-, utstyrs- og prestasjonsorientert, mens kvinner tradisjonelt har vært og er relasjonsorientert.

Det å mestre utmark hevder Pedersen (1999) er et viktig symbol på mannlighet, og naturen blir sett på som arena for menn og mannskultur. Det frie livet i vill natur kan betraktes som et sosiokulturelt «rom» for menn, en arena hvor menn kan uttrykke og bekrefte sin maskuline identitet (Pedersen, 1994). Pedersen (1999) omtaler friluftsliv som en arena for maskulin identitetsmarkering, hvor mannfolket får dyrket sentrale manndomsidealene som høy moral, selvkontroll, beherskelse av «villmarka», utholdenhet, mot og styrke. Fra sitt feltarbeid i Finnmark fant Pedersen (1999) at det også var en sterk tendens til at en kvinne, uansett hvor erfaren hun var, ikke ble betraktet som en med kompetanse med mindre hun stadig beviste dette både for seg selv og dem rundt seg. De ble sjelden oppfattet som likeverdige, selv om kvinnene synliggjorde sine prestasjoner.

Forskningen til Pedersen er gjort for 20 år siden. Er det fortsatt like store forskjeller mellom kvinner og menn i friluftslivet? Vi kan se mange eksempler på kvinner som utfordrer det sosiale «rommet» i friluftslivet, og kunne det også for 20 år siden. Liv Arnesen er et slikt eksempel, som både alene og sammen med andre kvinner har gått over Grønland, Sydpolen og Antarktis (Store Norske Leksikon, 2014). Hun har fått store overskrifter ved å vise at det er mulig for kvinner å utføre slike ekspedisjoner. Andre eksempler er organisasjoner som «Woodswomen» og «Women in the Wilderness» i Nord-Amerika (Pedersen, 1994), skirennet Inga-Låmi på Lillehammer og Grete Waitz-løpet, som var et mosjonsløp kun for kvinner i Oslo (1984–2003). I dag har vi Cecilie Skog, som er ekspedisjonsfarer og klatrer og kvinne(!). Hun er ekstrem innen det hun driver med, og blir samtidig sett på som en kvinne med feminine trekk. Cecilie har sin egen skikolleksjon (hos leverandøren Åsnes), som åpenbart er ment for jenter ettersom designet er med hjerter og rød farge. Hun har stått modell for bladet *Henne* og vært med i dansekurransen «Skal vi danse» på TV2, hvor hun har fått vist fram sine feminine og kvinnelige sider. Ved å være en kvinne som gjør de samme ekstreme tingene som mennene, utfordrer hun i høy grad den oppfatning at friluftsliv er en arena for maskulin identitetsmarkering.

4. Metode

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for mine metodiske valg, klargjøre mitt vitenskapsteoretiske ståsted og min rolle som forsker og redegjøre for hvordan mitt empiriske materiale er blitt til. Metodiske valg dreier seg om å finne best mulige måter å få svar på de spørsmålene man stiller, altså hvilke framgangsmåter som egner seg for å skaffe den kunnskapen man ønsker (Widerberg, 2001). Det er med andre ord hva man skal studere, som bør avgjøre metodevalget, og det er dermed problemstillingen som har vært avgjørende for mine valg. I tillegg er det viktig å stille seg spørsmål om hvilket vitenskapelig kunnskapskrav det materialet som er samlet inn, kan tilfredsstille, og hvilke metodiske grep som trengs for at man skaper validitet ut av det innsamlede materialet (Widerberg, 2001). Ettersom jeg ønsker å få mest mulig innsikt i deltakernes forestilling om klatreinstruktøren, har jeg benyttet meg av kvalitativ metode. Prosjektet mitt er basert på kvalitative intervjuer med syv deltakere fra tre ulike utendørs klatrekurs. I tillegg har jeg gjort et kvalitativt feltarbeid under kursene for å støtte opp under intervjuene.

4.1 Tilnærming til data

Det første valget med hensyn til metode står mellom kvantitativ og kvalitativ metode. Kvantitative data foreligger i tallform, mens kvalitative data foreligger i tekstform. Det sentrale i kvantitativ metode er å finne kausale sammenhenger og gi en beskrivelse av virkeligheten i tall og tabeller. En ved kvalitativ metode søker derimot å finne meninger med og forklaringer på relevante fenomener (Ringdal, 2001). Et viktig mål med kvalitativ forskning er å oppnå forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2009). Ved å bruke en kvalitativ tilnærming ønsker jeg å kunne foreta en realistisk og grundig undersøkelse av forskningsfeltet, som igjen vil resultere i et ikke-standardisert datasett som kan undersøkes på en reflektert måte. For å få til dette ville jeg ut og snakke med folk som hadde deltatt på klatrekurs, og som hadde gjort seg egne erfaringer med klatreinstruktøren. Det kvalitative intervjuet er spesielt egnet når vi ønsker å undersøke hvordan mennesker forstår sin egen verden. En av ulempene med kvalitativ metode er at man får informasjon fra få personer, men derimot mangfoldig informasjon fra de få. Dette står i motsetning til kvantitativ metode, som gir oss svar fra mange som kan tallfestes, men ikke går i dybden. Kvantitativ metode syntes jeg var lite egnet ettersom jeg ville gå i dybden i deltakernes livsverden. Det kunne vært hensiktsmessig å bruke kvantitativ metode hvis jeg skulle tallfeste hvor mange deltakere som

foretrakk mannlig eller kvinnelig instruktør, men vanskelig å få svar på hva de mente, eller hvorfor de svarte som de gjorde.

Man kan også benytte seg av metodetriangulering, som er kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder. Jeg vurderte en stund om jeg også skulle lage en kvantitativ spørreundersøkelse som gikk ut på en beskrivelse av en klatreinstruktør og hvilket kjønn som var foretrukket hos instruktøren. Jeg fant fort ut at det ville bli for omfattende i en masteroppgave når jeg allerede benyttet meg av kvalitative intervjuer og observasjon. I tillegg er det vanskelig å få fram personers oppfatning og beskrivelser gjennom et spørreskjema. Det viktigste å tenke på er å finne en metodeteknikk som er best egnet når det gjelder å analysere de valgte problemstillinger.

4.2 Hermeneutisk tilnærming

Ettersom jeg er ute etter deltakernes beskrivelser og forestillinger av hvordan de opplever og erfarer klatreinstruktøren, med hovedvekt på personens kjønn, vil jeg plassere undersøkelsen min innen den hermeneutisk tradisjonen. Hermeneutikk, som betyr forklaringskunst eller utlegningskunst,¹⁵ dreier seg om problemet om hva forståelse er, og hvordan vi skal gå fram for å oppnå forståelse (Føllesdal & Walløe, 2000; Gilje & Grimen, 1993). Gjennom hermeneutikk vil man forsøke å forstå det man ikke forstår ved et fenomen,¹⁶ gjennom å tolke hendelser, beskrivelser, tekster eller bilder (Føllesdal & Walløe, 2000). I mitt tilfelle vil det si muntlig ytringer, som blir omformulert til tekst. For at jeg skal utvikle en forståelse av rollen klatreinstruktør, må deltakernes beskrivelser videre fortolkes i lys av den konteksten deltakerne og kurset inngår i. Det holder ikke bare å se fenomenet for seg – man må forstå det i den sammenheng det står i. «En grunntanke i hermeneutikken er at vi alltid forstår noe av visse forutsetninger. Vi møter aldri verden forutsetningsløst. De forutsetninger vi har, bestemmer hva som er forståelig og uforståelig» (Gilje & Grimen, 1993, s. 148). Hans-Georg

¹⁵ Ordet *hermeneutikk* kommer fra gresk, men det synes å være uenighet om hvilket gresk ord det stammer fra. I litteraturen blir det angitt at det kommer fra både «hermeneutikè», «hermeneutikos» og «hermeneuein». Det blir av noen forfattere (Widerberg, 2001) også trukket linjer tilbake til guden Hermes i gresk mytologi, som var budbringer mellom gudene og menneskene, og som derfor måtte fortolke de budskaper de sendte hverandre (Gilje & Grimen, 1995 s. 170).

¹⁶ Hermeneutikk henviser til begrepet *fenomen*. Et eksempel på et fenomen mener jeg for eksempel er friluftsliv. I denne sammenheng er det klatreinstruktøren som er forskningsobjektet, men jeg vil ikke omtale instruktøren som et fenomen. Klatreinstruktøren er i stedet en rolle eller en tittel man får når man underviser i klatring.

Gadamer kaller i sin nyhermeneutikk¹⁷ slike forutsetninger for forforståelse eller for-dommer. Forforståelse er et nødvendig vilkår for at forståelse overhodet skal være mulig. Vi møter aldri verden naken, uten en forforståelse som vi tar for gitt (Gilje & Grimen, 1993). Vår forforståelse kan vi ikke forholde seg nøytralt til, ifølge Føllesdals og Walløes (2000) tolkninger av Gadamer (1960/2004); i stedet bringer vi den med oss når vi prøver å forstå. Det er viktig å være oppmerksom på alle de deler av vår forforståelse som vi i utgangspunktet ikke har noe reflektert og bevisst forhold til, når vi skal forsøke å tolke meningsfulle fenomener. Den forforståelsen som vi ikke har noe bevisst forhold til, kaller filosofen Michael Polanyi taus kunnskap. Det er mange ting vi tror på eller tar for gitt uten at de noen gang blir formulert, og kanskje også uten at de kan formuleres presist. Slike elementer av vår forforståelse kan virke styrende på våre fortolkninger uten at vi er klar over det (Gilje & Grimen, 1993, s. 151). Min forforståelse er i høy grad dannet på bakgrunn av erfaringer jeg har gjort meg på turer med Turistforeningen, både som deltaker og som turlleder, egenopplevelser på klatrefeltet, deltakelse på ulike kurs og annen praksis fra friluftslivsfeltet. Selv er jeg ikke klatreinstruktør, men har klatret i syv år, litt sporadisk av og på. Jeg er nylig utdannet breinstruktør, noe som også har dannet mye av min forforståelse. Jeg har mange tanker og antakelser rundt tema, som kan påvirke meg i mitt arbeid. I den sammenheng vil jeg gjøre rede for min forforståelse under punkt 4.5, slik at leseren klarer å skille mellom dem. Redegjørelsen har i tillegg vært en viktig del av forberedelsen, for at jeg selv skulle bli bevisst på hva som er mine tanker, og hvordan disse kan påvirke for eksempel intervjuet.

Det kanskje aller viktigste begrepet i hermeneutikken er det vi kaller *hermeneutisk sirkel*, eller *den hermeneutiske spiral*, som Kvale og Birkmann (2009) kaller det. Disse sirkelstrukturene skal framstille forståelsesprosessen, som blir til gjennom en stadig vekling mellom forforståelse og forståelse og mellom delforståelse og hel forståelse. Denne vekslingen kan sees på som en sirkelstruktur (Føllesdal & Walløe, 2000). «Den hermeneutiske sirkel peker på forbindelse mellom det vi skal fortolke, forforståelsen og den sammenhengen eller konteksten det må fortolkes i» (Gilje & Grimen, 1993, s. 153). Uansett hvordan jeg forstår og tolker informantene mine, både under observasjonen, i intervjusituasjonen, under transkriberingen og i analyseringen av intervjuene, er det altså min forståelseshorisont som ligger til grunn. Min forståelseshorisont er dermed en del av den hermeneutiske sirkel, og i denne prosessen

¹⁷ Martin Heidegger la i 1927 fram et nytt syn på hermeneutikk som avviker sterkt fra det tradisjonelle, i sitt hovedverk *Sein und Zeit* («Væren og tiden»). Det har ledet noen av hans etterfølgere til å utarbeide en ny variant av hermeneutikken, den såkalte nyhermeneutikken. Det er først og fremst filosofen Gadamer som forbindes med nyhermeneutikken (Føllesdal & Walløe, 2000, s. 102).

vil også min forståelseshorisont kunne endre seg. Gjennom at jeg har arbeidet med intervjuetekstene, vært observatør, fått historisk innblikk i ulike deler av feltet og satt meg inn i ny teori, har min forståelseshorisont også forandret seg. Med tanke på relasjonen mellom helhet og del betyr det at jeg må prøve å forstå deler av intervjueteksten på bakgrunn av helheten i intervjuet, og at hele intervjuet igjen må forstås på bakgrunn av delene.

Når jeg har jobbet med intervjumaterialet mitt, har jeg fortolket noe som allerede er fortolket av informanten. Når mine informanter, som sosiale aktører, har vært på klatrekurs, klatret selv eller for eksempel lest avisen, har de fått erfaringer med, gjort seg opp meninger om og fått holdninger til begrepet *klatreinstruktør*. Den engelske sosiologen Anthony Giddens sier at samfunnsvitenskapen dreier seg om en dobbelt hermeneutikk.

På den ene siden må man forholde seg til en verden som allerede er fortolket av de sosiale aktørene selv. På den andre siden skal samfunnsvitere drive forskning, og de må rekonstruere de sosiale aktørenes fortolkninger innenfor et samfunnsvitenskapelig språk, ved hjelp av teoretiske begreper. (Gilje & Grimen, 1993, s. 146)

Jeg har som samfunnsforsker derfor måttet forholde meg til en verden som allerede er fortolket av de sosiale aktørene selv (Gilje & Grimen, 1993, s. 145).

4.3 Det kvalitative forskningsintervju

Ifølge Kvale (1997) baserer forskningsintervjuet seg på den hverdagslige samtale eller konversasjon, men er samtidig en faglig konversasjon. I boken *Det kvalitative forskningsintervjuet* vurderer Kvale (1997) det halvstrukturerte livsverdensintervjuet. Det definerer han som «et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuendes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene.» (Kvale, 1997, s. 21) Ettersom formålet med den empiriske undersøkelsen har vært å se på deltakernes forventninger og holdninger til, beskrivelser av, tanker om og erfaringer med en klatreinstruktør når det gjelder kjønn, altså deltakernes livsverden knyttet til klatreinstruktøren, egner det kvalitative forskningsintervjuet seg (Kvale, 1997). Min hensikt med å bruke denne metoden er å innhente kvalitative beskrivelser av informantenes forståelse av det tema jeg studerer. Thaaard (2009, s. 87) sier at «intervju er et særlig godt grunnlag for å få innsikt i informantenes erfaringer, tanker og følelser». Jeg har endt opp med å gjøre syv intervjuer, med deltakere fra tre forskjellige kurs. Fra både det første og det andre kurset har

jeg to informanter, en kvinne og en mann, fra det tredje kurset har jeg tre informanter, to kvinner og en mann.

Det finnes flere tilnærminger til intervjuet. Jeg valgte å benytte meg av en intervjuguide i forskningssituasjonen. I det kvalitative intervjuet er forskeren interessert i informantenes bakgrunn, tanker, holdninger og personlige oppfatninger av fenomenet. Med dette samt egne erfaringer og observasjoner fra feltet, diskusjoner med medelever og ikke minst teori tilknyttet oppgaven i bakhodet har jeg dannet grunnlaget for intervjuguiden min. Ved bruk av en intervjuguide håpet jeg å få til et godt semistrukturert intervju, som ville hjelpe i mitt analysearbeid senere. Intervjuguiden har gitt meg klare retningslinjer for hvordan intervjuet skulle arte seg. Jeg hadde ulike kategorier for tema og laget konkrete spørsmål under dem, men samtidig gjorde jeg guiden fleksibel nok til at jeg kunne tilføye eller stryke spørsmål ut fra hvordan dialogen utviklet seg underveis. I metodelitteraturen står det beskrevet hvordan man skal prøve å få intervjuet til å fungere som en hverdagssamtale. Det tenker jeg er vanskelig å få til når det er helt andre rammer som ligger til grunn for et intervju enn for en hverdagssamtale.¹⁸ Derfor valgte jeg å lage ferdig formulerte spørsmål i intervjuguiden for å sikre at jeg fikk tilstrekkelig relevant informasjon med fra intervjuet. Jeg forsøkte å unngå å stille ledende spørsmål, da det ville svekke intervjuets reliabilitet. Jeg forsøkte å stille spørsmål som kunne gi lange beskrivelser tilknyttet tema, men har underveis sett at flere av informantene har hatt behov for flere oppfølgingsspørsmål for å klare å gi fylldige svar.

Jeg har benyttet meg av Kvaales og Birkmanns (2009) syv stadier i intervjuprosessen, som er tematisering, design/planlegging, intervju, transkripsjon, analyse, verifikasjon og rapportering. Det innebærer at jeg i fase 1 og 2 startet med å tematisere problemstillinger og planla intervjuundersøkelsen, som blant annet innebærer å innhente forhåndskunnskap om emnet, lage intervjuguide, klargjøre formålet og lignende. Kvale og Birkmann (2009) understreker at jo bedre man forbereder intervjuet, desto høyere kvalitet får den kunnskapen som produseres i intervjusamspillet, og desto lettere vil etterbehandlingen av intervjuene være. I fase 3 stod selve gjennomføringen av intervjuene for tur, etterfulgt av transkribering og analyse i fase 4 og 5. De to siste fasene, verifikasjon og rapportering, dreier seg om å kontrollere prosjektets reliabilitet og validitet, pålitelighet, samt å få publisert prosjektet i skriftlig form. Disse to fasene har foregått kontinuerlig sammen med de andre fasene, spesielt

¹⁸ Ved intervjuene har jeg kommet som en fremmed, med diktafon og papirer foran meg, og det har vært vanskelig å få fram den stemningen som karakteriserer en hverdagssamtale.

for at jeg har skullet kunne kontrollere påliteligheten og validiteten til oppgaven. Jeg kommer nærmere tilbake til de ulike fasene av oppgaven, spesielt fase 3–6.

4.4 Feltarbeid

For å øke kvaliteten på intervjudelen og prosjektet fortok jeg et feltarbeid, bestående av deltakende observasjon, på de kursene som informantene deltok på. Målet med feltarbeid er å skape seg en så virkelighetsnær forståelse som mulig av det feltet man vil undersøke. Kvale (2009 s. 54) sier at «en av grunnene til å gjennomføre feltstudier er at du opplever hvordan begreper og spørsmål kan være svært konkrete mens du sitter hjemme på lesesalen, men faktisk svært abstrakte ute i feltet». I feltarbeidet får forskeren mulighet til med egne øyne å se hva som skjer, og lytte til det som blir sagt, og stille spørsmål til menneskene rundt seg (Hammersley & Atkinson, 2004). Målet med dette er å skape seg en så virkelighetsnær forståelse som mulig av feltet. Gjennom mine observasjoner har jeg på et eller annet plan påvirket min forståelse av og innsikt i det å være klatreinstruktør og den konteksten forskningen er gjort ut fra. Jeg valgte å gjøre et feltarbeid i tillegg til intervjuer for å få større forståelse av feltet og temaet, skape nærkontakt med informantene og prøve å sette meg inn i deres livsverden.

Jeg har primært brukt mine observasjoner som et verktøy til utforming og videreutvikling av intervjuguiden, og i mindre grad som egentlig datamateriale. Det viktigste med observasjonene var å få kontakt med deltakerne, slik at de hadde lyst til å stille opp på intervju med meg senere. Videre var observasjonene viktige fordi de ga mer tyngde til de intervjuene jeg skulle gjennomføre. I intervjusituasjonen og i arbeidet med intervjuene i ettertid har feltarbeidet hjulpet meg å komme inn i situasjonene og sette meg i informantenes sted. Når informantene har forklart situasjoner for meg, har jeg kjent til alle episodene. Samtidig har jeg hatt egne måter å se dem på. Jeg ser det helt klart som fordelaktig at jeg har kjent til episodene de har forklart for meg, men dette har selvfølgelig gjort at det er flere detaljer rundt episodene det ikke har vært noe poeng i å fortelle om fordi jeg kjente til dem så godt. Samtidig tenker jeg at det har ført til at det har vært mulig å konsentrere seg mer på følelsene og opplevelsene informantene har hatt, i stedet for detaljene i det som skjedde. I tillegg har det vært enklere for meg å stille mer konkrete spørsmål om episoder som jeg husker godt, og som jeg har vært nysgjerrig på hvordan de opplevde.

Et godt hjelpemiddel i feltarbeid er å lage seg en feltguide, lage feltlogg og skrive feltdagbøker. Jeg hadde ikke laget noen feltguide på forhånd. Det kan selvfølgelig diskuteres

om jeg burde gjort mer arbeid i forkant med utarbeidelse av en feltguide, som sikkert hadde gjort at jeg hadde fått med meg enda flere ting. Men ettersom metoden bare er supplerende, følte jeg at jeg fikk godt utbytte av det jeg gjorde. Jeg førte en feltdagbok, hvor jeg så nøyaktig som mulig beskrev hva jeg så, hørte og opplevde. I tillegg skrev jeg ned mine egne tanker og refleksjoner. Jeg skrev hver kveld etter kursene. I tillegg hadde jeg en skrive dag etter hvert kurs, hvor jeg hadde mer ro på meg til å reflektere over kurset, informantene og instruktøren(e).

Forskeren kan observere og lytte med forskjellig grad av deltakelse, fra å være fullstendig deltaker eller observatør til å være observerende deltaker eller deltakende observatør. Samtidig kan også forskeren bli tildelt en rolle av dem det forskes på. Deltakerne på kursene var klar over hvorfor jeg var med, men jeg hadde unnlatt å fortelle dem at jeg vektla kjønn og deres holdninger. Det var for å prøve å forhindre deltakerne fra å oppføre seg annerledes og si andre ting enn de ville gjort om jeg hadde informert om problemstillingen. Når jeg som observatør er med, er det alltid til stede en mulighet for at deltakerne vil oppføre seg annerledes enn om jeg ikke var der. Jeg ville prøve å forhindre det i størst mulig grad ved å gjøre dem trygg på min rolle, men samtidig dempe opptattheten av kjønn.

Rollen min som forsker var flerdelt. Den vekslet mest mellom å være observatør og deltakende observatør. I starten av kurset holdt jeg meg litt i bakgrunnen, observerte og lyttet til det som foregikk, og involverte meg så gradvis mer og mer i deltakernes aktiviteter og kom i snakk med deltakerne. Til tider var jeg også en i gjengen, men ble aldri en fullverdig deltaker ettersom jeg hadde rollen som forsker og de visste at jeg var der for å studere dem. Jeg prøvde å få snakket mest mulig med folk, men samtidig ikke involvere meg i det som foregikk. Når deltakerne hadde fellessamlinger med instruktøren(e), holdt jeg meg derfor i bakgrunnen og observerte det som skjedde. Jeg fikk også tildelt roller underveis på de forskjellige kursene. Roller jeg fikk, var blant annet å hjelpe instruktørene med for eksempel å sikre mens de satte opp tau, å være klatrepartner til en av deltakerne,¹⁹ å være backup sikrer for deltakere og å være en tilleggsinstruktør som deltakerne stilte faglige spørsmål. Jeg var litt usikker på hvordan jeg skulle forholde meg til det når deltakerne tildelte meg rollen som en ekstrainstruktør som de kunne stille faglige spørsmål. Jeg var redd det skulle påvirke deres forhold til klatreinstruktøren(e) og dermed svekke oppgaven, men jeg synes i stedet at det har

¹⁹ Ettersom én av deltakerne ikke ble med den siste dagen på det første kurset, gikk jeg inn som klatrepartner til en av deltakerne. Antallet gikk da opp i par, og min rolle var i høy grad som en vanlig deltaker, men ettersom jeg kan mer enn en vanlig deltaker, ble jeg også i noen grad en underviser.

gitt styrke til oppgaven. Det mener jeg fordi deltakerne har måttet forholde seg til meg som en kvinne med kunnskap innenfor feltet. Det var først og fremst på det første kurset, som var et nybegynnerkurs i klatring med to mannlige instruktører, de brukte meg som ekstrahjelp. Ved at de forholdt seg til meg som en tredjepart som også hadde kunnskap innenfor feltet, fikk de også noen erfaringer med å forholde seg til en kvinne med erfaringskunnskap innen klatring. I tillegg har det vært med på å gjøre at jeg har knyttet sterkere relasjoner til informantene, noe jeg tenker har vært med på å skape fortrolighet i intervjusituasjonen, i tillegg til at deltakerne har hatt et større ønske om å stille opp i prosjektet fordi de ville hjelpe meg.

4.5 Min forforståelse

En forsker er verken en objektiv eller en nøytral person, men er preget av blant annet den erfaringen med og kjennskapen til feltet vedkommende har fra før (Widerberg, 2001). Som nevnt tidligere blir disse forutsetninger av Hans-Georg Gadamer kalt forforståelse eller fordommer, som vil ha betydning for arbeid i og analyse av feltet som studeres. Slik jeg ser det, kan jeg dele oppgaven inn i tre områder: klatre-, instruktør- og kjønnsområdet, som man igjen må sette sammen og se i en helhet. Det området jeg har min kunnskap om, er klatring. Jeg er ikke en klatreinstruktør, men har vært med og hjulpet til med opplæring i klatring. Jeg kaller meg selv heller ikke en klatrer, men har kjennskap til feltet fordi jeg sporadisk har drevet med klatring i syv år.

Instruktørrollen eller veilederrollen er den jeg har mest kjennskap til og erfaringer med, og det er også disse erfaringene som er hovedgrunnen til at jeg har den vinklingen på oppgaven min som jeg har. Jeg har blant annet jobbet som turlleder for Turistforeningen siden 2007, jobbet som timelærer ved høyskolen i Telemark avd. siden høsten 2012, vært langrennstrener for 8–15-åringer i et års tid og vært skiinstruktør på tre kurs i både alpint og telemarkkjøring. I tillegg er jeg nylig utdannet breinstruktør 1. Jeg har ikke jobbet som brefører tidligere, med har gjennom utdanning hatt en del praksis som har gitt meg erfaringer. Det er spesielt erfaringer jeg har gjort meg i rollen som turlleder/veileder/lærer/instruktør, som har ført til at jeg har vektlagt kjønn i min oppgave. I den jobben jeg har gjort, har jeg kjent og følt mye på det å være kvinne i et mannsdominert miljø. Jeg har kjent på at det ligger forventninger knyttet til kjønn og min rolle, og har ofte lurt på hvordan jeg skal imøtekomme dem. Jeg må selv innrømme at jeg er bevisst på at jeg skal vise meg som sterk og tøff, fordi jeg er redd studenten/turistene/deltakerne mine ellers ikke vil føle seg trygge og ha tillit til meg. Jeg sitter altså selv med et inntrykk av at deltakerne forventer maskuline kvaliteter hos instruktøren,

men jeg er langt fra sikker på at dette er riktig. Spesielt de to siste årene har jeg hatt litt ulike erfaringer fra lærerjobben knyttet til kjønn. Det første året underkommuniserte jeg veldig mine kvinnelige sider, mens jeg det siste året har vært mye mer meg selv. I den sammenheng må det påpekes at jeg sitter med best erfaringer fra det siste året, da det er blitt tatt godt imot at jeg «bare» har vært meg selv. Følgelig har jeg derfor med meg en egen forforståelse av og interesse for temaet. Jeg var spesielt nysgjerrig på hvordan deltakerne ser på instruktøren, for jeg følte at jeg hadde mindre forståelse av hvilke forventninger de har. Dermed hadde jeg en forståelse av at mange kvinner opplever fordommer innenfor feltet, men jeg var usikker på om det hadde med deltakerne å gjøre.

I den sammenheng må det poengteres at jeg som kvinne har erfaringer bare med hvordan det er å være kvinne, altså den ene siden av kjønnsfeltet. Egne erfaringer og syn har jeg mest fra instruktørens/guidens side og mindre fra deltakerens side (som jo er den siden jeg skal se det fra). Jeg har også vært på deltakernes side mange ganger, men føler refleksjonene og tankene mine er farget av mine erfaringer som instruktør eller lignende.

Jeg gikk også inn i feltet med et håp om å kunne vise at det finnes gode, dyktige kvinnelige instruktører, nettopp fordi det er et felt som oppleves som kjønnnet. Det at jeg selv jobber i Turistforeningen, ga meg mulighet til å benytte meg av kontakter i foreningen. Og ettersom jeg har klatret en del tidligere, kunne jeg være med som deltaker på kurs uten å være en belastning for instruktøren(e) som skulle utføre jobben.

Jeg vil si at jeg er en forsker som kommer verken innenfra eller utenfra feltet, men som har et bein innenfor feltet. Min kjennskap til feltet ser jeg som en styrke (Widerberg, 2001). Samtidig kunne det vært en fordel å ha kommet innenfra kulturen, for å oppnå enda større forståelse. På den andre siden vil jeg si min avstand til feltet har vært heldig med tanke på å oppnå analytisk distanse (Fossåskaret, et al. 1997).

Hammersley og Atkinson (2004) hevder at man ikke kan innta en kjønnsnøytral posisjon, selv om betydningen av kjønn kan variere etter hvilket miljø man skal studere. Videre hevder de at mannlige forskere kan finne det vanskelig å få tilgang til kvinnenes verden, spesielt i kulturer hvor man har et skarpt kjønnskille. Jeg har gjennom denne oppgaven erfart at det oftest er kvinner som forsker på andre kvinner eller har en vinkling på kjønn på det feltet de forsker på. Jeg er usikker på hvilken påvirkning min rolle som kvinnelig forsker har hatt på informantene når det gjelder å svare på spørsmål om holdninger og erfaringer med klatreinstruktøren, med

vekt på at det er få kvinner på feltet. Jeg tror det kanskje har vært lettere å svare på det for de kvinnelige informantene enn det ville ha vært om jeg hadde vært mannlig forsker og spurt likedan. Derimot er jeg mer usikker på hvilken betydning det har hatt for de mannlige informantene.

4.6 Forskningsprosessen

Våren 2013 tok jeg kontakt med forskjellige firmaer som tilbyr kurs innenfor fjellsportaktivitet på Øst-, Sør- og Vestlandet, for å presentere min studie og spørre om de var villige til å la meg være med på kurset, og deretter få lov til å forhøre meg med deltakerne om de kunne være interessert i senere å bli intervjuet som en del av undersøkelsen. Mange av firmaene jeg kontaktet, var positive og stilte seg hjelpsomme til meg. Det skulle likevel vise seg å være en vanskelig oppgave å tilfredsstille de kravene jeg opprinnelig hadde, og det ble dermed mange justeringer i løpet av sommeren. Jeg har tidligere skrevet at jeg opprinnelig ville ta utgangspunkt i kurs innenfor bre og fjell, men det skulle vise seg at slike ble vanskeligere å finne enn planlagt. Et av hovedkriteriene jeg hadde, var at det skulle være kurs med kvinnelig instruktør. Det kunne gjerne være kurs med mannlig instruktør også, men kriteriet var at han måtte samarbeide med minimum én kvinne. På vårparten fant jeg fort ut at det var få kurs innenfor bre og fjell som skulle bli holdt av kvinnelige instruktører; i tillegg var det flere firmaer som ikke hadde satt opp hvilke instruktører de skulle bruke på de forskjellige kursene. Det var med på å gjøre min planleggingsfase vanskelig. I denne prosessen hadde jeg mest kontakt med DNT fjellsport Oslo. Jeg jobber selv i DNT, men hovedsakelig for DNT ung Oslo. Jeg har mange kontakter i DNT som jeg har benyttet meg av for å finne kurs. Jeg fant etter hvert et fjellsportkurs 1, hvor det var en kvinne som stod på instruktørlisten sammen med to menn. De skulle ha fire instruktører, noe som innebar at de manglet en instruktør. Jeg bestemte meg for å ta utgangspunkt i det kurset, og lederen for DNT fjellsport Oslo skulle jobbe med å ansette en kvinne til, som skulle fylle den siste instruktørplassen. «Hurra. Dette order seg!» tenkt jeg og sa meg ferdig med planleggingen av å finne kurs. Noen uker senere fikk jeg meldingen som ga meg noen utfordringer og motbakker den sommeren. Ettersom det hadde vært litt ustabil med å finne enda en instruktør og hele kurset generelt, hadde den kvinnen som var satt opp, takket ja til noe annet arbeid, og de hadde fått inn to menn i stedet. Dermed gikk jeg over til klatrekurs, hvor det var enklere å finne kurs som ble holdt av kvinnelige instruktører. Planen min var å ta utgangspunkt i et kurs holdt av to menn, et kurs holdt av to kvinner og et kurs holdt av en kvinne og en mann. Jeg

hadde funnet tre kurs som oppfylte disse kriteriene, og hadde videre avtalt med kursholder for hver av de tre kursene. Men heller ikke dette gikk som planlagt. Da jeg var på vei for å observere på det andre kurset, viste det seg at de få dager tidligere hadde måttet bytte kursholder og instruktør på grunn av blant annet sykdom. Det kurset ble dermed holdt av to menn i stedet. Litt tom for energi endte jeg med å la være å observere fra dette kurset, og jeg måtte dermed finne et annet. Til det tredje kurset jeg skulle observere fra, var det så få påmeldte at det ble kun én instruktør. Heldigvis var dette en kvinne. Jeg endte dermed opp med et nybegynnerkurs i klatring holdt av to menn, som jeg heretter refererer til som det første kurset, et «naturlig sikring»-kurs holdt av en kvinne, som jeg refererer til som det andre kurset. Begge disse kursene ble organisert av DNT fjellsport Oslo. Det siste kurset jeg fant, ble organisert av Norges klatreforbund for DNT Tønsberg klatregruppe og var et «naturlig sikring»-kurs holdt av en kvinne. Feltarbeidet er dermed blitt gjennomført i tre forskjellige helger i løpet av sommeren og høsten 2013, 9.–11. august, 20.–22. september og 5.–6. oktober. Selve kursene har jeg beskrevet nærmere i kapittel 5.1.

4.7 Materialet og utvalget

Utvalget av informanter ble gjort blant deltakerne på de tre kursene som jeg fant aktuelle, og som jeg fikk være med på. På de tre kursene jeg var med på, møtte jeg gruppen sammen med klatreinstruktøren(e). Jeg presenterte prosjektet mitt grovt, men unnlot å fortelle at jeg vektla kjønn. Dette gjorde jeg for å prøve å unngå at deltakerne reflekterte over kjønn på feltet, og at dette dermed ville påvirke deres beskrivelser i intervjusituasjonen. Det ble stilt spørsmål til deltakerne om hvorvidt det var greit at jeg var med og observerte. Alle var positive til dette og lot meg delta på kurset. Etter kurset ble alle spurt om de var villige til å stille opp på intervju senere på høsten, noe alle sa seg villige til. På det første kurset var det seks deltakere, men én person ble ikke med siste dagen fordi han slet med en skade i ryggen. På det andre kurset, «Naturlige sikringer», var det fire deltakere, og det samme var det på det tredje. På det siste kurset ble det en skade den første dagen, som førte til at det var bare tre stykker som fullførte det kurset. Jeg hadde dermed fem deltakere fra det første kurset, fire fra det andre og tre fra det tredje, som var villige til å stille opp på intervju. Av disse var det tre gutter og to jenter på nybegynnerkurset i klatring, to jenter og to gutter på det andre kurset og to jenter og én gutt på det siste. Tolv informanter syntes jeg ble litt i meste laget, og jeg hadde lyst til å komme ned på et antall hvor det var like mange fra hvert kurs. I tillegg hadde jeg lyst til at det skulle være et mest mulig likt antall gutter/menn og jenter/kvinner. Jeg slet med å finne tidspunkt for

intervju med to av informantene fra det andre kurset siden én person hadde tjeneste i militæret og én dro på utveksling. Jeg stod dermed igjen med to informanter derfra. Utvelgelsen av informanter fra det første kurset, hvor jeg skulle gå fra fem til tre, skjedde på bakgrunn av at jeg ville ha to menn og én kvinne ettersom jeg da hadde tre kvinner og to menn fra før. Videre valgte jeg bare dem jeg fikk kontakt med først og fikk avtalt intervjutid med. Jeg endte dermed opp med åtte informanter, hvorav fire var gutter/menn og fire var jenter/kvinner. Alderen deres var fra 23 til 55 år.

Under transkriberingen slet jeg veldig med det ene intervjuet, som jeg kommer nærmere tilbake til under punkt 4.10. Det medførte at jeg måtte forkaste det ene intervjuet, da det rett og slett ble for vanskelig å forstå/tolke det som var på lydopptaket. Jeg sitter dermed igjen med syv informanter, fire kvinner og tre menn.

4.8 Intervjuguiden

I forkant av feltarbeidet laget jeg en grov skisse av intervjuguiden, for å kunne gjøre tilpasninger etter selv å ha vært ute i felten. Den endelige intervjuguiden laget jeg etter å ha vært på alle tre kursene (vedlegg 1). Guiden var formet som et semistrukturert intervju (Kvale & Brinkmann, 2009) der spørsmålene var samlet under fire kategorier som jeg ønsket å belyse under intervjuet. Grunnen til at jeg ville ha en intervjuguide, var at jeg ønsket å sikre en struktur i intervjuet og dekke opp de spørsmålene jeg hadde et ønske om å besvare. Videre var intervjuet formet semistrukturert for at jeg skulle få det mest mulig som en naturlig samtale, gi flyt til intervjuet og gi rom for fleksibilitet og personlige digresjoner. Guiden inneholder fire hovedtemaer, med spørsmål om hvert av hovedtemaene. Det innledende temaet dreide seg om deltakernes forhold til friluftsliv og klatring. Neste emne omhandlet deltakernes forhold til og beskrivelse av en klatreinstruktør. Det tredje temaet belyste deltakernes egne beskrivelser av hvordan de selv opplevde og erfarte kurset. Det fjerde emnet dreide seg om tanker og refleksjoner i etterkant av kurset, med vekt på kjønn. Avslutningsvis spurte jeg om alder, bosted og yrke. Disse spørsmålene ble bevisst plassert til slutt fordi det ikke skulle oppfattes ubehagelig for informanten å opplyse om eventuell manglende utdanning og gi private opplysninger. Intervjuguiden er bygget opp slik at jeg kommer inn på kjønn først på slutten av det tredje emnet. Jeg valgte å spare den vinklingen til slutten av intervjuet for at informantene ikke skulle bli påvirket av den siden for tidlig.

4.9 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført i uke 41 og 43. Jeg ville vente med å intervjuer til alle kursene var overstått, og dermed var det veldig variert hvor lang tid det tok fra deltakerne var på kurs, til de ble intervjuet. Informantene fra første kurs ventet rundt åtte uker, mens de fra andre kurs ventet to–fire uker og de fra det tredje kurset bare fire dager. I forkant av intervjuene hadde jeg foretatt et prøveintervju, før de siste justeringene av intervjuguiden ble gjort. Det å skulle intervjuer var en helt ny situasjon for meg, og jeg møtte med stor spenning til det første intervjuet. Jeg avtalte intervjuene i god tid på forhånd, gjennom telefon eller e-post. Jeg tilbød meg å treffe dem på hjemstedet og bad dem om å komme med forslag om hvor intervjuet kunne finne sted. To av intervjuene foregikk på deltakernes arbeidsplass, tre intervjuer fant sted i hjemmene deres, ett foregikk på et bibliotek, og to foregikk på en kafé eller et spisested ute. Det at to av intervjuene foregikk på en kafé eller et spisested, var ikke spesielt heldig og er noe jeg har angret på i ettertid. Intervjuene gikk veldig fint, men transkriberingen ble til et mareritt grunnet mye bakgrunnsstøy. Det første intervjuet gjennomførte jeg på en koselig kafé i Oslo, hvor vi fikk sitte for oss selv og det ble en fortrolig og behagelig atmosfære rundt intervjuet, på tross av at det var småsumming i bakgrunnen og jeg var veldig spent. Det tredje intervjuet mitt ble gjennomført på en Peppes Pizza-restaurant. Vi hadde et bord for oss selv, litt avskjermet. Også her var rammene rundt intervjuet fine, men det var veldig utfordrende å transkribere det. Da jeg avtalte de neste intervjuene, var jeg dermed veldig tydelig på at de måtte gjøres på et stille sted.

Før intervjuene startet, informerte jeg på nytt om prosjektet, poengterte frivilligheten i intervjuet og fortalte at opplysningene kom til å bli behandlet konfidensielt, og at jeg ville ta opp samtalen på diktafon. Dette syntes alle var greit. Intervjuene varte fra 37 til 65 minutter. Alle samtalene fløt fint under intervjuene, men det var stor forskjell på hvor detaljert og utfyllende informantene svarte. To av informantene mine pøste ut med beskrivelser og historier, og her var utfordringen i høy grad å holde dem på rett spor og klare å komme igjennom alle spørsmålene. Det var også de intervjuene som ble desidert lengst. Ved de andre, og da spesielt to, måtte jeg imidlertid komme med mange flere oppfølgingsspørsmål for å komme inn på informantens livsverden. Jeg utviklet meg fra det første til det siste intervjuet, spesielt fordi jeg hadde tilnærmet ingen erfaringer med intervjuing på forhånd. Gjennom de første intervjuene var jeg nokså bundet til intervjuguiden min, og vi gikk igjennom de fleste spørsmålene i guiden. Intervjuene ble gradvis mer løse, og jeg fulgte ikke guiden like slavisk

som ved det første intervjuet. En del av spørsmålene er til en viss grad overlappende. Derfor vurderte jeg valg av spørsmål fortløpende – ut fra guiden, ut fra hva som passet best i intervjusituasjonen, og ut fra hva som allerede var svart på.

4.10 Transkribering

Jeg hadde to «intervjurunder» som var forholdsvis kompakte, og så startet jeg med transkriberingen fortløpende etter det. Det innebar at jeg rakk å transkribere to intervjuer mellom første og andre periode med intervjuer. Transkriberingen foregikk ved at jeg ordrett (i den grad det er mulig) skrev ned alt som ble sagt i opptaket. Transkriberingen har jeg gjort på bokmål, men i den språklige drakten til informanten. Det er derfor et snev av dialekt i enkelte av intervjuene. I tillegg hadde jeg to svenske informanter og møtte utfordringer da jeg skulle transkribere intervjuene med dem. Det ene svenske intervjuet måtte jeg som sagt gå bort fra, altså kaste fra oppgaven. Han er fra India og har bodd i Göteborg i syv år. Hans svensk var veldig vanskelig og utydelig for meg, i tillegg til at han snakket forholdsvis mumlende. Da jeg gikk i gang med transkriberingen av det intervjuet, var det vanskelig å få tak på det han sa. Hvis jeg skulle tatt det med, måtte jeg ha gjettet meg fram til mange av setningene, noe jeg synes svekker validiteten i oppgaven. Jeg valgte derfor å gå bort fra det intervjuet, slik at jeg tok med bare intervjuer som var forståelige for meg. Det andre har jeg skrevet på en blanding av svensk og bokmål. Det har jeg gjort for å få det mest mulig leservennlig, men samtidig få den personlige tøsjen i intervjuet.

Jeg la inn tenkepauser og latter underveis i transkripsjonen slik de framstod på båndopptakeren.

4.11 Analyse

Analysen har fått sin form og sitt innhold som et resultat av mange runder der jeg har vekslet mellom å jobbe empirisk med materialet og å jobbe med de mer teoretiske perspektivene. Vi kan snakke om en fordypning etter et hermeneutisk mønster, hvor det har vært en runddans mellom teori og empiri som har ført til et behov for ny teoretisk fordypning.

Etter å ha transkribert intervjuene begynte jeg å jobbe systematisk med dem. Jeg startet med å lese gjennom alt veldig nøye og flere ganger for å komme godt inn i materialet, før jeg deretter leste det mer systematisk. Tematisk analyse har vært kjent for å være den mest tradisjonelle og vanligste framgangsmåten å analysere datamateriale på innenfor kvalitativ sosiologisk forskning (Widerberg, 2001). Kjennetegnet ved en tematisk analyse er at

forskeren samler informasjon om et område fra alle informantene (Thagaard, 1998). Jeg laget meg et analysenotat for hvert av de enkelte tema med utsagn fra hver av informantene. Temaene ble i hovedsak satt opp etter hovedmomentene fra intervjuguiden. Gjennom analysenotatene fikk jeg sentrert empirien, og jeg begynte å søke etter mønstre eller avvik hos informantene. Tilnærmingen jeg har brukt, beskrives best som en meningsgenerering ad hoc (Kvale, 1997). Ad hoc-analysemetoden er beskrevet som at analysen vokser fram i et samspill mellom ulike teknikker (Kvale, 1997). Jeg samlet utsagnene i meningskategorier for å se hva slags mønstre, grupperinger og avvik det var i materialet. Funnene kom til på ulike tidspunkter ved ulike analysemetoder, og derfor mener jeg at analysemetoden best beskrives som meningsgeneralisering ad hoc. Videre laget jeg meg nye notater hvor jeg hentet fram teori som best belyste perspektivene som kom fram fra empirien. Det viste seg at stadig nye perspektiver dukket opp, som igjen krevde nye teoretiske tilnærminger. Etter å ha jobbet med empiri og teori har jeg ofte gått tilbake til intervjutekstene for å hente fram flere utsagn som underbygget andre utsagn. Da jeg gikk tilbake til intervjutekstene, leste jeg dem med et nytt perspektiv. Det ga meg nye utsagn, som gjerne kommet fram andre steder i intervjuet under andre temaer. Dermed ble det laget et nytt tema og et nytt analysenotat. De opprinnelige tematiske analysenotatene ble etter hvert stykket opp, og det ble dannet nye analysenotater for et nytt tema. De temaene som etter hvert grodde fram, ble underbygget og undersøkt ved bruk av hele intervjuteksten.

Jeg har valgt å presentere analysen i tre kapitler, hvor også min empiri blir framlagt. Hver av de tre analysekapitlene tar for seg hver sin delproblemstilling. Før analysen kommer en presentasjon av informantene og kursene, som er viktig for at man skal forstå analysen og informantene. Kapittel 6 og 7 presenterer i større grad mitt materiale for seg. Jeg går der kun inn på analysen av den delproblemstilling som kapitlet ser på, mens jeg i kapittel 8 går nærmere inn på de teoretiske spørsmålene.

4.12 Kritiske vurderinger av metodearbeidet

I all forskning må man stille spørsmål om påliteligheten og gyldigheten til de funn og tolkninger man gjør. I metodekapitlet har jeg systematisk gått inn på forskningsprosessen og indirekte omtalt validiteten og reliabiliteten i oppgaven, og jeg har pekt på noen sterke og svake sider. Validitet kan man forstå som «hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det man skal undersøke» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 250). Reliabilitet har med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre og dreier seg om i hvor høy grad

man kan stole på at funnene er pålitelige. Spørsmålet er altså om sluttproduktet er troverdig, om det kan bekrefte, og om det kan brukes til å generalisere. Gjennom hele prosessen gjennom de syv (eller seks hvis vi tar bort verifisering) stadiene er det blitt gjort tiltak for at oppgaven skal være valid og reliabel. Det har jeg prøvd å poengtere under punktene i metodekapittelet. I tillegg vil jeg her ta opp noen flere sterke og svake sider ved undersøkelsen for å underbygge studiens validitet.

Før jeg dro på de tre kursene (feltarbeidet), satte jeg meg inn i tidligere forskning på feltet, som ga meg et godt teoretisk grunnlag. I tillegg laget jeg en problemstilling og et utkast til intervjuguiden i forkant. Det synes jeg var med på å skape en kritisk distanse til feltet og temaet. Feltarbeidet ga meg en god bakgrunnsforståelse før intervjuene ble gjennomført. På den måten fikk jeg den nærheten jeg ønsket, til feltet og deltakerne. Ettersom jeg brukte to–tre dager sammen med informantene i forkant av intervjuene, rakk vi å bli litt kjent, bygge opp trygge rammer og bli fortrolige med hverandre. Dette tror jeg har gitt seg et positivt utslag på intervjuene. Jeg fikk også ta del i opplevelsene til flere enn informantene, da det var flere deltakere på kursene. Ettersom klatring er en forholdsvis stedfast aktivitet med flere pauser innimellom, fikk jeg meg rom for å snakke med alle deltakerne under kurset og ikke bare informantene. Samtidig har jeg under kursene også fått mye tid til å prate med instruktørene. Denne bakgrunnskunnskapen hadde jeg aldri fått om jeg ikke selv hadde vært til stede under kursene. På den måten har jeg utvidet mine egne erfaringer og min egen forståelse, i tillegg til at det har vært enklere å sette seg inn i informantenes forestillinger. Dette mener jeg var en styrke da jeg senere skulle intervju deltakerne og fortolke deres beskrivelser. En svakhet ved feltarbeidet er at jeg tror at jeg kunne fått enda mer ut av det hvis jeg hadde brukt lengre tid på å utarbeide en feltguide. Samtidig hadde det ført til at prosjektet var blitt en god del større.

Det at jeg rekrutterte informantene til intervjuene blant de deltakerne jeg var blitt «kjent» meg under kursene, hadde den fordel at jeg fikk et forhold til dem, noe som gjorde det lettere for dem å si ja til å delta i studien. I tillegg førte det til at jeg i fortolkningsprosessen hadde informantenes handlinger som grunnlag for analysen, ikke bare ordene deres.

Tiden for intervjuene vil jeg si var både en styrke og en svakhet ved oppgaven. De tre kursene jeg deltok på, ble arrangert på ulike tidspunkter på året, det første i slutten av august og det siste i starten av oktober. Jeg gjennomførte alle intervjuene først etter at de tre kursene var ferdige. Det innebar at det var veldig forskjellig hvor lenge informantene ventet fra kurset til de ble intervjuet. Jeg ville at informantene skulle få en avstand til kurset, noe tre av

informantene ikke fikk like stor mulighet til. Avstanden ser jeg på som en styrke, da jeg mener den skapte en mer reflektert holdning til hva de hadde vært med på. Jeg så spesielt hos de fire informantene fra det første og andre kurset at de hadde fått tenkt seg om og opplevelsene fra kurset hadde fått sunket inn. Det var særlig tydelig hos én av informantene, som hadde brukt erfaringer fra den ene opplevelsen i jobbsammenheng. Jeg var riktignok litt redd for at det ble langt mellom det første kurset og intervjuene, men de husket alt klart og tydelig. De tre informantene fra det tredje kurset fikk bare tre dager mellom kurset og intervjuet. Jeg synes jeg fikk reflekterte svar fra dem, men tenker det hadde vært en fordel hvis de også hadde fått kurset litt mer på avstand. Samtidig kan det sees på som en svakhet at det har gått ganske ulik tid mellom kursene og intervjuene. Jeg mener imidlertid at dette ikke har hatt noen betydning for informantenes uttalelser og meninger.

I utvalget av kurs ser jeg også både styrke og begrensninger. Aller helst skulle jeg hatt tre kurs hvor instruktørene var en mann og en kvinne. Jeg tror det da hadde vært lettere å trekke fram likheter og forskjeller i hvordan deltakerne opplever og erfarer en mannlig og en kvinnelig instruktør. Det var det dessverre ikke mulig å finne, og jeg måtte ta nye valg hele tiden gjennom sommeren for å finne egnede kurs. Det har ikke vært helt heldig med tanke på at det er ulike kurs jeg har funnet (to «like» «naturlig sikring»-kurs som begge hadde en kvinnelig instruktør, og et nybegynnerkurs med to menn). På den andre siden sitter jeg da med informanter som har ulike erfaringer og grunnlag, og det er spennende å se om de har de samme oppfatningene, meningene og holdningene. Samtidig ser jeg det som en styrke at jeg har informanter fra tre ulike kurs, slik at jeg får litt mangfold i studien. På den andre siden er det da få som har de samme erfaringene fra det samme kurset (kun to–tre).

En annen begrensning ved min studie er at den først og fremst tar for seg syv menneskers erfaringer og meninger knyttet til tre forskjellige kurs innen klatring. Disse syv har vært på ett kurs hver, med én eller to bestemte instruktører. I tillegg har noen av informantene vært på kurs tidligere, som de også har erfaringer fra. Utvalget er en liten gruppe, og det er i hovedsak deres meninger jeg kan si noe om. I det ligger det selvsagt en begrensning, og jeg kan derfor ikke generalisere (Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg kan si noe om akkurat deres meninger og holdninger, og så kan jeg sammenligne dem med annen forskning og teori og se om jeg finner fellestrekk. Det kan gi oss en pekepinn om hvilket syn deltakere på klatrekurs har på klatreinstruktøren når det gjelder kjønn, noe som vil være med på å åpne for ny forståelse, nye tolkninger og nye perspektiver og kan danne grunnlaget for nye studier.

Et annet kritisk punkt med min studie er at jeg var redd for å stille for direkte spørsmål, som kunne være ledende. I ettertid har jeg sett at jeg burde stilt flere kritiske spørsmål, helt konkret om hendelser og problematiseringer, for å prøve å provosere informantene litt. Hvis de var blitt irritert, tror jeg at jeg ville fått fram holdningen og meningene deres tydeligere. Jeg har fått fram tydelige holdninger og meninger hos flere av informantene, men tror jeg kunne sett mer gjennom å provosere fram meningene deres.

4.13 Etiske utfordringer og refleksjoner

Etiske refleksjoner er noe man må ta til hensyn gjennom hele den metodiske prosessen og gjennom hele forskningsprosjektet (Kvale & Brinkmann, 2009). Studien ble meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og godkjent av personvernombudet (vedlegg 2). Prosjektet er gjennomført etter retningslinjer gitt av NSD, som er blitt orientert om utvalg, kriterier, informasjon til informantene, samtykke og hvordan jeg skulle lagre dataene sikkert.

Kvale og Brinkmann (2009) omtaler tre etiske regler i forbindelse med rapportering av intervjuer, som omhandler informert samtykke, konfidensialitet/fortrolighet og konsekvenser. Kravet om informert samtykke dreier seg om at informantene i forskningsprosjektet har krav på å få informasjon om hva de skal delta i. Mine informanter fikk på forhånd muntlig informasjon om hvordan prosjektet skulle gjennomføres, grovt om hva som var hensikten med prosjektet, om at de kunne trekke seg når som helst, og om hvordan resultatet skulle formidles. Jeg valgte å ikke informere dem om at jeg vektla kjønn; i stedet ble de informert om at det dreide seg om deres (deltakernes) erfaringer, meninger og tanker om klatreinstruktøren. Selv om jeg har unnlatt å gi informasjon til informantene i forkant av intervjuene, da de ga sitt samtykke til å delta i prosjektet, har de hatt mulighet til å trekke seg hele tiden. De fikk også informasjon om at hvis de ikke ønsket å svare på spørsmål, var det helt greit. Jeg understreket at jeg hadde et etisk ansvar for mitt materiale og mine informanter. Ingen av informantene har hatt ønske om å trekke seg i etterkant, og de har også fått forespørsel om hvorvidt de vil ha tilsendt det transkriberte intervjuet, noe ingen har hatt behov for. Jeg føler meg av den grunn veldig trygg på at alle mine informanter valgte å delta i undersøkelsen av egen fri vilje.

Konfidensialitets- eller anonymitetskravet dreier seg om at deltakerne i et forskningsprosjekt ikke skal bli gjenkjent, og forskerens ansvar for dette. Informantene mine har gitt uttrykk for at de synes intervjuene de har vært med på, ikke har tatt opp noe sensitivt innhold. Jeg har

også vurdert det dithen at materialet ikke inneholder sensitivt innhold. Jeg har likevel anonymisert informantene ved å gi dem fiktive navn, gi få personopplysninger og skrive sitatene på bokmål (eneste unntak er informanten fra Sverige). For dem som var med på kursene, vil det fortsatt være mulig å gjenkjenne hverandre ettersom det har vært utfordrende å anonymisere dem slik at alle kjennetegn forsvinner. Samtidig må de lete nøye for å kartlegge hverandre, spesielt fordi de ikke vet hvem av deltakerne på kursene som har stilt opp som informanter. For instruktørene er det ikke spesielt utfordrende å finne ut hvem de er i oppgaven, fordi det var bare én eller to på hvert kurs. For andre, derimot, er det mer eller mindre umulig. At deltakerne og instruktørene med litt gjetting klarer å finne ut hvem hverandre er, tenker jeg er greit fordi alle informantene sa at de ikke var redd for å bli gjenkjent. Den empirien som er lagt fram, gjelder i tillegg i høy grad generelle kjønns holdninger og ikke den enkelte instruktør. Jeg har vurdert innholdet i prosjektet slik at det ikke er særlig problematisk om deltakerne og instruktørene skulle gjenkjenne hverandre, og føler dermed at den interne konfidensialiteten er ivaretatt (Fangen, 2010). Etter mitt skjønn kommer det ikke fram opplysninger av sjenerende art som kan komme til å skade informantene dersom innholdet ble allment kjent.

Jeg har i analysen møtt utfordringer knyttet til å tolke informantene. Det ene intervjuet var rett og slett så vanskelig å høre at jeg valgte å forkaste det helt. Dermed gikk jeg fra åtte til syv informanter. Ved det intervjuet ble mine tolkninger for dominerende. Jeg har prøvd å klargjøre hvorfor jeg har tolket som jeg har gjort i analysen. Når man tar et utsagn ut fra dets kontekst, er det rom for mistolkning eller overtolkning, og dermed kan informantene mene jeg har mistolket. I analysen er det mine tolkninger jeg kommer med, og de trenger ikke å være i samsvar med det informantene mener. Forskeren må balansere mellom friheten til å tolke, og på den måten produsere kunnskap, og ansvaret man har til å respektere informantenes personvern. I materialet til oppgaven har jeg som forsker plikt til å sørge for at det ikke blir noen negative konsekvenser for informantene eller deres miljø av å delta i denne studien.

5. Presentasjon

Sommeren og høsten 2013 var jeg med som observatør på tre forskjellige klatrekurs, og derfra har jeg hentet syv informanter. Jeg vil gi en kort beskrivelse av de tre kursene og presentere informantene, slik at leseren kan bli bedre kjent med personene og deres bakgrunn. I tillegg ligger det vedlagt kursbeskrivelse for nybegynnerkurs i klatring og «naturlig sikring»-kurs (vedlegg 3 og 4). Jeg har hatt et ønske om å sette meg inn i informantenes forhold til friluftsliv og klatring og deres erfaring, for at dette videre skal kunne fortelle meg noe om hvorfor de har de meningene, holdningene og oppfatningene som de har.

5.1 Kursene jeg har deltatt på

5.1.1 Nybegynnerkurs i klatring i august

Kurset ble arrangert av DNT fjellsport Oslo og ble holdt av to mannlige instruktører, som jeg kaller «Truls» og «Hans». Det var seks deltakere på kurset, men én måtte gi seg på lørdagen på grunn av tidligere skader i ryggen. Kurset ble holdt i Oslo-området, ved tre forskjellige klatrefelt de ulike dagene. Fredagskvelden var lagt til Skådalen, hvor de holdt på fra 17.00 til 21.00. Lørdagen dro de til Hauktjern, hvor de i hovedsak holdt til på Veslefeltet. På søndagen gikk turen til Hvalsberget i Gjerdrum. (Begge de dagene holdt de på fra 9–17.) Fra dette kurset er det to av deltakerne som er med som informanter i oppgaven, Knut og Sara.

5.1.2 «Naturlig sikring»-kurs i september

Dette kurset ble også arrangert av DNT fjellsport Oslo og ble holdt av en kvinnelig instruktør, her kalt «Hilde». Det ble også her benyttet tre forskjellige lokaliteter i Oslo-området. Fredagen holdt de til ved gamle feltet på Hauktjern, fra 15.30 til 20.00. Kolsås klatrefelt ble benyttet på lørdagen, og på søndagen gikk turen til Vardåsen ved Dikemark. Begge disse dagene holdt de på fra 9.00 til 18.00. Det var fire deltakere på kurset, hvorav to, Linda og Emil, er med som informanter i oppgaven.

5.1.3 «Naturlig sikring»-kurs i oktober

Dette kurset ble arrangert av Norges klatreforbund, som gir tilbud til medlemsklubber om kurs for å øke og opprettholde kompetansen i klubbene. Kurset ble holdt for en klatreklubb i Tønsberg. Det var fem deltakere på kurset, hvorav én ikke var medlem av klubben. Medlemmer fikk kurset gratis, men hun som ikke var medlem, måtte betale for det selv. Kurset ble holdt av en kvinne, som har fått navnet «Pia». Dette kurset var et to dagers kurs,

hvor de begge dagene benyttet klatrefeltet ved Hyggen i Drammen. Fra dette kurset er tre av deltakerne, Gunn, Torjus og Ida, med som informanter i oppgaven.

5.2 Presentasjon av informantene

Sara

Sara er den eldste av informantene mine og har rundet 50 år. Hun deltok sammen med sin mann på nybegynnerkurs i klatring i august. Sara forteller at hun meldte seg på først og fremst for sin manns del. «Så jeg er bare en god kvinne», uttrykker Sara. Hun og mannen begynte med klatring for to år siden, og de har sammen deltatt på to kurs tidligere, et introduksjonskurs over to kvelder og et utendørskurs, begge i Göteborg. Utenom det har de vært med på klatring bare noen få ganger. På begge kursen har det vært mannlige instruktører, slik at Sara har så langt ikke opplevd kvinnelig instruktør. Erfaringsnivået sitt beskriver Sara som veldig nybegynner, selv om hun har deltatt på et lignende kurs tidligere. De var imidlertid ikke så fornøyd med kvaliteten på de svenske kursene, men har hørt mye positivt om norske kurs og instruktører. De endte dermed opp med å ta kurset i Norge.

Friluftsliv betyr veldig mye for Sara, selv om hun ikke har tid eller mulighet til å drive så mye med det i hverdagen. Hun beskriver det som rekreasjon gjennom at det er et «rom» hvor hun kan stresse ned og lade batteriene. Aller best liker hun vandring i fjellet, som hun startet med for elleve år siden, da hun møtte sin mann. Sammen har de gått mye i norske fjell, og i sommer tok de «grunnkurs bre».

Linda

Linda er 29 år og deltok på «naturlig sikring»-kurs i september. Friluftslivet sitt beskriver Linda som bratt friluftsliv. Hun driver i dag i hovedsak med topptur på ski, klyveturer, bratte turer og litt klatreturer i fjellet. Det var familien hennes som introduserte henne for friluftsliv og fjellet, hvor det gikk mest i hytte-til-hytte-turer både om sommeren og i påsken. Bakgrunnen hennes er innen idrett og toppidrett, hvor hun drev aktivt med orientering. Da hun la opp orienteringskarrieren, begynte hun et mer aktivt friluftsliv. Det bratte friluftslivet startet hun med på universitetet, gjennom venner og egen interesse. Hun forteller fra en av de første turene med venner:

Og så var det noen av oss, da, som syntes det var gøy å utfordre og gå brattere og brattere og mer og mer utsatt. Jo mer vi kunne. Syntes det var kjempefaserende. Prøvde å finne en eller annen egg eller sånne typer ting. Og så ble jeg dratt med av en kamerat som jeg studerte sammen

med, [...] og en annen som drev med konkurranseklating, og så dro vi til Jotunheimen og Hurrungane, og så begynte vi å gå bratt. Og da var jeg egentlig bare helt solgt. (Linda)

Linda forteller at friluftsliv er noe hun verdsetter veldig høyt, og noe som betyr mye for henne. «Det er nesten det som betyr mest, etter venner og familie og sånn. [...] Jeg vil si at de fineste opplevelsene jeg har hatt i livet, har jeg hatt gjennom friluftsliv», sier Linda. Det viktigste for Linda når hun beskriver friluftsliv, er tid og roen borte fra alt det hverdagslige. Selv bruker hun friluftsliv som avkobling.

Klating har Linda drevet sporadisk med i fem år, men det er først blitt denne høsten at hun har begynt å gjøre det mer kontinuerlig. Erfaringsnivået sitt beskriver hun som et godt stykke forbi nybegynner, men hun er ennå ikke en klatrer. Hun er blitt innviet i klating gjennom noen kompiser, så det har ikke vært noe behov for kurs før. Nå hadde hun lyst til å finne ut hva «boken» sier, ettersom kompiserne hennes gjør ting på litt forskjellige måter. Hun vil også bli så god at hun kan stole på seg selv og begynne å bli den første i taulaget i stedet for nummer to. Helgen etter «naturlig sikring»-kurset med Hilde dro Linda til Bohuslän og var med på jentesamlingen «Babes on cracks». (Der deltok hun på et kameratredningskurs, hvor hun hadde en mann og en kvinne som instruktører.)

Gunn

Friluftslivet til Gunn, en dame i 40-årene, består hovedsakelig av klating, og hun driver med både fjellklating og sportsklating. I tillegg liker hun å gå tur, men da hovedsakelig korte turer. Friluftsliv for henne er det å være ute. «Det behøver ikke å være oppe på fjellet. Det kan også være i nærmiljøet for meg. Gå på tur og lage bål, steke pinnebrød, liksom.» Hun legger vekt på at det ikke trenger å være lange ekspedisjoner, hvor hun foretrekker de korte. Hun satte for eksempel pris på det ikke var så lang innmarsj til det klatrefeltet som ble brukt under kurset. Gunn sliter med dårlig utholdenhet og må gå sakte.

Gunn var med på «naturlig sikring»-kurs i oktober. Klating begynte hun med for fem år siden, og det startet med en liten klatrevegg inne og noen ganger ute på bolt. Det hele begynte ordentlig da hun var med en venninne, som er klatreinstruktør, på fjelltur til Nissedal og gikk en rute der. Nå klatrer hun jevnlig en–tre ganger i uken, men ettersom venninnen hennes har flyttet til Sverige, blir det lite fjellklating for øyeblikket. Gunn er den av informantene mine som har vært på flest klatrekurs; deriblant har hun vært på et «naturlig sikring»-kurs tidligere. Hun føler at hun er avhengig av andre for å drive med fjellklating, og håper på å bli tryggere

på egen kunnskap gjennom dette kurset. Hun har vært på til sammen åtte kurs og har i løpet av de kursene møtt til sammen fem forskjellige instruktører, da hun flere ganger har hatt samme instruktør. Hun har hatt både kvinner og menn som instruktører, men har møtt flest kvinnelige instruktører på kurs. I tillegg er hun selv klatreleder inne.

Ida

Ida, som er i starten av 40-årene, deltok i oktober på «naturlig sikring»-kurs med Pia som instruktør. Friluftsliv ser Ida på som en veldig viktig del av livet sitt. Hun forteller at det er noe som gir henne energi, og som hun ser på som en meningsfull aktivitet. Med egne ord sier hun det slik:

For meg er jo friluftsliv alle aktiviteter som foregår utendørs i natur, det behøver jo ikke å være noe ekstremt. Jeg synes det er friluftsliv å rusle en tur langs stranda også, men det er klart at du skal et stykke bort fra asfalten iallfall, eller det skal være naturopplevelse knyttet til det, synes jeg. (Ida)

Hun forteller videre at friluftsliv er noe hun prioriterer foran veldig mye annet. «Det er ikke viktig for meg å være inne så veldig mye. Det er viktig for meg å være ute.» Ida forteller om seg selv som en allsidig kvinne som driver med mye forskjellig innenfor friluftsliv. Hun går på ski og jakt, padler havkajak, driver med skiseil, kjører litt telemark og sover i telt, i tillegg til å klatre. Det er turer på ski på fjellet hun har drevet mest med, noe hun har gjort siden hun var barn.

Klatring startet Ida med for to år siden, for å ha en aktivitet til ute. Hun klatrer mest om sommeren ettersom hun ikke bryr seg noe særlig om inneklatring.

Torjus

Torjus er en gutt i 20-årene. Han deltok på «naturlig sikring»-kurs i oktober. Han er utdannet barne- og ungdomsarbeider og jobber for tiden i en barnehage, noe han har gjort de fire siste årene. Han forteller om et stort engasjement for det å arbeide med barn og kan ikke tenke seg å holde på med noe annet for øyeblikket. Tilknytningen han har til klatring, dreier seg også i høy grad om barn og unge. Han sitter i styret i klatregruppen han er medlem av, og denne gruppen legger stor vekt på å innvie barn og voksne i klatring. «Det jeg brenner mest for, er det å introdusere klatring for nye, eller barn [...]. *Og så er det også det klatregruppa er. Jobbe med de små.*», sier Torjus om sin motivasjon og tilknytning til klatring. Torjus begynte

å klatre i november 2011 og har siden den gang klatret ganske regelmessig ifølge ham selv. Nivået beskriver han imidlertid som litt begrenset, og han vil ikke karakterisere seg som en klatrer. Torjus forteller at han ikke klatrer noe spesielt hardt, men prøver å lære underveis, noe han synes er veldig spennende. Dette kurset var hans tredje klatrekurs; han har tidligere deltatt på et brattkortkurs og et «inne til ute»-kurs. På alle kursene har han hatt kvinnelige instruktører, noe som innebærer at han aldri har opplevd mannlig instruktør. Han hadde samme instruktøren på dette kurset og «inne til ute»-kurset, og brattkortkurset ble holdt av Gunn, som er en av informantene i oppgaven.

Friluftsliv beskriver Torjus; «det er når man først kommer ut. For eksempel i skogen eller på fjellet. Ja, egentlig litt overalt hvor man er ute». Det er aktivitet han selv liker å drive på med, og han synes det er viktig for ham å komme seg ut.

Knut

I sommer deltok Knut, en mann i slutten av 40-årene, på nybegynnerkurs i klatring. Knut hadde lite klatreerfaring fra tidligere: Det eneste han hadde av erfaring, var med barna da de var små. Friluftslivet hans har i høy grad dreid seg om hund, og han drev med hundekjøring og sledekjøring fram til 2001. Etter det har det i høy grad bare vært jobb. «Og da har dette klatrekurset vært starten på å ta opp friluftslivsaktivitet igjen.»

Knut definerer friluftsliv som «når man kan nyte naturen». Det gjør han når han tar på seg friluftslivstøyet sitt og vandrer i skogen eller på fjellet, og aller helst med sekk. Skitur, for eksempel, synes han ligger i grenseland fordi han gjør det mest for treningens skyld (men samtidig nyter han natur). Det samme sier han om løpe- eller sykkelturner og ser dermed ikke disse som rent friluftsliv. For Knut betyr friluftsliv rekreasjon og det å kunne hente seg inn. Han meldte seg på klatrekurset mer på grunn av trening og konkurranse enn på grunn av friluftsliv, og han hadde et ønske om å få til noe nytt. Dette kurset er det første han har vært med på, både innenfor klatring og innenfor friluftsliv generelt.

Emil

Emil, som er i 30-årene, forteller at friluftsliv er noe han ikke driver så veldig mye med, men som han likevel oppfatter som viktig. Friluftslivet til Emil består ifølge ham selv hovedsakelig av turgåing, og det blir mest hytte-til-hytte-turer via Turistforeningens hytter. Det Emil ser på som friluftsliv, er aktivitet ute, men det bør være litt mer enn å gå rundt Sognsvann.

Emil deltok i september på «naturlig sikring»-kurs, som han også har deltatt på én gang tidligere i Sverige (norsk kurs). Da følte han at han ikke var klar for å begynne å sette egne sikringer og var mye redd, og han forteller at han dermed fikk et dårlig utbytte av kurset. Nå hadde han klatret i tre år regelmessig, aller mest innendørs, og følte seg klar til å begynne med naturlige sikringer. Han klatrer en eller to ganger i uken regelmessig og definerer erfaringsnivået sitt et sted mellom nybegynner og klatrer. Han sier at det er litt nærmere klatrer, men vil ikke definere seg som en klatrer. Da han startet, deltok han også på et innendørskurs. Til sammen har han vært på tre kurs og har der møtt to mannlige instruktører og en kvinne (som er fra dette kurset).

«En klatrer»

Det er ingen av mine informanter som har definert seg selv som en klatrer. Flere av informantene klatrer regelmessig, men de uttrykker likevel bestemt at de ikke er en klatrer. Emil, for eksempel, forteller at han jevnlig klatrer en eller to ganger i uken og leder rundt grad 6/6+, men synes likevel han er et godt stykke unna det å være en klatrer. Han forteller blant annet følgende:

Jeg har litt for mye respekt for dem som virkelig kan dette, til å kunne kalle meg selv klatrer. Jeg sier at jeg driver med klatring, men jeg føler jeg er på litt mer mosjonsnivået enn de som virkelig er dedikert. Det er sjelden jeg klatrer mer enn to ganger i uken, for eksempel. Jeg er ikke så ambisiøs at jeg virkelig går inn for å bli god [...] For når jeg tenker på en klatrer, tenker jeg på dem som gjør det tre ganger i uken, planlegger i lang tid og klatrer sånn ti taulengder i Alpene, og sånne ting. (Emil)

Informantenes uttalelser når det gjelder det å være en klatrer og deres eget erfaringsnivå tolker jeg som at «klatrer» er en «tittel» som henger høyt, og som de har stor respekt for. Samtidig viser de at det er forskjell på det å klatre og det å være en klatrer. Det tolker jeg som et tegn på at klatring er en eksklusiv aktivitet, som har sin egen symbolske kapital.

6. Beskrivelse av og forventninger til en klatreinstruktør

Dette kapittelet har til hensikt å ta opp deltakernes beskrivelse av en klatreinstruktør på generell basis gjennom følgende delproblemstillinger: Hvordan beskriver deltakerne en klatreinstruktør, og hvilke forventninger har de til instruktøren? Er beskrivelsen og forventningene kjønnsrettede eller kjønnsnøytrale?

Klatring og tindebestigning har gjennom tidene vært en aktivitet forbeholdt mannen og et viktig symbol på mannlighet (Singsaas, 2006). Klatring var en aktivitet som gjorde gutter til menn, og kvinners mestring rokket ved den kjønnede symbolske orden og skapte nye diskursive utfordringer (Singsaas, 2004). Definisjonen av en klatrer var tidligere ladet med maskuline implikasjoner og dyktighet i fjellfriluftslivet koblet til egenskaper som ble tolket som typisk maskuline: utholdenhet, styrke, mot og pågangsmot (Singsaas, 2006, s. 8). Diskursen rundt en klatrer var på 1800- og 1900-tallet styrt av mennene, og hovedsakelig av borgerskapet. Jeg var spent på om denne diskursen i dag er endret, og om mine informanter hadde en kjønnet forståelse av klatreinstruktøren. Informantene fikk i oppgave å gi en generell beskrivelse av en klatreinstruktør. Hva er det som er typisk for klatreinstruktører? Hvordan ser de ut, og hvordan kler de seg? Er det noen spesielle egenskaper som er typiske for klatreinstruktører? Hva ville man sett etter hvis man skulle plukke ut en klatreinstruktør fra folkemengden? Dette var spørsmål mange av informantene syntes det var vanskelig å besvare. Etter en del tenking kom alle fram til noen svar, noen mer utfyllende enn andre. Flere sa at de først sammenlignet med de instruktørene de hadde møtt. De som hadde møtt kun én eller to instruktører, syntes det var spesielt vanskelig, fordi de merket at det var fort gjort å ta utgangspunkt i det de kjente (som ble litt smalt).

6.1 Kjønn

Fem av de syv informantene som ga uttrykk for at instruktørrollen ikke er forbeholdt et bestemt kjønn, syntes beskrivelsen de ga, kunne passe til begge kjønn. En typisk beskrivelse gitt av en av informantene er: «Veldig naturlig utseende. Går i friluftslivstøy hele tiden. Helst. Også når de er i byen. Ja, sprek, da, selvfølgelig. Muskler, altså» (Gunn).

Unntaket var Linda og Sara, som begge sa at de opprinnelig så for seg en mannlig instruktør. Linda forteller her hvordan hun ser for seg en klatreinstruktør:

Jeg tror nok i utgangspunktet at jeg hadde forventet en gutt. Som egentlig er litt morsomt fordi nå har jeg vært på kurs med to jenter, men før

Hanna sendte melding, så var jeg veldig, jeg hadde bare sett for meg instruktøren kom til å være gutt. Så jeg tror jeg nok ser for meg en gutt, som er sterk og trent og kledd i sånn klatremote. (Linda)

Linda forklarer at hovedgrunnen til at hun ser for seg en gutt/mann, er at hun ser mange flere gutter som klatrer tradklatring²⁰. «Jeg tror på en måte at jeg hadde et sånt inntrykk av at alle tradklatrere er gutter, fordi de liksom er sånn utfordrende og tøffe.» Linda beskriver klatrefeltet som tydelig maskulint, ved at det er tøft og utfordrende og krever styrke og utholdenhet. Disse kvalitetene blir i Booth og Thorpe (2007) og Robinson (2008) trukket fram som maskuline egenskaper som er viktige i ekstremsportmiljøet. Linda tillegger dem mannen, og dermed ser hun for seg instruktøren som mann. I tillegg har Linda alltid klatret med kompiser og er vant til å være eneste jente. Det at hun ser mange flere gutter som holder på med klatring i fjellet, og det at hun tillegger en klatrer maskuline kvaliteter, ser ut til å være hovedgrunnene til at hun tiltenker mannen rollen som klatreinstruktør. Det er spesielt kvalitetene tøff, sterk og utfordrende som hun tillegger mannen, og som hun i tillegg synes er viktige innenfor klatring. Lindas tanker om hva som er viktige egenskaper på feltet, ser ut til å skape en hierarkisk forskjell mellom kjønnene ved at det er mennene som har de best egnede kvalitetene, og dermed setter standarden på feltet. Sett gjennom Bourdieus teorier om kapital og felt blir menn den herskende gruppen på feltet fordi de har mer symbolsk kapital²¹. Sara sier også at hun ser for seg klatreinstruktøren som en mann, og forteller dette:

Jeg har bare hatt mannlige instruktører, og det er dumt. For kvinner bruker å være mer ... ambisiøse [...] Sånn som jeg ser det nå, ser jeg en mann i 40-årsalderen, kanskje. (Sara)

Både Linda og Sara har erfaringer og opplevelser med flest menn på feltet, noe som ser ut til å ha gitt dem den forestilling at instruktøren skal være mann. Av mine syv informanter var det bare en liten andel, to, som fortalte at de så for seg instruktøren som en mann. De andre fem informantene har alle unntatt Knut erfaringer med instruktører av begge kjønn. De forteller

²⁰ Når Lene refererer til tradklatring, er det snakk om klatring med naturlige sikringsmidler, også kalt tradisjonell klatring.

²¹ Symbolsk kapital sammenfatter alle de andre typer kapital, som sosial, kulturell og økonomisk (Bourdieu, 1999). I denne sammenheng er det snakk om egenskaper som tøff, sterk og utfordrende, som Linda ser på som egenskaper mannen besitter. I tillegg er disse egenskaper hun synes er viktige i feltet.

også at de ser mange kvinner som klatrer, men refererer her hovedsakelig til innendørs klatring. Det kan tyde på at erfaringene deres er med på å skape det bildet de har.

6.2 Sprek og muskuløs

Vi så i avsnittet over at Linda tilla klatreinstruktøren egenskapene sterk og trent. Det er også de egenskapene informantene er mest enige om når det gjelder utseendet til instruktøren. Seks av de syv informantene beskriver klatreinstruktør som veltrent. I tillegg uttrykker alle de fire kvinnelige informantene at vedkommende er en person med muskler. De sier blant annet dette: «Sprek, da, selvfølgelig. Muskler, altså» (Gunn). «Utseende ser jeg, tenker at det er sterke, muskuløse folk, da [...] Men atletiske og muskuløse folk. Jeg tror ikke det er sannsynlig at de er overvektige» (Ida).

Knut, derimot, ser ikke for seg en muskuløs person, men er enig i at det er en slank person. Han påpeker med det at det ikke trenger å være en sterk person; styrke er ofte forbundet med hankjønn. Muskuløs og sterk er egenskaper vi ofte tillegger menn. Disse egenskapene er forbundet med mannlighet (Dilley & Scraton, 2010), og de er i tillegg noen av de viktigste egenskapene når det gjelder å identifisere seg som mann. Rent biologisk er menn sterkere ettersom det er anatomiske forskjeller i vår oppbygning. Gerd von der Lippe (2010) skriver at kroppens biologi er et viktig element hvis vi skal forstå dagens idrett i et kulturhistorisk og sosiologisk perspektiv, men den er ikke tilstrekkelig. Von der Lippe påpeker at vi blir født inn i verden med våre biologiske kropper, samtidig som det er kulturen rundt oss som definerer hva våre kropper kan og bør brukes til (Lippe, 2010, s. 157). Den forestillingen vi har om at det er kvinnelig å være svak og mannlig å være sterk, er dermed en konstruert oppfatning (Lippe, 2010). I dag ser vi mange eksempler på kvinner som er sterke, og motsatt på menn som er svake. Vi har i dag for eksempel to norske jenter, Hanna Mittbø og Maria Davies Sandbu, som har klatret grad 8c etter det franske graderingssystemet. I det norske systemet tilsvarer det en 9/9+; de aller vanskeligste rutene i verden finner vi i dag på 10/10+ (Norsk-klatring.no, 2012). Det at disse norske jentene er med på å klatre noe av det aller vanskeligste, beviser at det er noe jenter kan få til, og dermed ikke biologisk bestemt. Det skal riktignok presiseres at selv om flere av informantene mine tenker seg at klatreinstruktøren er sterk og veltrent, egenskaper som i høy grad er forbundet med mannlighet, sier de lite om at disse egenskapene er knyttet til kjønn. Unntaket er Linda, som sier at hun ser for seg en mann i instruktørrollen nettopp fordi menn blant annet er sterke. Men trenger man å være sterk for å lykkes som klatreinstruktør? Fire av informantene forteller at de ser for seg en sterk, muskuløs

person som klatreinstruktør. Dermed sitter jeg med den oppfatning at de tenker det er viktig at instruktøren er sterk. Jeg skal ikke svare på spørsmålet om hvorvidt det er viktig, men vil påpeke at klatring er en sport som krever mye teknikk, kroppskontroll, smidighet og bevegelighet i tillegg til fysiske egenskaper. Det finnes myter om at kvinner lærer seg teknikk raskere og dermed forttere blir flinkere i klatring. Dermed finnes det oppfatninger om at også kvinner kan være flinke til å mestre feltet.

De fire som tillegger klatreinstruktøren egenskaper som muskuløs og sterk, er alle de kvinnelige informantene. Dette blir ikke nevnt av noen av guttene, bortsett fra Knut, som beskriver personen som «slank, men *ikke* muskuløs» (min utheving). Hvorfor er det bare kvinner som tenker at en klatreinstruktør må være sterk? I kapittel 8, og da spesielt 8.9, vil jeg mer spesifikt diskutere hvorfor det kan være forskjell på hvordan kvinner og menn tenker.

6.3 Friluftslivstøy

Alle informantene så for seg at en klatreinstruktør var en person i friluftslivstøy. Flere sa at de også så for seg at vedkommende gikk i det til hverdags. Tre av informantene la vekt på at det friluftslivstøyet klatreinstruktørene går i, er moteriktig: «Disse kule friluftslivsmerkene, jeg husker ikke helt, Arcteryx, du vet hva som er hipt» (Gunn). En annen av informantene forteller med tanke på skotøyet at han ser for seg «såanne jålesko med snøring på sko ned til tærne. Anmarsjsko er det vel det heter» (Knut). Klesstilen med typisk friluftslivstøy karakteriserer informantene som Gore-Tex-klær, Fjällräven-bukse, «superklær», «fancy sekker de kan henge alt på», og anmarsjsko (eller Approach-sko, som det også kalles). Den klesstilen, med en egen slags mote, synes de passer til begge kjønn; de ser for seg at kvinnene og mennene går i omtrent akkurat de samme klærne. Denne moten som informantene beskrev, kunne jeg se igjen hos alle de fire instruktørene. De hadde alle Approach-sko, behagelige bukser egnet til klatring, Gore-Tex-jakker i et anerkjent merke og det jeg selv ville kalt klatresekker. Mennene og kvinnene hadde også forholdsvis likt utstyr og bekledning. Dette er stor forskjell fra Therese Bertheaus tid. Bertheau gikk sine egne veier når det gjaldt bekledning, og begynte å bruke mer anvendelige klær, som nikkers, korte skjørt, sko med søm og engelsk ståhatt. Først etter 1910 fikk kvinner gå med bukse på fjelltur (Singsaas, 2004). Therese Bertheau ble sterkt kritisert på den tiden, men i dag er derimot normalen at guttene og jentene har likt tøy.

6.4 Rolig, pedagogisk og erfaren

De egenskapene som går mest igjen når informantene skal beskrive en klatreinstruktør, er rolig, pedagogisk og erfaren. Sara, for eksempel, oppramser egenskapene til en klatreinstruktør med adjektivene «kunnskapsrik, kompetent, rolig, pedagogisk, trygg og glad». Pedagogisk og erfaren er det hele seks av syv av informantene som har beskrevet en klatreinstruktør som, mens det er fem av informantene som har brukt ordet *rolig*. Linda, for eksempel, forklarer at når hun tenker på en klatreinstruktør, tenker hun først og fremst på en som klatrer selv, og en som har mye erfaring. I tillegg er det en som har et bevisst forhold til hva man skal lære bort, og rekkefølgen på ting.

Da jeg stilte Knut spørsmålet om hva som var viktigst når det gjaldt praktiske ferdigheter og det pedagogiske, svarte han følgende:

Til ett punkt er du god nok til å klatre, og så er det noe hvor god du er til å klatre, har noe med erfaring. Jeg tror jeg liker best den erfarne, gode klatreren, som har vært borte i veldig mye, som kan snakke om at noen ganger er det sånn, og andre ganger er det sånn. [...] For meg er iallfall det veldig betryggende, det er grense for hvor dårlig man kan være pedagogisk, men det forutsetter at man er god til å klatre og har gode nok pedagogiske evner. Jeg tenker den erfaringsmessige biten er viktigst oppå det. (Knut)

I avsnittet over ser vi at Knut foretrekker den erfarne, gode klatreren. Derimot er han ikke så opptatt av det pedagogiske, som de andre informantene legger vekt på. To av informantene, Torjus og Gunn, legger vekt på at man som instruktør får veldig mange rare spørsmål og er nødt til å svare på de samme spørsmålene flere ganger. Det er viktig at de forklarer det på en grei og tydelig måte. Spesielt fordi det er så mye risiko involvert i klatring, legger de vekt på at det er viktig at instruktøren har gode pedagogiske egenskaper, for at sikkerheten skal være ivaretatt. Det innebærer at de er tydelige på hva som innebærer risiko, og hva som er trygt, kameratsjekk, rutiner og lignende.

Vil svare på de samme spørsmålene flere ganger. For det er mange greier som er lett å glemme, iallfall for en ny. Men en klatreinstruktør må være tydelig på hva som er risiko, hva som er trygt, kameratsjekk og hva som er viktig. Passe på å forklare det på en all right måte [...] Vi har jo veldig

mange rare spørsmål, vi som kommer og skal klatre, så det er greit å kunne svare på de på en all right måte. (Torjus)

Det er ingen av informantene som nevner at de forventer eller ønsker seg en klatreinstruktør med høye fysiske ferdigheter. Dette spør jeg spesifikt om hos informantene, «om de har noen krav til fysiske eller praktiske ferdigheter». Torjus forteller i den sammenheng at det er inspirerende å se opp til instruktøren og se at personen er flink, og samtidig lære litt teknikk av å se på.

Etter rolig, pedagogisk og erfaren blir egenskapene fokus på sikkerhet, kunnskapsrik, trygg og tydelig nevnt av fire av syv informanter. I tillegg beskriver tre av informantene en klatreinstruktør som selvsikker.

Andre kvaliteter som har kommet fram, er *laid-back*, naturlig, usminket, inkluderende, tøff, inspirerende, motiverende, imøtekommende, hjelpsom, fornuftig, tålmodig, tolerant og overvåkende samt har formell bakgrunn og viser mye glede. De egenskapene er blitt nevnt av bare en eller to av informantene.

6.5 Kjønnrettet eller kjønnsnøytralt?

Termene for sosialt kjønn er «maskulin» og «feminin», begreper som kan være helt uavhengige av biologisk kjønn (Moi, 1998). De står som to motsatte komponenter, og det feminine defineres som det maskuline ikke er (Bourdieu, 2000). Dette polariserende perspektivet kan knytte ulike kvaliteter til kroppen for å innprente maskulin ære og feminin undertrykkelse, hvor det er det mannlige/maskuline som blir sett på som normalen (Lippe, 2010, s. 156). Jeg tar her utgangspunkt det stereotyp maskuline og feminine og ser på om deltakerne tillegger klatreinstruktøren stereotypiske egenskaper og verdier.

Mine informanter uttrykker at begge kjønn er egnet til å være klatreinstruktører, og tillegger ikke yrket noen spesiell kjønnsidentitet. Derimot er ordene de bruker for å beskrive instruktørens egenskaper, kjønnsorientert. Jeg er først og fremst interessert i om beskrivelsen av en klatreinstruktør er ladet med maskuline eller feminine kvaliteter. Jeg kommer i mindre grad til å diskutere om informantene ser kvalitetene som mannlige eller kvinnelige, for det kommer jeg nærmere inn på i kapittel 8.

Informantene mine er forholdsvis samstemte i sin beskrivelse av en klatreinstruktør. En klatreinstruktør beskrives som en vel trent person med frilutslivsklær som er sterk, muskuløs, selvsikker, *laid-back*, naturlig, tøff, usminket og viser glede. Selv om ikke alle egenskapene blir trukket fram av alle, ligner de mye på hverandre bare med litt ulike ord. Egenskaper som rolig, pedagogisk og erfaren ble nevnt av nesten alle informantene. Videre beskrives klatreinstruktøren som en person som vektlegger sikkerhet og er kunnskapsrik, trygg og tydelig, noe som er nevnt av over halvparten av informantene.

Det jeg vil trekke fram som typiske maskuline trekk ved beskrivelsen, er sterk, vel trent, tøff og selvsikker (Lippe, 2010; Meld. St. 44, 2012-2013; Moi, 1998). Av disse ble vel trent nevnt av alle, selvsikker og sterk av fire og tøff av tre. Det kom i flere av intervjuene med informantene fram at de ser menn som mer selvsikre, noe som viser at de regner denne egenskapen blant de maskuline verdiene. Blant annet forteller Emil at han tror menn stoler mer på egne ferdigheter og evner, mens kvinner trenger mer bekreftelse. Egenskapen tydelig kan også diskuteres som et typisk maskulint trekk. En av informantene mine, Ida, forteller blant annet at hun er «sikker på at en mann vil være tydelig», noe som er en indikasjon på at det er en maskulin egenskap. I tillegg kan kvalitetene erfaren og kunnskapsrik trekkes fram som maskuline kvaliteter ettersom det finnes en oppfatning om at gutter i større grad dyrker fysiske aktiviteter, er mer aktive og har et sterkt konkurranseinstinkt og på den måten opparbeider seg mer erfaring og kunnskap om aktiviteten (Dilley & Scraton, 2010; Moi, 1998). Det å ha høye krav til personens fysiske evner ville jeg sett på som et ønske om maskuline trekk (Booth & Thorpe, 2007).

Informantene beskriver omgivelsene og miljøet innen klatring som til tider ekstremt og fylt med risiko og farer. I «Berkshire Encyclopedia of Extreme Sports» blir klatring karakterisert som en ekstrem sport, som en arena for og av menn, hvor det er en kultur som appellerer til menns kroppslighet og psyke (Booth & Thorpe, 2007). Mellom linjene leser jeg at informantene tenker at en instruktør er en som mestrer en voldsom, utrygg og risikofyllt arena, noe som indikerer maskuline verdier (Robinson, 2008; Booth & Thorpe, 2007). Ifølge Pedersen (1999) er friluftsliv en arena for dyrkelse av sentrale manndomsidealene som høy moral, selvkontroll, beherskelse av «villmarka», utholdenhet, mot og styrke. I dag deltar alle befolkningsgrupper i friluftsliv, noe som kan tyde på at det ikke lenger er en arena for

maskulin identitetsmarkering. Derimot ser vi forskjell i de «moderne friluftslivsaktiviteter»²², hvor menn er mer dominerende. Setter vi dette opp mot Bourdieus (1995) teori om distinksjonen, kan det se ut til at mennene (eliten av menn) distanserer seg fra allmennheten ved å dyrke sin «manndom» gjennom «moderne friluftslivsaktiviteter» (Odden, 2008a, 2008b).

På den andre siden kommer det også klart fram at mine informanter ikke er så opptatt av om instruktørene behersker vanskelig klatring, men er mer opptatt av at instruktørene har lang erfaring og god kunnskap om klatring og sikkerhet og kan formidle dette. Det å være opptatt av sikkerhet og ha gode pedagogiske evner er ikke typiske maskuline trekk, som mange av de andre egenskapene synes å være, men mer forbundet med feminitet og kvinnelighet. Kvinnen er fra gammelt av forbundet med å være husmor og å ha omsorg om barna, noe som krever å tilrettelegge for andre (Dilley & Scraton, 2010). Dessuten er typiske pedagogiske yrker, som å jobbe i barnehage eller som lærer, forbundet med kvinner. Kvinner utgjør flertallet innenfor de yrkene; tall fra 2002 viser for eksempel at over 90 prosent av dem som er førskolelærere, er kvinner (Solbrække, 2006). At kvinner velger mer de pedagogiske yrkene, kan tolkes som de anser pedagogiske evner som en del av sin identitet og en viktig feminin egenskap. I kapittel 8 vil vi også se at informantene er tryggere på at kvinner vektlegger sikkerhet og bruker mer tid på å lage et pedagogisk opplegg, noe som støtter opp om at vi har en forestilling om at kvinner er mer pedagogiske. I sammenheng med vektlegging av sikkerhet og pedagogiske evner legger tre av informantene mine til eksempler på at de forventer en instruktør som er flink til å holde roen og ikke bli presset i stressede situasjoner.

Ikke en sånn stressperson, men en som uttrykker litt faglig tyngde og jeg vet hva jeg holder på med. Dere er trygge hos meg. Ingen skal på en måte ende opp med å gjøre noe feil slik at dere detter ned av veggen, eller et eller anna. Har oversikt og kontroll. (Linda)

Kvinner er i flere sammenhenger beskrevet som hysteriske og stressende personer, som hopper opp på en stol når de ser en mus. Mannen, derimot, er kjent for å beholde fatningen i pressede situasjoner. Mannen er også i flere sammenhenger sett på som den rolige og tause, mens kvinner kan få tilnavnet «skravlekjerring». Dermed kan egenskaper som å være rolig, å

²² Med «moderne friluftslivsaktiviteter» menes det her fartsfylte og risikofylte aktiviteter som er blitt populære de siste 10–20 årene. Det dreier seg blant annet om frikjøringsaktiviteter, klatreaktiviteter, terrengsykling, kiting med mer (Odden, 2008).

ikke bli stresset og å være flink til å holde roen ansees som stereotypisk maskuline. På den andre siden er kvinner sett på som mer passive, trege og stabile, mens mannen er aktiv, aggressiv, ivrig og energisk (Moi, 1998). Det vil jeg si taler for at det er typisk kvinnelig å være rolig. (Igjen er det viktig å huske at dette er sosialt konstruerte oppfatninger og myter om mannlighet og kvinnelighet, eller maskulint og feminint.) Ingen av informantene mine trekker fram dette som typisk maskulint eller feminint, og ettersom man kan tolke det begge veier, vil jeg påstå at det er forholdsvis kjønnsnøytralt.

Informantene er forholdsvis enige om hvordan instruktøren skal forholde seg til gruppen. De vil ha en litt streng, kanskje litt autoritær, instruktør i starten, før personen skal holde seg litt mer i bakgrunnen. Det å være streng og hard er et typisk tegn på mannlighet (Lippe, 2010). Samtidig påpeker informantene at det også er viktig at instruktøren er sosial og litt «kompis». Fire av informantene sier at de liker en hyggelig, sosial og inkluderende instruktør best. Inkluderende er den egenskapen Knut nevner aller først på spørsmålet om hvilke kvaliteter han synes er aller viktigst. Det Knut forteller at han legger i det, er at instruktøren må være med, se hvem som sliter eller trenger støtte, og få med alle. På slutten av sine svar om hvilke kvaliteter de synes er viktige hos en instruktør, legger både Ida og Gunn til at personen selvfølgelig må være hyggelig og all right og ha humor. «Du kan ikke bare være instruktør, du må være litt sosial og omgjengelig òg, ja» (Ida). Slike sosiale egenskaper er derimot i mange sammenhenger sett på som mer kvinnelige.

Mine informanter trekker fram både typiske maskuline og typiske feminine verdier for klatreinstruktøren, men i det store og hele inneholder beskrivelsen til informantene flere stereotypiske mannlige kvaliteter. Spesielt er det ett felt som er sett på som maskulint, som krever fysiske forutsetninger som man tenker mannen besitter i større grad (Booth & Thorpe, 2007; Robinson, 2008; Dilley & Scraton, 2010; Bondevik & Rustad, 2006). Dog er det interessant å se at noen av de egenskapene de synes er viktigst hos en klatreinstruktør, som å være pedagogisk og å vektlegge sikkerhet, kan trekkes fram som typiske kvinnelige egenskaper. Dette skal jeg gå nærmere inn på i kapittel 8.

7. Erfaringer og opplevelser med klatreinstruktøren(e)

Dette kapittelet har til hensikt å se på deltakernes erfaringer med klatreinstruktøren(e) fra de tre kursene. Her er jeg spesielt ute etter om de har ulike erfaringer med instruktøren basert på kjønn. Videre er jeg nysgjerrig på om klatreinstruktørene har fått like mye anerkjennelse og tillit fra deltakerne, eller om vi ser noen forskjeller basert på kjønn. I den forbindelse ser kapittelet på følgende delproblemstilling: Hva slags erfaringer og opplevelser har deltakerne gjort seg på kurs med klatreinstruktøren(e), spesielt med tanke på kjønn?

Jeg vil presentere inntrykket informantene har fått, og erfaringene de har gjort seg på kursene, og jeg legger fram hvert kurs for seg. Her starter jeg med en kort introduksjon der jeg gir min egen framstilling av instruktøren(e). Den er laget på bakgrunn av de opplevelsene og erfaringene jeg gjorde meg under kursene, som ble nedskrevet i feltdagboken. Jeg går så over til informantenes opplevelser fra kurset, med vekt på klatreinstruktøren. I tillegg har jeg valgt å beskrive en særskilt situasjon fra nybegynnerkurset i august fordi jeg ser den som vesentlig for hvordan informantene opplever og tanker rundt en klatreinstruktør. Den kommer jeg også mer tilbake til i kapittel 8. Jeg avslutter med en oppsummering, hvor jeg sammenligner erfaringene og ser om jeg kan finne noen kjønnede forskjeller.

7.1 Nybegynnerklatrekurs i august

Informantene mine fra dette kurset er Sara og Knut. De hadde to instruktører, Trond og Hans. Hans var kursleder og hadde med seg Trond som instruktør. Det innebar at Hans var den ansvarlige, men utenom det fordelte de arbeidet forholdsvis likt. Begge har passert 40 og har lang erfaring som instruktører. De to er ganske forskjellige som personer. Hans er en person som fyller rommet, har mye humor, er åpen og sosial, forteller mange historier og virker nøye gjennomtenkt når det gjelder det pedagogiske. Trond, derimot, er mye roligere og taus. Han sier ikke like mye, men er fortsatt enkel å prate med når man tar kontakt. Trond prater mer en til en, mens Hans prater i den store forsamlingen. Hans omtaler Trond som «klatremus». Når jeg selv så ham i klatreveggen, kunne jeg godt forstå det uttrykket. Trond er den som har best klatreferdigheter av dem, og jeg synes han ser imponerende dyktig ut i veggen. Han har også jobbet lengst med klatring av de to.

Knut forteller at begge instruktørene stod til forventningene, men at han foretrakk den mest erfarne av dem. Knut forteller:

Jeg foretrakk den mest erfarne av dem. Han «Trond» synes jeg virket mest erfaren. Han var kanskje ikke så langt inne i å snakke langt og detaljert. Jeg tenker jeg ikke husker de detaljene uansett [...] Jeg følte meg tryggest på han «Trond» [...] Hovedsakelig at han var rimelig i troen, ganske rolig og *laid-back* og avslappa [...] Jeg følte de korte svarene bare kom. Jeg trenger ikke de lange forklaringene, for det gir meg ikke så mye.

Slik jeg ser det, er det spesielt den roen og tryggheten Trond viste, som gjorde at Knut følte seg trygg på ham. Jeg tenker at det også er det som gjorde at Knut fikk inntrykk av at han hadde mest erfaring, i tillegg til at han så ferdighetene hans i veggen. I forrige kapittel så vi at Knut liker den erfarne, gode klatreren best, noe som ble bekreftet under hans erfaringer på kurset.

Den andre instruktøren, Hans, beskriver Knut som en som var i kjempehumør og skapte god stemning. Knut synes det var litt mye prat med Hans, med mye vektlegging av detaljer. Jeg får inntrykk av at Knut synes Hans la størst vekt på det sosiale og å lage god stemning, i tillegg til å ha lange utgreiinger når han skulle introdusere noe nytt. Knut foretrakk derimot at det som ble sagt, var mer presist og relatert til klatring, og synes Hans pratet for mye om alt mulig annet. Knut forteller at kompisen hans²³ derimot foretrakk Hans. Han begrunner det med at kompisen var mer opptatt av det pedagogiske, hvordan instruktøren forklarte det de skulle lære. Videre forteller Knut følgende:

Jeg tror de utfylte hverandre veldig godt. Hvis bare «Trond» eller hvis det hadde vært to «Trond» for å si det sånn, så tror jeg ikke jeg hadde fått alle de spørsmålene jeg fikk. «Hans» gikk ganske detaljert til verk, forklarte og lagde en knute sånn og sånn ... kanskje jeg ikke hadde vært så overbevisst om at klatrekurset hadde vært så bra hvis det bare hadde vært «Trond».

Sara var også veldig fornøyd med de to instruktørene på kurset og beskriver begge som kompetente og dyktige. Hun satte spesielt pris på at de var litt oppe i årene, og forteller om et veldig positivt første møte:

²³ Knut kom på kurset sammen med en kompis. Han måtte gi seg etter lørdagen fordi han hadde store smerter i ryggen fra en tidligere skade.

Jeg tenkte: å, skjønt, han er jo på våres alder. Hva bra! [...] Det kjentes; vi kan klatre i den her alderen. Han bekreftet det. Det kjentes bra [...] og siden kom jo den andre mannen, og han var vel også kanskje litt eldre. Det var kjempe bra.(Sara)

Hun var redd for å møte unge instruktører og deltakere, og på den måten føle seg utilpass med å være av den eldre garde. Sara er enig med Knut i at de to instruktørene var veldig ulike, noe hun synes var en «god ting». Sara beskriver Hans som en sosial og høylytt person og den som tok mest plass av dem. Trond, på den andre siden, opplevde Sara som mer stille og litt forsiktig og synes han virket veldig dyktig. «Så det ble bra til sammen», sier Sara. Hun forteller videre at hun opplevde mest fortrolighet og trygghet sammen med Trond, akkurat som Knut. Sara meddeler at hovedgrunnen til at Trond vant hennes tillit, var hans væremåte under rappelleringen på lørdagen. Den opplevde Sara som veldig dramatisk, og jeg vil gå nærmere inn på den episoden under punkt 7.4. Det Sara forteller om Tronds håndtering, er følgende:

Selv om jeg var lei meg, og selv om jeg var redd, så sa han: «Gjør dette!» Han tvilte aldri, og ja, han viste meg igjennom med å fortelle hva jeg skulle gjøre, og fikk meg til å gjøre det han sa, og jeg kunne se at det ikke var farlig. [...] Han var litt hard og streng med meg, men det var bra.
(Sara)

Sara kom seg igjennom den rappellering ved hjelp av instruktøren, og det hjalp henne spesielt å få lov til å holde i Tronds bein. Etter denne episoden ble Sara mye tryggere på seg selv og fikk spesielt stor tillit til Trond, som klarte å få henne igjennom det.

7.2 «Naturlig sikring»-kurs i september

Lina og Emil deltok på dette kurset med Hilde som instruktør. Ettersom det var bare fire deltakere, var det behov for kun én instruktør. Hilde er 25 år og har jobbet som instruktør i rundt to år. For meg fremstår Hilde som en trygg og kompetent instruktør som legger stor vekt på sikkerhet. I tillegg viser hun seg som en som er veldig sosial, har godt humør og gir mye av seg selv. Den siste dagen var Hilde litt uheldig og gikk feil inn til klatrefeltet. Gruppen endte dermed opp med å bruke en time på å komme inn til klatrefeltet på en tur som bare burde tatt maks 15 minutter. Under denne episoden merket jeg at Hilde ble usikker og ikke var komfortabel med å lede gruppen til feltet. Deltakerne tok derimot dette veldig rolig, og det er

heller ingen av informantene som har nevnt dette som noe negativt i intervjuet. Linda har kun sagt at det var kjedelig at de mistet klatretid.

Linda har i hovedsak bare positive ord å si om Hilde. Det eneste unntaket er når hun forteller om førstetrykket. Linda forteller om et møte hvor hun ikke visste hvem instruktøren var. Hun kom litt senere enn alle andre fordi hun hadde sittet fast i trafikken. Da hun kom, satt/stod alle i en ring og pratet. Linda forteller at hun hadde forventet at instruktøren ville ha kommet henne i møte og introdusert seg selv. I stedet ble det til at Linda hilste på alle og da fant ut hvem som var instruktøren. «Plutselig var en av dem instruktøren fordi jeg kjente igjen navnet [...] Det var liksom en gruppe med folk, og så var en av dem instruktøren.» Linda gir uttrykk for at det var et litt rart møte, som hun hadde sett for seg ville være annerledes. Ellers sitter hun igjen med et utelukkende positivt inntrykk. Linda setter spesielt pris på at instruktøren ga mange personlige tilbakemeldinger, og synes hun hadde en kompisaktig væremåte som hun likte godt.

Emil forteller at instruktøren levde opp til forventningene på kurset. Vi har tidligere sett at Emil er opptatt av at instruktøren legger stor vekt på sikkerhet, og han forteller at instruktøren «absolutt innfridde de forventningene». Førsteintrykket til Emil ble dannet før han møtte Hilde. Instruktøren ringte ham på telefon noen dager før kurset for å høre om hans tidligere erfaringer, nivå, forventninger og lignende. Emil uttrykker at han synes det var veldig positivt at instruktøren ringte før kurset, og at det ga ham et inntrykk av profesjonalitet og et ønske om å lage et bra opplegg. Instruktøren satt på med Emil til klatrefeltet, slik at det første møtet Emil hadde, var da han plukket henne opp på vei til feltet. Emil forteller dette om det første møtet: «Det var vel litt som forventet. Hun kom bærende på masse utstyr. Var blid og imøtekommende og hilste og snakket med alle som var med på den bilturen. Så ja, det var positivt.»

7.3 «Naturlig sikring»-kurs i oktober

«Naturlig sikring»-kurset i oktober ble holdt av Pia, og Ida, Gunn og Torjus er informanter fra kurset. Jeg kjente Pia fra før og har også jobbet sammen med henne i Turistforeningen for noen år siden. Mitt inntrykk av Pia er dermed dannet for flere år siden, og jeg visste allerede på forhånd at deltakerne ville få en dyktig instruktør. Pia er også 25 år, og har jobbet som instruktør i fire år.

Alle de tre informantene forteller at de var fornøyde med instruktøren. Spesielt Gunn er positivt innstilt til instruktøren og forteller følgende: «Og så så rolig og behersket i sinn og veldig fin. Svarte på det meste av rare spørsmål òg. Veldig forståelig og lett.» Informantene forteller om et positivt førsteinntrykk, men Ida og Gunn sier at de var overrasket over å møte en så ung instruktør. Utenom det gir de uttrykk for at de ikke tenkte noe spesielt, men var litt skeptiske til at instruktøren hadde nok erfaring, ettersom hun var «bare» i midten av 20-årene.

Torjus hadde hatt Pia på et kurs tidligere og hadde gode erfaringer derfra. I tillegg hadde han hørt mye positivt om henne på forhånd, noe som var med på å danne førsteinntrykket hans. «Jeg hadde hørt om henne som en bra klatreinstruktør, en som kan klatre, og en vi kan stole på. Og det er jo et bra førsteinntrykk!» Han forteller at han stoler 100 prosent på Pia, og det er fordi han vet hun kan det. Jeg lurte i den sammenheng på hvordan han kunne vite at hun kan det. Torjus fortalte da at det hovedsakelig kommer av at hun har lov til å holde kurs. «Altså, du har vel ikke lov til å ha et kurs hvis du ikke kan det.» Torjus gir dermed uttrykk for at han stoler fullt på den formelle kompetansen, som han også synes Pia viste under kurset.

Ida var spesielt fornøyd med at instruktøren la så stor vekt på sikkerhet, og likte godt at Pia ga mange individuelle tilbakemeldinger. Hun forteller imidlertid at hun hadde problemer med å få informasjon fra instruktøren i forkant av kurset og i stedet fikk den tilsendt av en annen deltaker. Hun forteller at hun synes jobben til en kursholder starter før man møter deltakerne, og at e-post-/telefonkontakt dreier seg om å bygge opp et forhold til deltakerne før man treffer dem. Hun hadde derfor foretrukket å ha direkte kontakt med instruktøren i forkant av kurset. Ida sier at hennes inntrykk av instruktøren under selve kurset var positivt, og at hun spesielt satte stor pris på høy sikkerhet. Hun var på forhånd nervøs for at hun måtte klatre mye på egne sikringer, noe hun tror hadde vært ubehagelig, og var dermed veldig glad for at hun slapp det.

7.4 En ubehagelig kursopplevelse

På begynnelsen av andre dag under nybegynnerkurset i august opplevde Sara en episode som hun i ettertid forteller ikke bare gjorde mye for henne klatremessig, men også forandret på hvordan hun ser utfordringer generelt. Det er også den episoden hun husker best fra kurset, på både godt og ondt. Dagen startet med at de skulle rappellere ned en klatrevegg, som de senere skulle holde på ved. De skulle da først lage en naturlig standplass oppe ved plataet de var ved, og rappellere ned til boltet feste i veggen. De skulle lage ny standplass der, for så å rappellere videre til bakkenivå. I denne øvelsen var de delt opp i to grupper, altså tre deltakere per

instruktør. Standplassene underveis ble i høy grad laget av instruktørene selv, slik at øvelsen i første omgang gikk på å trene på å rappellere og gå over til nytt rappelleringsfeste via standplass. Sara var veldig redd og nervøs før hun startet, og forteller at hun tenkte: «Hva gjør jeg her, hvorfor gjør jeg dette?» Sara kom seg greit ned til standplassen i veggen, men der mistet hun helt kontrollen og klarte ikke å stole på noe av utstyret. Oppi det hele klarte hun å miste taubremsen sin, slik at den falt i bakken. Videre tenkte Sara følgende: «Kan man stole på det lille bandet, holder det? Skal jeg henge i det lille bandet, og senere skall fire til henge i det lille bandet?» Hun klarte ikke å forstå det, og dermed klamret hun seg fast i veggen i tillegg til at hun fikk holde i beinet til instruktøren, slik at det ikke var «bandet»²⁴ som skulle holde vekten hennes. Sara kom seg etter hvert ned, men synes ikke at situasjonen gikk greit. Det som gjorde at hun kom seg ned, var at hun hadde en deltaker i nærheten pluss instruktørens bein å holde i. I tillegg var instruktøren, som nevnt tidligere, rolig, behersket og trygg i situasjonen, noe som fikk roet Sara litt. Dagen etter var Sara derimot mye mer trygg og forteller selv dette:

Selv om det var så hemsomt med meg. Dagen etter så var jeg ikke redd lenger. Jeg kunne stole på snørene, og jeg kunne, jeg visste at jeg satt fast, og jeg følte meg trygg i utrustningen. Og det stemte, det instruktøren sa, og jeg kjente jeg klatret bra [...] Fra at jeg var kjempe redd til at kjenne at jeg kan lede opp den andre veggen, liksom. (Sara)

Selve utfallet av denne episoden ser Sara som noe positivt. Sara fikk en sterk mestringsfølelse, spesielt med tanke på utstyret, og mistet en del av redselen sin. Hun har den oppfatningen at hun hadde det lettest siste dagen fordi hun hadde fått selvtilliten og tryggheten. Derimot var selve episoden veldig dårlig for henne. Da jeg spurte henne om den kunne vært håndtert annerledes, forteller hun at hun synes den kom altfor fort, og at hun ikke hadde noen informasjon. Hun tenker det hadde vært en fordel om hun hadde fått vite dette kvelden før, slik at hun kunne forberedt seg mentalt. I stedet kom det helt uforberedt, uten at hun visste hva hun skulle gjøre.

²⁴ Når det her blir referert til bandet, er det snakk om en 60 cm slynge.

7.5 Kursopplevelsen i et kjønnsperspektiv

Dette kapittelet har hatt til hensikt å se på følgende delproblemstilling: Hva slags erfaringer og opplevelser har deltakerne gjort seg på kurs med klatreinstruktøren(e), spesielt med tanke på kjønn?

Alt i alt sitter informantene med positive erfaringer og opplevelser med instruktørene. De uttrykker at de er godt fornøyd med instruktøren(e) de hadde på kurset, og at han/hun stod til forventningene. På slutten av de tre kursene virket alle deltakerne veldig fornøyde, og det var god stemning mellom deltakerne og instruktøren(e) når de skulle ta farvel (noe det for så vidt var under hele kurset).

Jeg hadde håpet jeg skulle klare å finne noen forskjeller på hvordan informantene erfarte kvinnelig og mannlige instruktører. Det har jeg sett i veldig liten grad. Det eneste jeg klarer å trekke fram, er Lindas fortelling om klatrekurset i Bohuslän hun var på i ettertid. Her hadde hun en mann og en kvinne som instruktør. Kvinnen var ifølge Linda mer gjennomtenkt og viste tegn til at hun hadde gjort mer forberedelse. Mannen, derimot, opplevde Linda som mer spontan – det virket som han tok mer på sparket. I tillegg var det han som viste mest. Linda sier at hun tror dette har mest sammenheng med deres individuelle forskjeller, men samtidig gir hun uttrykk for at kvinner er grundigere, og bruker uttrykket «flink pike-syndrom» for å beskrive det. Dette skal vi gå nærmere inn på i neste kapittel. Jeg tror det hadde vært enklere å se forskjeller mellom instruktørene når det gjelder kjønn, hvis alle informantene hadde vært på kurs med én av hvert kjønn. Forskjellen som Linda opplevde, kom nemlig fram på et kurs med to instruktører av forskjellig kjønn. Informantene som hadde to instruktører, har gitt de grundigste beskrivelsene av instruktørene, og her har det vært greit å trekke fram forskjeller. Jeg ser dermed at det sannsynligvis hadde vært enklere å få fram forskjeller ved å bruke kurs hvor instruktørene var av begge kjønn. (Det var som nevnt i metodekapittelet ønsket mitt, men slike kurs var det veldig vanskelig å finne.)

Det jeg synes er mest interessant å trekke fram av informantens erfaringer, er at Knut og Sara foretrakk den samme instruktøren. De fikk begge mest tillit til den rolige instruktøren, som de beskrev som mer tilbaketrukket. Den andre, Hans, hadde mer typiske vise-seg-fram-kvaliteter, som de ikke var så opptatt av. Det at Trond vant tilliten til Knut, tolker jeg som et tegn på at Trond viste dyktighet som klatrer, noe som var med på å gi ham status, anerkjennelse og tillit. Sett i lys av teorier om makt, hvor vi bruker begrepene formell og uformell makt, som mikropolitikk refererer til (Potrac & Jones, 2009), kan Trond sin fremtreden være et eksempel

på utøvelse av uformell makt. Her har både Hans og Trond formell makt, som de har fått på bakgrunn av sine roller som instruktører. Ettersom Hans er kursleder, besitter han også mest formell makt. Trond, derimot, viser stor dyktighet på feltet gjennom egen utøvelse og opparbeider seg dermed uformell makt. Den som har uformell makt kan være med på å styrke den formelle gjennom sin personlighet, sine ferdigheter og sitt møte med utøverne (Portrac, et al., 2002). Når det gjelder Saras og Knuts uttalelser, ser det ut til at det var Tronds kompetanse og ferdighet som ga mest anerkjennelse, og dermed ble vektet tyngre enn Hans' pedagogiske evner og morsomme historier. Både Hans og Trond framstod som kompetente og dyktige instruktører og hadde dermed deltakernes tillit. Men ettersom Trond framstod som mer erfaren for Knut, fikk han også mer uformell makt (anerkjennelse og status på feltet). I lys av Bourdieus kapitalbegrep og forståelse av makt gir det inntrykk av at ferdigheter gir høy verdi og er viktige for å oppnå symbolsk kapital, og dermed også makt, på feltet.

Det å ha store ferdigheter er sett på som et maskulint trekk (Moi, 1998), som er en måte å opparbeide seg mye uformell makt på. Ut fra informantens erfaringer ser det i tillegg ut til at det er viktig for å oppnå symbolsk kapital på feltet, og dermed anerkjent rett til å være i maktposisjon. I kapittel 6 så vi derimot at informantene ikke la så stor vekt på de fysiske ferdighetene hos instruktøren, men vekta i stedet pedagogiske ferdigheter og opptatthet av sikkerhet. Dermed er det interessant å stille spørsmål om hva som egentlig gir mest anerkjennelse. Dette skal vi gå nærmere inn på i neste kapittel.

8. Holdninger til klatreinstruktøren og kjønn

I kapittel 7 så vi at alle informantene sa at de hadde tillit til og respekt for både de mannlige og de kvinnelige instruktørene. Dog er det hele seks av syv informanter som anser feltet som mannsdominert. Alle utenom Torjus forteller at de tenker det er mange flere menn som arbeider med klatring. «Det er jo flest menn», sier for eksempel Gunn. På den andre siden har vi sett at det er kun to av informantene som ser for seg en mann i rollen som klatreinstruktør. I dette kapitlet skal jeg utdype hvilke holdninger og meninger informantene har knyttet til klatreinstruktøren og kjønn. I den sammenheng ser jeg på følgende delproblemstilling: Hvilke holdninger til og meninger om klatreinstruktøren har deltakerne sett i et kjønnsperspektiv?

I «Everyday masculinities and extreme sport» argumenterer Robinson (2008) for at maskulinitet er med på å påvirke menns livsvalg. Robinson viser at informantene hennes (mannlige klatrere) følte seg mer som mann ved å drive med klatring. Denne følelsen av å være mann var sentral for deres beretninger om klatring (Robinson, 2008). Vereide (2008) hevder også at hans informanter (mannlige friluftslivsveiledere) gir inntrykk av mannlig identitet og maskulint uttrykk gjennom sitt yrkesvalg. I begge studiene (Robinson, 2008; Vereide, 2008) er det spesielt utformingen av feltet som blir karakterisert som maskulin, og dermed er det krav om maskuline kvaliteter for å overvinne de barske, utfordrende og tøffe oppgavene. Det å mestre krevende natur og lede andre i krevende lende er et symbol på mannlighet (Vereide, 2008).

Dilly og Scraton (2010) har forsket på begrepet *serious leisure*²⁵ fra et kjønnsperspektiv ved å utforske kvinnelige klatreres karrierer og identiteter. Det har de gjort gjennom kvalitative intervjuer med 19 kvinnelige klatrere. Forskningen er samlet i artikkelen «Women, climbing and serious leisure» (Dilley & Scraton, 2010). Informantene til Dilly og Scraton (2010) uttrykker at de føler seg annerledes enn «andre kvinner». De ser ikke på seg selv som «normale» kvinner og har heller ikke behov for å være det. Det at de føler seg annerledes, kommer spesielt av at deres kropp og kroppslighet blir knyttet til maskuline trekk. Det å ta til seg mannlige verdier, gjennom jobb og fritid, har ført til at de har bygget opp en egen identitet hvor de ser seg selv som forskjellige fra andre kvinner. De kvinnelige informantene i Dilley og Scraton (2010) tilpasser seg feltet og normene laget for og av mennene, og dermed oppfatter de seg utenfor det som er kvinnelig. Det kan tyde på at kvinnes prestasjoner i

²⁵ *Serious leisure* blir ordrett oversatt «alvorlig fritid». En annen oversettelse kan være «seriøs fritid». Jeg har valgt å la det stå med engelsk tittel fordi jeg synes den er bedre enn den norske oversettelsen.

klatrefeltet blir sammenlignet med malen til mennene. Det samme ser vi når det gjelder naturguide- og turllederrollen; de kvinnelige informantene til Moen (2010) og Porsanger (2011) forteller at de tilpasser seg mannlige egenskaper²⁶ for å få godkjennelse på feltet. Er det slik at kvinner må tilpasse seg mannens normer for prestasjon? Er feltet bare konstruert for mannlige verdier, og må kvinnene innpasse seg deretter? Er det rom for å være kvinne og klatreinstruktør samtidig? Hvilke holdninger har egentlig informantene til klatreinstruktøren og kjønn?

Jeg har sett det som relevant å løfte fram det jeg i min empiri har funnet av kjønne holdninger, selv om disse har vært begrenset. Det har jeg gjort fordi klatring er et felt som blir sett på som mannsdominert (Singsaas, 2004, 2006; Robinson, 2008), og fordi andre studier innenfor klatring eller lignede aktiviteter (Dilley & Scraton, 2010; Moen, 2010; Sisjord, 2005, 2009; Singsaas, 2006) viser at kvinner må kjempe for å vinne innpass på feltet. Dermed vil jeg starte dette kapittelet med å rette søkelyset mot de holdningene og tankene informantene har som framstår som kjønnsrettet.

8.1 Kvinnen som Den andre

Beauvoir (2000) påpeker at kvinner gjennom sin oppdragelse²⁷ påtvinges «kvinnelighet», og at man gjennom det får kvinner til å oppfatte seg selv som «Den andre» i forhold til mannen. Kvinnen oppfatter mannen som malen, og hun er avviket fra den. «For Beauvoir er kjønn et relasjonelt fenomen ved at mannen fremstår og bekreftes som subjekt gjennom en bekreftelse på kvinners fremtredelse som objekt» (Bondevik & Rustad, 2006, s. 50). På den måten skapes også en forskjell mellom menn og kvinner. Kvinner blir gjennom sin reproduksjon bundet til livet på en annen måte enn menn, og deres iboethet (immanens) og deriblant oppfatning av seg selv som Den andre fører til at hun ikke framstår som et selvstendig subjekt (Bondevik & Rustad, 2006). Det samme ser vi skje gjennom termene for sosialt kjønn, *maskulint* og *feminint*, som blir knyttet til henholdsvis mann og kvinne. Konsekvensen av dette maktforholdet er at menn og det maskuline i de fleste sammenhenger blir sett på som det generelle og kjønnsnøytrale, mens kvinner blir en kjønnnet kategori (Haavind I Hovden, 2011, s. 303).

²⁶ Mannlige egenskaper det her blir referert til, er blant annet selvsikkerhet, tøffhet, tydelighet og det å bevise «meritter» (erfaringer) (Moen, 2010).

²⁷ Gjennom flere tusen år har kvinner følt på kroppen det å være Den andre, og kvinnekroppen er sett på som mindreverdige og dermed ikke like flinke som mennenes. Dette synet mener Beauvoir (2000) kvinner blir påført gjennom oppdragelsen, men også gjennom historien og den vitenskapelige beskrivelsen av kvinnekroppen.

Vi har tidligere sett at to av informantene, Linda og Sara, i utgangspunktet forbinder klatreinstruktøren med en mann. Linda uttrykker dette tydeligst og var forbauset over at det stod et kvinnenavn på papirene i forkant. «Før 'Hilde' sendte melding, så var jeg veldig, jeg hadde bare sett for meg at instruktøren kom til å være en gutt.» I kapittel 6 trakk jeg fram at dette har sammenheng med at Linda er vant til å klatre med guttene og tenker klatring som en mannsdominert aktivitet. Linda er lært opp av gutter til å klatre og vandre i fjellet og har følt at det har vært vanskelig å slippe til. Det er alltid de som har stått for avgjørelsene, mens hun bare har vært med. Det er spesielt én setning jeg merker meg hos Linda – hun forteller at hun har en «innstilling om at gutter alltid er mye flinkere enn oss». Sitatet og erfaringene hun har fått gjennom livet, tyder på at det er mennene som framstår som malen for Linda. Linda bekrefter på den måten også Beauvoirs (2000) teori om synet på kvinnen som *Den andre* og viser til at hun ikke har løsrevet seg fra sin rolle som *Den andre*. Beauvoir (2000) mener at kvinner er bundet til livet på en annen måte enn menn; kvinner har ikke hevdet sin subjektivitet²⁸ og frihet slik menn har gjort (Bondevik & Rustad, 2006).

Sara ser også for seg en mann i yrket. I tillegg må hun utover i intervjuet innrømme at hun hadde foretrukket en mannlig instruktør. I sitatet nedenfor svarer Sara på hvorfor hun foretrekker en mann, og hvordan det hadde vært med kvinnelig instruktør i stedet.

Men som kvinne kan jeg i blant tykke det er skjønt med en mann som er instruktør [...] Det var kanskje bra at det var menn. Da kjente jeg at de tok hånd om meg. Det var kanskje så det var. At det var en mann og så, å ja, han kunne ta hand om meg lita så [...] Jeg tror kanskje jeg hadde kjent at jeg hadde behøvd å klare meg litt mere selv. [...] Jeg har en forestilling om at det er mer okay å være redd ettersom jeg er kvinne, som en mann, enn når jeg er kvinne hos en kvinne [...] Det er fordi det ikke er så vanlig, det er lettere på noe vis at en mann trer inn i rollen om å ta hånd om en kvinne, så tenker jeg. (Sara)

²⁸ Beauvoir (2000) beskriver dette også som å tre ut av sin situasjon for å transcendere. Å transcendere er et uttrykk som er forbundet med mannen, og som betyr å overskride, utvikle seg og tøyne sine evner. Ved at man strekker seg utover det som er nå, gir det frihet (Sampson, 2008). Motsetningen til transcendensbegrepet er begrepet *immanens*, som betyr å ikke være overskrivende. «Dette innebærer å være mer en ting som ikke har et prosjekt og ikke strekker seg utover nået» (Sampson, 2008, s. 37). Fordi kvinner ifølge Beauvoir historisk har vært bundet til å erfare kroppen mer tinglig og reproducere seg selv, har de i større grad vært bundet til immanens. Kvinnen har dermed ikke gått utover seg selv og stagnerer dermed (Beauvoir, 2000).

Slik jeg ser det, er ikke Sara negativ til å ha en kvinnelig instruktør. Hun forteller at hun aldri har hatt en kvinnelig instruktør, og gir uttrykk for at hun har lyst til å prøve det fordi hun opplever kvinner som mer ambisiøse og dyktige.²⁹ Derimot har hun tanker om at en mann ville tatt bedre hånd om henne i klatreveggen, spesielt i situasjoner hvor det er behov for stor kraft. Det at Sara har en slik holdning, kan komme fra den opplevelsen hun hadde under kurset, som er beskrevet i kapittel 7.3. I denne situasjonen hjalp den mannlige instruktøren henne med å komme seg igjennom episoden, selv om hun sier at den situasjonen egentlig ikke gikk greit. Hvis logikken i denne sammenheng er knyttet til fysiologisk styrke og dermed biologisk forankret, vil kvinner alltid tape med mannlige utøvere (Lippe, 2010). Butler hevder derimot at det ikke finnes noen essens eller biologisk kjerne som det sosiale kjønn bygger på, da biologi også er en kjønn kategori (Butler, 1999). I stedet understreker hun at iscenesettingen av maskulinitet og femininitet er kulturelle normer som inngår i en sosial praksis, som individene gjør/framfører for å framstå som gjenkjennelige i sin sosiale kontekst (Butler, 1999). For Butler er det de dominerende diskurser (hvordan debatter i det offentlige rom oppstår og fungerer) som legger føringer på hvordan den enkelte forstår seksualitet og identitet (Lippe, 2010). Det er de «sannheter» som til enhver tid virker mest fornuftige, opplagte og selvsagte, som blir dominerende (Lippe, 2010). Sara tenker spesielt at hun må opptre sterkere og tøffere hvis hun har en kvinnelig instruktør, mens det er lettere å være sårbar overfor en mann. Det ser ut til at Sara opplever det som selvsagt og naturlig at det er mannen som skal passe på henne i klatreveggen, noe som kan tolkes som en konstruert sannhet, eller – med Bourdieus begrepsapparat – som doxa. Det at Sara tenker at mannen er best egnet til å ta vare på henne, noe hun i tillegg synes er en viktig egenskap for en klatreinstruktør, ser ut til å gi mannen mer status og anerkjennelse i rollen. Ifølge Potrac og Jones (2009) fører det til mer uformell makt. Det kan tyde på at denne egenskapen er en viktig del av den symbolske kapitalen på feltet, som bidrar til å utøve makt. Når Sara har den holdning at mannen besitter den kvaliteten, er det også viktig å stille seg spørsmål om hvorvidt mannen innehar mer uformell makt.

Bruker vi Bourdieus teorier til å forstå Sara, kan vi si at det ser ut til at hun aksepterer mannens dominans og underordner seg den. Sara avfinner seg med «kjente» definisjoner av hva som er kvinnelighet og mannlighet, ved å bli med på kurs på mannens premisser og ha den holdning at mannen skal ta vare på henne (Pedersen, 1999; Singsaas, 2004). Sara «gjør

²⁹ Det Sara legger i at kvinner er mer ambisiøse og dyktige, er at de gjør grundigere forberedelser og er mer gjennomtenkte i det arbeidet de gjør.

sitt kjønn», ifølge Butlers performativitetsteori, etter en oppfattelsen av at det mannlige blir sett på som det overordnede. På den måten bekrefter hun seg selv som Den andre og synes det er greit å gjøre det svake kjønn overfor mannen. Det kan se ut til at det har satt seg i kroppen til Sara,³⁰ hvor det oppleves som naturlig og er underbevisst at mannen er den bestemmende parten.

Dilley og Scraton (2010) viser også at det er mannen som har den ansvarlige rollen. En av informantene deres uttrykker følgende: «You can become quite lazy being a women climber because guys always will put the rope up for you» (Dilley & Scraton, 2010, s. 134). De kvinnelige klatrerne i forskningen til Dilley og Scraton (2010) forteller at det er mennene som ordner opp og velger ruter når de klatrer. Dermed foretrekker flere av kvinnene å klatre med andre kvinner, slik at klatringen er mer på deres premisser og ferdighetsnivå og de får praktisert mer med tanke på å rigge standplass og lignende (Dilley & Scraton, 2010). Pedersen (1999,1994) ser i sin forskning at kvinnene er avhengige av menn på tur. Det er mennene som lager bål, slår opp telt og lignende. Til sammenligning er ikke menn avhengige av kvinner for å dra på tur (Pedersen, 1994). Det har gjennom tidene vært status for mennene å være dyktige innenfor friluftsliv og tundesport, og Pedersen (1995) omtaler friluftsliv som en arena for maskulin identitetsmarkering. Dermed har det gitt mennene høyere symbolsk kapital i hverdagslivet å være dyktige på friluftslivsfeltet, mens det derimot ikke har gitt kvinner den samme anerkjennelsen. I disse studiene ser vi at det er mannen som tar på seg rollen å ordne opp, noe som stemmer med den oppfatningen Sara har om feltet.

Dette passer dog ikke inn i det stereotypiske synet at kvinnen har ansvaret for familien og barna og er omsorgspersonen i hjemmet (Dilley & Scraton, 2010; Singsaas, 2004; Pedersen, 1999). Ut fra dette må man jo spørre om det ikke det mer typisk kvinnelig å være beskytteren. Imidlertid er et annet gammelt stereotypisk syn på kvinnen at hun *ikke* skal ta viktige avgjørelser, men skal være en god mor og en føyelig hustru (Singsaas, 2004). Det igjen støtter opp om mannen som den som skal ta vare på kvinnen, men er det fortsatt slik i dag? I presentasjonen av Sara så vi at hun var med på kurset for sin manns del og omtalte seg selv som «en god kvinne». Både det utsagnet og den rollen hun tar på seg, mener jeg bekrefter at mannen er den dominerende parten og står over kvinnen i hierarkiet.

³⁰ Både Bourdieu (1999, 2000) og Beauvoir (2000) hevder at våre erfaringer blir kroppsliggjort. Ifølge Bourdieu innehar mennesker en habitus som resultat av de erfaringer og minner som er blitt kroppsliggjort gjennom livet. Disse setter seg i kroppen og er med på å styre vår forståelse av verden. Bourdieu hevder at menns og kvinners habitus er forskjellig fordi man tilegner seg verden ulikt gjennom oppdragelse og sosialisering (Bourdieu, 2000). Beauvoir (2000) hevder kvinnen er fanget i en kjønnsrolle som Den andre gjennom sosialisering, som blir en del av kvinnens eksistens.

8.2 Vurdert etter mannens normer?

Det at mannen blir framstilt som det naturlige og kvinnen blir definert ut fra mannen, blir av feministisk forskere kalt «den doble kjønnskode» (Lippe, 2010, s. 165). Kvinner må dermed både «være sitt kjønn» eller med Butler «gjøre sitt kjønn», samtidig som de blir vurdert etter mannens normer for prestasjoner (Lippe, 2010). Et tydelig eksempel på det innenfor idretten er skillet mellom idrett og kvinneidrett. Mannsidretten blir forstått som symbolet på idretten og dermed som det universelle eller standarden. «De jentene som synes å ha mest aksept og føler seg inkludert blant begge kjønn, er jenter med kvaliteter som samsvarer med snowboardrollen» (Sisjord, 2005, s. 74).

Sisjord (2005, 2009, 2012) har gjort studier over jenters status, posisjon, relasjoner, erfaringer og deltakelse i snowboardkulturen. Den maskuline dominansen er, som i klatring, framtrepende i snowboardidretten (Sisjord, 2005). Det er mange likhetstrekk mellom snowboard- og klatrekulturen, og jeg har derfor sett det som relevant å sammenligne de to. I Sisjords materiale (2005, 2009, 2012) kommer det fram at det er vanskelig for kvinner å vinne innpass i idretten. De som blir godkjent, blir omtalt som «dra-på-jenter», noe vi skal gå nærmere inn på i kapittel 8.3. Benevnelsen *dra-på-jente*, som ble brukt i 2004-materialet til Sisjord (2005), var analog til *guttejente*, som framkom under feltarbeidet i 1996. Det kommer i materialet til Sisjord (2005, 2009) fram at «dra-på-jenter» ofte blir sett på – og ser på seg selv – som en av gutta. Nedenfor er et sitat hentet fra en av informantene til Sisjord (2005), som beskriver seg selv som en guttejente.

Jeg er litt sånn gutte-jente, har innmari mange guttevenner, og da er det sånn, de behandler meg egentlig veldig mye som en gutt, og det er egentlig greit. Det er selvfølgelig mange som ikke gjør det og da, det er litt opp til meg. (Sisjord, 2005, s. 74)

En annen av informantene til Sisjord forteller dette: «Det er stort for jenter. Det har vært invitert enkelte jenter som de mener har guts og baller nok, men de har vel ganske åpent gitt uttrykk for at det er for tøft for jenter... så dette er kun for eliten av eliten, egentlig» (Sisjord, 2005, s. 75). Pedersen (1999) fant at det var en sterk tendens til at kvinner, uansett hvor de var fra, ikke ble betraktet som en med kompetanse med mindre de til stadighet beviste dette for seg selv og omverdenen. Selv om kvinner synliggjør sine prestasjoner, blir de sjelden

oppfattet som likeverdige (Pedersen, 1999). Er det slik at vi krever mer av kvinner? Må de være en av gutta?

Ida virker litt forsiktig i måten hun uttrykker seg på, og er veldig opptatt av at hun ikke tenker i kjønn. Hun forteller at kjønn ikke har noen betydning for henne. Utover i intervjuet kommer det likevel fram holdninger knyttet til kjønn. Da jeg spurte Ida om hun kunne trekke fram noen forskjeller mellom mannlige og kvinnelige instruktører, måtte hun innrømme at hun er litt nervøs for at kvinner blir «sånn dillete og kosete og tantete». Hun synes det kan være litt «kleint» med en kvinnelig instruktør som er veldig «damete» og «ultrafeminin». Jeg får inntrykke av at hun ønsker en tøff og tydelig instruktør og litt frykter det feminine hos en kvinne. Etter at hun har fortalt meg dette, sier hun: «Så da tenker jeg litt kjønn, jeg òg, ja. Pokker også.» Er det rom for å være feminin og instruktør samtidig? Hvordan ville Ida tatt imot det? «Jeg tenker at jeg er fra en type miljø hvor mange er barske mennesker, av begge kjønn. Og derfor synes ikke jeg at det er noe rart med instruktører som er kvinner.» I denne uttalelsen til Ida ligger det en bekreftelse på at klatremiljøet er tøft, og at instruktørrollen er ment for barske mennesker. Tøffhet og barskheter er sett på som maskuline egenskaper (Moi, 1998). Ida forteller at hun har mange barske venninner, og at det ikke er noe vanskelig for en dame å være det. Samtidig ligger det i kortene at en instruktør trenger å vise seg som barsk og tøff, og at det ikke er rom for så mye femininitet, slik jeg tolker Ida.

Kvinnene i Dillys og Scratons (2010) studie uttrykker at de føler seg annerledes enn andre kvinner. De setter seg selv utenfor det å være «normal» kvinne. I lys av Butlers teori om kjønn som performativitet kan det tolkes som at deres væremåte ikke passer til normen for det som blir forstått som kvinnelig. «Her identity as a mountaineer and climber enabled her to resist traditional notions of femininity, in which women's identity is constructed in relation to their position as wives and mothers» (Dilley & Scraton, 2010, s. 133). Studien til Dilly og Scraton (2010) viser at kvinner har behov for å bygge opp en egen maskulin identitet for å se seg selv som klatrer. De har ikke noe behov for å bli sett på som kvinner, men det er viktig for dem å ha en identitet som klatrer. I lys av Butlers forståelse av hvordan vi gjør kjønn, ser det ut til at de kvinnelige klatrerne er mer opptatt av å iscenesette seg som klatrer. Og fordi de avviker fra normen for kvinnelighet, føler de seg heller ikke som normale kvinner. I stedet tar de til seg maskuline kvaliteter, som er mer anerkjent på feltet.

Også i forskningen til Moe (2010) og Porsanger (2011) ser man at de kvinnelige informantene underkommuniserer kvinnelige egenskaper for å framstå passende i sin rolle som enten guide

eller turlleder. Informantene til Moe (2010) forteller at de blant annet legger om stemmeleiet, er bevisste på å fortelle om egne erfaringer til mannlige turister og legger fra seg kvinnelige egenskaper. I disse studiene (Dilley & Scraton, 2010; Moen, 2010; Porsanger, 2011; Sisjord, 2005,2009; Woodward, 2000) viser det seg at kvinner iscenesetter seg på samme måte innenfor normer for mannlighet, og på den måten godtar doxa om at mannen er normalen. Da Therese Bertheau ble innbudt som æresmedlem av Norges Tindeklubb i 1909, fikk hun innpass fordi hun ble godkjent som «en av gutta». Hun ble satt i en klasse for seg og utfordret bildet av kvinner. Siden klatring var sterkt knyttet til borgerskapets ideer om maskulinitet, ble det vanskelig for Bertheau å iscenesette seg som kvinnelig gjennom aktiviteten (Singsaas, 2004). Dermed ble hun satt i en *double bind*-posisjon mellom det å være kvinne og klatrer (Bourdieu, 2000). Gjennom å opptre som klatrer risikerte man å definere seg ut av det kvinnelige, men samtidig få aksept i klatremiljøet. Hvis man derimot opptrådte som kvinner, virket man «feil», uegnet og ikke tilpasset situasjonen (Singsaas, 2004). På den tiden³¹ satte man sin egen feminine habitus på spill og stod i fare for å framstå som ufeminin og uegnet som hustru, og med det brøt man med borgerskapets hegemoniske tolkninger av kvinnelighet (Singsaas, 2004). Må vi i dag være en av gutta for å bli akseptert som klatrer? Blir man sett på som en guttejente med en gang man trer inn i «guttenes verden»?

Av mine syv informanter er det kun Ida som viser at hun frykter det feminine hos kvinner. Hun er redd for at en kvinne kan bli for kosete og dillete. Andre informanter har også tillagt instruktøren maskuline trekk, som tøff, tydelig og selvsikker. I kapittel 6 så vi også at de kvalitetene de verdsatte høyest, var pedagogisk, rolig, erfaren og opptatt av sikkerhet, som er mer kjønnsnøytrale kvaliteter. Det som ble trukket fram som mest positivt ved instruktørene under kursene, var at de la stor vekt på sikkerhet og ga personlige tilbakemeldinger. I den sammenheng er det interessant å se at informantene er trygg på at kvinner besitter disse egenskapene, som vi så i kapittel 8.3 og 8.5. Ida uttrykker også at hun føler seg trygg på at en kvinnelig instruktør legger stor vekt på sikkerhet, noe hun derimot er mer redd for at en mann ikke gjør. Det er også spennende å se at den instruktøren Knut og Sara foretrakk på nybegynnerkurset, var Trond, som de beskrev som rolig, erfaren og tilbakeholden. Hans, derimot, var mer skøyeren i gruppen. Kvalitetene til Hans vil jeg karakterisere som de Gunn ser i en typisk mannlig instruktør, som vi så i kapittel 8.5. Gunn har opplevd at mannlige instruktører ofte har et større behov for å markere seg, og beskriver dem blant annet med ordet

³¹ På slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet.

eplekjekk. Jeg vil ikke påstå at Hans går inn under den kategorien, men av de to var han den mest høylytte og framstod med en «kjekk og grei»-holdning. Det vant ikke innpass hos Knut og Sara i like høy grad, noe den rolige og balanserte holdningen til Trond derimot gjorde. For meg framstod Hans mer «maskulin» fordi han virket mer dominant. Trond framstod derimot med mer myke verdier, slik jeg ser det, gjennom å være mild og stille og føye seg etter Hans' ønsker. Dette er derimot kvaliteter som er sett på som stereotypisk kvinnelige (Moi, 1998). Gunn påpekte også at hun foretrakk de myke sidene hos instruktøren. Samtidig viste Trond helt klart mannlige sider ved å demonstrere dyktighet og selvsikkerhet på feltet, noe jeg har tolket som en måte å oppnå uformell makt på feltet på, i overensstemmelse med Potracs og Jones' (2009) forståelse. Saras og Knuts erfaringer dokumenterer at man gjennom å vise gode ferdigheter oppnår mer respekt og tillit, men samtidig foretrakk de to informantene at det gjøres på en måte som ikke er briljerende.

8.3 Forbilder gir endringspotensial

Sara og Linda tenker at for å få flere kvinner som vil bli instruktører, trenger vi flere forbilder.

Det er bare å bygge ut mer og mer. For ser vi kvinner, så tenker kvinner: Kan hun, kan jeg. Og da blir det mer og mer. Da blir den kvinnen et forbilde, og så får hun med seg flere. Man skal bare begynne et sted, tror jeg. (Sara)

Sara sitter med den oppfatning at det tok lang tid før kvinner startet eller fikk lov til å begynne å klatre, men at det i de senere år har vært en økende andel kvinner som har begynt. Linda uttrykker det samme og påpeker at hun syntes klatreinstruktørrollen virket mer tilgjengelig når det var en kvinnelig instruktør. «Hvis hun har blitt så flink, kan jeg også bli det», sier hun. Drar vi paralleller til Butlers performativitetsteori, kan vi si at det tyder på at vi får en annen forståelse av klatreinstruktøren gjennom å se flere kvinner. Butler er opptatt av at det er endringspotensial i diskursen, slik at når kvinnelige egenskaper framvises i en annen kontekst enn den opprinnelige, endrer også meningen seg. Dermed er det ifølge Butler mulig å endre på de «sannhetene» vi tar for gitt (doxa), og gjøre det «naturlig» å se for seg kvinner som klatreinstruktører.

«The girls need role models», skriver Sisjord (2009, s. 1306) og påpeker med det at vi trenger å utdanne flere kvinnelige instruktører og dommere for å få med oss flere kvinner i snowboardidretten. Sisjord (2009) tenker at å få inn flere rollemodeller vil bryte med doxa,

altså den forståelse at menn har en overlegen posisjon, som er tatt for gitt. Knut tenker at det som gjør det vanskelig for jenter å dra på kurs, er akkurat det at de fort blir alene. Han synes selv det er «kult å dra på kurs sammen med noen andre», og kanskje vanskeligere å melde seg på hvis man vet man blir den «eneste jenta i flokken».

Ettersom den maskuline dominansen er framtrædende i yrket, har de kvinnene som har utdannet seg som klatreinstruktør, gått mot diskursen om kvinnelighet. Beauvoir (2000) mener det er mulig for kvinner å hevde sin frihet, slik menn har gjort, og dermed selv å bestemme hva deres kvinnelig identitet skal være. Linda og Sara tenker at det er mulig for kvinner å frigjøre seg fra sitt kjønns praksis og bli klatreinstruktør. De er likevel begge av den oppfatning av at det først og fremst er menn som er det stereotypiske bildet på en klatreinstruktør, men gjennom det å se andre kvinner oppdager de også at det er mulig for kvinner. Altså ser de at man kan være både klatreinstruktør og kvinne samtidig, og dermed er det et endringspotensial i begrepet. På den måten utvides begrepet *klatreinstruktør* til å gjelde også for kvinner. Jo raskere tilveksten av kvinnelige klatreinstruktører kommer, desto fortere vil kvinner bli inkludert i begrepet *klatreinstruktør*.

8.4 Dyktige kvinner – enere på sitt felt

Selv om Linda tenker på en klatreinstruktør som en mann, er hun positivt innstilt til å ha en kvinnelig instruktør. På spørsmålet «tror du folk er skeptiske til å ha kvinnelig instruktør?» svarte Linda følgende: «Selv ville jeg vært mindre skeptisk til en kvinnelig instruktør fordi jeg tenker at ei jente som tør å være instruktør, kan antageligvis enda mer enn kanskje en gutt.» Lindas holdning blir dermed litt dobbel. På den ene siden ser hun for seg en mann i yrket som klatreinstruktør og tenker at menn er mye flinkere enn kvinner til å klatre (men også på generell basis). På den andre siden føler hun seg tryggere på en kvinnelig instruktørs kompetanse enn en manns. Hun sitter med det inntrykket at det er veldig få kvinnelige instruktører, men at de få som utdanner seg, er av høy kvalitet fordi de har kjempet for det og er noe de virkelig vil være.

Jeg tror den terskelen for å gjøre det er litt høyere for jenter fordi vi tenker at man må kunne ting så bra før man tør å prøve. Mens jeg tror gutter er litt mer, på godt og vondt, flinkere til bare å hive seg uti det og prøve. Selv om de egentlig ikke kan [...] Går litt på den mentaliteten mange av gutta har, at de ofte har en veldig ståltro på at de kan veldig

mye, selv om de egentlig ikke kan det [...] Gutta har litt mer tro på seg selv og egne vurderinger [...] Men det er kanskje fordi jeg er jente selv, og fordi man vet litt mer at vi er sånn flink pike-syndrom, skal kunne ting før vi tør å ta ansvar for andre. (Linda)

Sara uttrykker at kvinner bruker å være mer ambisiøse og dyktige, og hun utdyper at kvinner gjør grundigere forberedelse og er mer opptatt av å gjøre en god jobb. Dette kan sammenlignes med Lindas uttrykk *flink pike-syndrom*. Linda tror at jenter trenger mer forsikring om at de kan noe veldig godt, før de tør si det og gjøre det, spesielt i en situasjon som klatring på naturlige sikringer, som er forbundet med mye risiko. I tillegg er det sett på som en stor mental prøvelse å stole på egne ferdigheter, kunnskaper, vurderinger og valg i en slik risikosituasjon. Det samme kan vi se i forskningen til Moen (2010), hvor informantene forteller at de følte de måtte opparbeide seg mye kompetanse på feltet før de begynte å arbeide, slik at de var helt sikker på at de var dyktige nok for arbeidet. Den første gangen de var i møte om guideyrke på Svalbard, følte de at de måtte hjem og forberede seg lengt bedre før de kunne søke jobb som guide (Moen, 2010). Deres reaksjon stemmer godt med tankene til Linda, som mener at mange jenter har vanskeligheter med å ta på seg det ansvaret. Samtidig tenker hun at jentene gjør vel så gode vurderinger og valg som guttene, men at guttene har mer trygghet på eget kunnskapsnivå.

Det samme kan vi se i intervjuet med Emil. Han tenker at grunnen til at det er få kvinnelige instruktører, er at det er skummelt å komme seg inn i et mannsdominert miljø. «Kanskje det føles veldig overveldende, at det føles som mye å sette seg inn i og kunne.» Han tenker også at menn har lettere for å hoppe uti ting, mens kvinner gjerne vil føle seg tryggere før de setter i gang. Emil påpeker at det tross alt er et felt som krever mye ansvar og sikkerhet, og dermed kan føles overveldende for kvinner.

Det er mange likhetstrekk mellom Lindas, Saras og Emils oppfatninger om menns og kvinners utøvelse på feltet, som kan sammenlignes med oppfatningene jentene i snowboardmiljøet i studiene til Sisjord (2005, 2009) uttrykker. I disse studiene blir kvinnelige snowboarder delt inn i tre kategorier, basert på informantenes beskrivelser av seg selv og andre ryttere. De tre kategoriene er *dra-på-jenter (fast-girls)*, *babes* og *usynlige jenter (invisible girls)*. Dra-på-jentene ser ut til å være «hekta på snowboard» og er i bakken for å kjøre. De sies å ha gode altomfattende snowboardferdigheter og godkjent «attitude» til sporten (Sisjord, 2009). Babes beskrives som «slike som har lyst til å være der på guttenes

premisser, mest for å få oppmerksomhet, være med på afterski og feste» (Sisjord, 2005, s. 73). De relateres til dem som «henger rundt» og «later som de er en snowboarder» (Sisjord, 2009). Den siste kategorien, de «usynlige» jentene, utgjør majoriteten av kvinnelige snowboardere. De beskrives som reserverte og vegrer seg for å prøve seg på hoppene og i «halfpipen». De står i en mellomkategori mellom de to andre; de har lyst til å stå på snowboard, men er redd for å dumme seg ut. De har dermed lett for å bli usynlige og trekker seg tilbake når nivået blir for høyt (Sisjord, 2005).

Many just enjoy watching. But, for sure, they are afraid of failing at the jump, because they chose to ride beside it [...] The fast-girls just dare, they don't bother what it's like, they just make it. But mostly it's sort of «I am not good enough». (Sisjord, 2009, s. 1310,1311)

Sitatet over illustrer at jenter ikke stoler på sin egen evne like mye som guttene og dermed blir mindre synlige på feltet. Det kommer i forskningen til Sisjord (2009) fram at guttene derimot er «flinkere til bare å hive seg uti det og prøve», som de få jentene som blir betegnet som «fast-girls» i snowboardmiljøet. Dette blir i Sisjord (2009) karakterisert gjennom uttrykk som: «Boys are more ready to drop in, so the girls are just sitting there», «boys are so much more dominating» og «girls worry about making fool of themselves» (Sisjord, 2009, s. 1304). Hvordan jentene og guttene oppfører seg forskjellig i snowboardmiljøet, stemmer veldig godt med de tankene Linda, Emil og Sara har om at kvinner trenger mer bekræftelse før de tør prøve noe. Datamaterialet til Sisjord (2005,2009) er en indikasjon på at jentene må streve for å vinne innpass og godkjenning. De jentene som får innpass, omtales som «dra-på-jenter» og defineres som sagt som slike som har gode ferdigheter. Jentene får innpass på feltet fordi de har riktig atferd i henhold til (den mannlige) snowboardstandarden (Sisjord, 2009). Det er mennene som blir sett på som standarden og malen i snowboardmiljøet (Sisjord, 2005), og dermed er det mennenes krav kvinnene må leve opp til. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i kapittel 8.6.

I den sammenheng vil jeg trekke den slutning at «dra-på-jentene» blir «enere» på feltet. Steget fra å være i kategorien «usynlig jente» til å bli definert som «dra-på-jente» krever store ferdigheter og mye erfaring. Det bildet Linda, Emil og Sara har, vil jeg sammenligne med de kategoriene. Det kan se ut til at informantene har et inntrykk av at jentene som klatrer, men ikke tør gjøre så mye mer med det, kan bli karakterisert som «de usynlige jentene».

Klatreinstruktørene, derimot, har skilt seg ut og tatt skrittet videre og blitt «dra-på-jenter» og «enere» på sitt felt.³²

Begrepet *ener* har jeg lånt fra Vereide (2008). I masteroppgaven «*Mykje borte – lite heime*»: *Mannlege friluftslivsvegleiarar møter nye farsidealer*³³ karakteriserer de mannlige informantene de kvinnene de har møtt som arbeider på feltet, som enere (Vereide, 2008). Informantene forteller at de ikke har møtt så mange kvinner, men de som de har møtt, ser ut til å trives godt og utfører arbeidet sitt særs bra (Vereide, 2008). Én av informantene uttrykker i den forbindelse: «[D]et er mulig at det måtte til for at de skulle bli det også» (Vereide, 2008, s. 95). Det informanten i dette sitatet sikter til, er at kvinnene kanskje måtte bli enere på feltet for å klare å hevde seg som veiledere.

Linda drar fram et eksempel fra jobbintervjusammenheng, hvor ei jente og en gutt blir stilt spørsmål om hvorvidt de kan bruke et dataprogram, for å illustrere hvordan hun ser for seg at kvinner og menn tenker:

Jenta har brukt det ti ganger før så hun tenker: Ja, jeg vet hva det går ut på, men jeg kan ikke alle funksjonene. Jeg kan det ikke 100 prosent ut og inn, så da kan jeg det litt. Mens en gutt som hadde brukt det én gang, ville ha sagt: Ja, ja, det kan jeg. Og så ville han ha gått hjem og bare hva faen var det jeg sa. Det må jeg jo bare lære meg. (Linda)

Denne mentaliteten med å hoppe uti ting, kan vi sammenligne med uttrykket «Go for it», som er en anvendt frase i Woodward (2000). Woodward (2000) ser på kvinner i det britiske windsurfingmiljøet. Windsurfing blir karakterisert som en aktivitet som innebærer å ta risiko og er mannsdominert. Materialet til Woodward viser at kvinner og menn har ulike holdninger til det å kaste seg uti ting, som er kjernen i «Go for it». Det pekes på at menn/gutter setter mer på spill og dermed i større grad inntar en «Go for it»-holdning enn jentene. Kvinner, derimot, er mer reservert når det gjelder å innta en slik holdning, og har ikke det samme behovet for å kaste seg uti ting som de ikke vet de vil mestre. Det kommer fram at kvinnene mener det er unødvendig å sette seg selv sånn på prøve og kan synes mer opptatt av sikkerhetshensyn enn sine mannlige surfekolleger (Woodward, 2000). Dette vises i sitatet nedenfor:

³² Det er viktig å påpeke at dette er min tolkning av informantenes svar og derfor ikke kan sees på som virkeligheten.

³³ Masteroppgaven *Mykje borte – lite heime* blir nærmere presentert senere i oppgaven.

Men will go for things and women won't. It's the way they are brought
us Men aren't constantly having people warning them not to do things.
(Woodward, 2000, s. 41)

Det at jentene ikke er så flinke til å hive seg uti ting, får negative konsekvenser i Sisjords materiale, da det fører til at jentene har vanskeligheter med å bli synlige på feltet fordi de ikke stoler på egne evner (Sisjord, 2005, 2009). Jorid Hovden (2011) har undersøkt hvorfor det er så få kvinner i lederskap i norsk idrett. Hun har sett på grunnen til at kjønnsstrukturen er så robust. Det empiriske materialet er basert på intervjuer med styremedlemmer i ulike særforbund i idretten, som hun presenterer i artikkelen «Kjønn og leiarskap i norsk idrett – kvinner i kjønnsklemme» (Hovden, 2011). I artikkelen blir det også trukket fram som negativt at kvinner er mer nølende når de skal ta avgjørelser, og trenger mer tid til å bestemme seg. Dette er en typisk oppfatning blant informantene til Hovden (2011), som fører til at kvinnene har problemer med å konkurrere med menn om topplederstillinger. Mine informanter mener også at kvinner trenger mer tid til å bestemme seg og trenger mer bekreftelse, noe de tenker er en årsak til at det er få kvinner i yrket. Derimot viser mitt materiale at dette synet på kvinner får en positiv effekt fordi informantene føler seg tryggere på kvinners kompetanse og spesielt opptattheten av sikkerhet. I rollen som klatreinstruktør viser mitt materiale at det er positivt at kvinner inntar en mer passiv «Go for it»-holdning og trenger mer tid til å bestemme seg. Denne holdningen hos mine informanter bryter veldig med de tradisjonelle forestillingene om kvinnelighet og mannlighet, hvor det er de maskuline kvalitetene som er foretrukket (Hovden, 1999, 2004, 2011). Vanligvis blir det som blir oppfattet som mannlig, plassert i en overordnet posisjon og sett på som viktigere enn det som blir kategorisert som kvinnelig (Hovden, 2004). Bourdieu (2000) bruker begrepet *symbolsk vold* for å beskrive de umerkelige og usynlige impulser som setter seg i kroppen, som blir utøvd av de dominerende grupper/klasser i samfunnet overfor de andre grupper/klasser/individer. Det dreier seg altså om en makt som man ubevisst underordner seg. Bourdieu (2000) hevder at det en mild form for vold, som utøves gjennom de rent symbolske kanaler for kommunikasjon og innsikt eller, mer presist, kanalene for undervurdering, anerkjennelse eller, i siste instans, følelser (Bourdieu, 2000, s. 9-10). Bourdieu synes den maskuline dominans, både slik den innføres, og slik den

gjenoppleves, er det beste eksemplet på den paradoksale underkastelsen³⁴, som er en virkning av det han kaller symbolsk vold (Bourdieu, 2000, s. 9). Bourdieu bruker begrepet *symbolsk vold* for å beskrive den makten som har ført til at kvinner er blitt redusert til Den andre (Beauvoir, 2000), og har holdt kvinner undertrykt i flere tusen år. (Jeg vil dermed stille spørsmål om hvorvidt denne makten kan betegnes som en mild form for makt.) Begrepet blir i høy grad knyttet til hvordan mannens dominans har undertrykt kvinner, og viser til hvordan fordommer og forutinntatthet får innflytelse på og makt over vår forståelse. Det er dermed interessant å se at det mine informanter uttrykker, i stedet kan sees på som symbolsk vold rettet mot menn. Informantene mine uttrykker at de faktisk er mer skeptiske til at mannen vektlegger sikkerhet, fordi de tenker mannen er flinkere til å «hive seg uti det», noe som kan sammenlignes med en «Go for it»-holdning.

8.5 Foretrekker en kvinne

De kvinnelige naturguidene fra Svalbard i forskningen til Moen (2010) forteller at kvinner ofte er glade for å møte en kvinne som guide.

En del ganger når jeg har møtt gruppa og presentert meg som guiden deres så har det blitt en slags lettelse blant damene. ‘Ah en jenteguide, det var flott at vi skal på tur med deg’. For da er det ikke den der store altfor skumle og barske karen som skal ta dem med på tur i villmarka. Vi ufarliggjør kanskje Svalbard litt? Det blir jeg veldig glad for når de reagerer slik. Da føler jeg at de gir meg tillit og syns det er trygt å dra på tur med meg. (Moen, 2010, s. 68)

Moen ser altså en tydelig tendens til at kvinner setter stor pris på kvinnelige guider. Det blir dratt fram at de myke egenskapene til jentene er viktige på feltet og blir satt pris på av kvinnelige informanter. Gunn gir uttrykk for at hun foretrekker kvinner som instruktører, og legger vekt på de myke sidene.

Nei. (Liten pause.) Jo, kanskje. Hvis jeg skal være helt ærlig, så tror jeg nok at jeg foretrekker damer [...] Fordi de ikke er så besserwissere. (Latter.) De er tålmodige til å lære bort, flinkere til å

³⁴ Paradoksal underkastelse dreier seg for Bourdieu (2000) om at vi respekterer de mest ulidelige eksistensbetingelser slik de er, og til og med ser på dem som naturlige. Bourdieu (2000) framhever at det er overraskende at det er den etablerte orden, med sine dominansrelasjoner, sine rettigheter og overgrep, sine privilegier og sine urettferdigheter, som til syvende og sist består. Det skjer med en slik letthet, og de[hva?] framstår ofte som akseptable og til og med naturlige (Bourdieu, 2000, s. 9).

lære bort. Iallfall i forhold til de jeg har møtt. Men gutta er kanskje litt sånn kjekke, litt sånn kjekk og grei. Litt sånn kan mye og er litt den kjekke typen. (Gunn)

Gunn er selv klatreleder inne og har vært på flest kurs med kvinnelige instruktører. Det kan se ut til at denne oppfatningen hos Gunn i høy grad skyldes erfaringer hun har med en mannlig instruktør. Hun forteller at hun har opplevd en veldig spesiell mannlig instruktør, som hun omtaler som veldig eplekjekk. Hun foretrekker i stedet en instruktør som er ydmyk og harmonisk, noe hun har erfaring med at kvinner er. Gunn omtaler blant andre Pia (instruktøren fra naturlig sikring-kurset) som «så rolig og behersket i sinn og veldig fin. [...] Veldig forståelig og lett.» Gunn har en formening om at gutter er mer bastante og direkte, har stor tro på seg selv og tar flere sjanser. Dette ser vi går igjen i svaret til Linda, som tenker at guttene har mer tro på seg selv. Av den grunn er Linda tryggere på kvinners kompetanse som klatreinstruktør, da hun tror at det kreves mer av en kvinne for å bli klatreinstruktør. Dermed er Linda mer usikker på guttene fordi de tør å ta flere sjanser og er tryggere på sine egne kunnskaper. Selv om Linda uttrykker denne skepsisen, er hun av den formening at klatring er en arena for guttene. Gunn, derimot, er mer konstant i sin tilbakemelding om hvordan menn er som instruktører. Denne holdningen ser vi også bli uttrykt i sitatet fra en av informantene til Moe (2010) i starten av kapittel 8.5. Slik jeg ser det, har Gunn også fordommer mot mannlige instruktører. Da jeg begynte med denne oppgaven, hadde jeg aldri sett for meg at jeg ville finne fordommer som gikk «motsatt vei», altså i kvinnes favør.

Det Linda spesielt liker ved å ha en kvinnelig instruktør, er at de virker mer tilgjengelige, og at «ei jente hadde vært litt mer på kompisnivå». Hun karakteriserer mannlige instruktører som noen som står ovenfor oss, som kan veldig mye. Mannen kan bli en tydelig autoritet, og dermed kan det bli et større spenn mellom instruktøren og deltakerne med en mannlig instruktør. I sitatet i begynnelsen av dette delkapittelet sier en av informantene til Moen: «?Åh en jenteguide, det var flott at vi skal på tur med deg'. For da er det ikke den der store altfor skumle og barske karen som skal ta dem med på tur i villmarka» (Moen, 2010, s. 68). Jeg får inntrykk av at informanten opplever at en kvinnelig instruktør kommer tettere innpå deltakerne, og at deltakerne har et mer distansert forhold til sine mannlige kollegaer. Tidligere har vi sett at Linda har en slik oppfatning; hun omtaler mannen som flinkere. I instruktørrollen blir man tildelt en formell makt, som gir en mer autoritet enn de andre. I tillegg kan mannen som instruktør oppleves som mer distansert fra deltakerne gjennom å ha en høyere posisjon i hierarkiet. Spesielt innenfor klatring er det mennene som dominerer og

dermed er øverst i hierarkiet. Da er det, fra Bourdieus perspektiv, forståelig at mannen oppleves som mer distansert fra deltakerne. Kvinnene har ikke den samme statusen og kan oppleves som mer tilgjengelige for deltakerne.

8.7 «Jeg har ikke tenkt i disse banene her i det hele tatt»

Sitatet ovenfor er hentet fra Torjus, som har et inntrykk av at fordelingen mellom kjønn i rollen som klatreinstruktør er mer eller mindre jevnt fordelt. Torjus jobber selv i en næring som er dominert av det motsatte kjønn, noe han synes er ganske greit. Han føler at han kan gi ungene noe annet enn kvinnene, og at det virker spennende for ungene. Han vet at de fleste som jobber i barnehage, er kvinner, men er som sagt ikke sikker på hvilket kjønn som er dominerende innenfor klatring. Han forteller selv:

Jeg har ikke tenkt i disse banene her i det hele tatt, egentlig. Nei. Så det vet jeg ikke. Jeg vet ikke om det er noe dameyrke eller manne yrke [...] Jeg vil tro det er *fifty-fifty*, vil jeg tro. Men det har jeg ikke peiling på.
(Torjus)

Torjus' bilde av feltet framstår som ikke reelt fordi han tror det er like mange kvinner som menn som arbeider med klatring. Dermed ser han ingen forskjell på kjønnenes posisjon. Torjus' oppfatning kan forklares med at han har vært på tre kurs, som alle er blitt holdt av kvinnelige instruktører. Samtidig samarbeider han med flere kvinner i styret for klatregruppen. For Torjus spiller det ingen rolle hvilket kjønn instruktøren har, og det er heller ikke noe han har tenkt over. Han forteller at det viktigste er at de vet hva de driver med, og at de kan det. Han sier også at han fullt ut stoler på den formelle kompetansen instruktørene har.

I likhet med Torjus tenker de to andre mannlige informantene mine lite i kjønn. Emil og Knut sier at kjønn ikke har noen betydning for dem når det gjelder klatreinstruktøren, og det er heller ikke noe de har tenkt over på forhånd. De tenker det går mer på individuelle forskjeller enn kjønnsforskjeller. De ser for seg at man oppfører seg annerledes avhengig av hvilket kjønn som er instruktør, noe som handler mer om den relasjonen man er i, ved at man oppfører seg litt annerledes overfor en mann enn overfor en kvinne. Knut ville for eksempel ikke lagt opp til å snakke om fyll og fest med en kvinnelig instruktør, som han gjorde med en av de mannlige instruktørene. I motsetning til Torjus ser de to andre guttene at det er flere menn som arbeider innenfor klatring, men samtidig påpeker de at det er mange kvinner som klatrer.

Det er få tegn til at mine mannlige informanter tenker i kjønn, og de har alle problemer med å trekke fram forskjeller på mannlige og kvinnelige instruktører. På det spørsmålet er det kun Knut og Emil som klarer å komme med et svar. Knut forteller at når han skal beskrive kvinnelige instruktører, tenker han på en profilert person for å klare å beskrive en, men når det gjelder menn, kan han gjøre det mer generelt. Dermed ser han for seg Cecilie Skog når han tenker kvinnelig instruktør. Ellers ser han ikke de store forskjellene.

8.7.1 Tenker kvinner mer i kjønn?

Min empiri viser at det er forskjell på de mannlige og de kvinnelige informantene. Jeg har ikke klart å se tegn til at noen av guttene tenker kjønn, mens jeg derimot har sett tegn til at de fire kvinnelige informantene gjør det. Vi har også sett tegn til at flere av, egentlig alle, de kvinnelige informantene har fordommer når det gjelder klatreinstruktøren og kjønn, fordommer som også er rettet mot mennene. Det er altså en stor forskjell mellom mine mannlige og kvinnelige deltakere. Tenker kvinner mer i kjønn, og er de mer styrt av kjønn i sin oppfatning? Hvorfor kan det være slik at kvinner tenker mer kjønn?

En mann ville aldri ha kommet på tanken å skrive en bok om hankjønnets spesielle situasjon blant menneskene. Hvis jeg vil definere meg selv, er jeg nødt til først å erklære: «Jeg er kvinne», denne sannheten danner den bakgrunnen som enhver trer frem fra. En mann starter aldri med å fremstille seg selv som et individ av et bestemt kjønn; det er en selvfølge at han er mann. (Beauvoir, 2000, s. 35)

Slik jeg ser det, gir Beauvoir (2000) i sitatet over uttrykk for at kvinner tenker mer i kjønn. Mannen representerer både det positive og det normale. Kvinnen, derimot, framstår som det negative i den grad at enhver bestemmelse blir tillagt henne som begrensninger, uten noen gjensidighet (Beauvoir, 2000, s. 35). Kvinneforskningen som oppstod på 1970-tallet, har dreid seg om kvinneundertrykkelse og mannsdominans, og det har vært belyst at menn ansees som det sterkeste og mest dominerende kjønn (Halsaa, 2006). Det er kvinner som i høy grad har ført debatten og fokuset har ligget på kvinner (Teigen, 2006; Halsaa, 2006). Kampen for likestilling framstilles som et feministisk prosjekt, hvor kvinner har prøvd å heve sin posisjon (Halsaa, 2006).

Ettersom det er kvinnen som har følt seg undertrykt og søkelyset har vært rettet mot kvinnenes frigjøring og kamp for likestilling, har kvinnene kjent på det å være et kjønn

vesen. I tillegg har kvinner kjønnet seg selv gjennom litteratur, forskning og frigjøringskamper (Halsaa, 2006). Det er først nå i den senere tid at menn er gjort kjønnet gjennom forskning, men de er opprinnelig blitt sett på som det normale (Lorentzen, 2006). Det at kvinner har vært opptatt av dette og kjent på undertrykkelsen, som Bourdieu kaller for symbolsk vold, kan være en hovedgrunn til at kvinner tenker mer kjønnet. Menn, derimot, har ikke kjent dette på kroppen på samme måte, og det kan være en årsak til at de ikke er like opptatt av det. Det er ikke noe som preger deres hverdag og valg i like høy grad som kvinners. I tillegg blir de opplært til å ha de egenskapene som samfunnet vurderer som aller best. Selv påvirker det meg mye å være kvinne og jobbe innenfor friluftslivsfeltet. Det er noe som jeg bevisst tenker på, og som jeg gjør reflekterte valg med tanke på. Jeg tviler på at mine mannlige kollegaer tenker over sitt kjønn på samme måte i dette arbeidsfeltet. Jeg må innrømme at jeg selv ser meg som Den andre i forhold til mannen, som Beauvoir (2000) snakker om. Jeg ser mannen som den dominerende og dyktigste innenfor feltet og har den holdning at jeg selv må jobbe enda hardere for å oppnå suksess. Disse oppfatningene har vi sett at også forskningen til Pedersen (1999) viser, og at flere av informantene uttrykker.

Forskningen til Moen (2010) og Porsanger (2011) viser at deres kvinnelige guider og turledere tenker kjønnet når det gjelder deres arbeid. I begge studiene viser det seg at kvinner har et bevisst forholdt til sitt kjønn. Informantene til Moen (2010) sier riktignok at kjønn ikke får lov til å ta særlig plass i hverdagen deres. Likevel erkjenner de alle sammen at de har et bevisst forhold til temaet (Moen, 2010). Materialet fra de to studiene viser at kvinner tilpasser seg mannens væremåte for å bli respektert på lik linje med mennene, og på den måten bekrefter de doxa. Forskningen til Moen (2010) er gjort kun på kvinnelige naturguider på Svalbard, og Porsanger (2011) tar kun opp kvinners forhold til kjønn. Det er igjen enda mindre forskning som er gjort når det gjelder menn og deres holdning til og erfaring med kjønn. En som derimot tar opp deler av denne problematikken, er Vereide (2008) i masteroppgaven «*Mykje borte – lite heime*»: *Mannlege friluftslivsvegleiarar møter nye farsidealer*. Her ser Vereide på hvordan fem mannlige friluftslivsveiledere har opplevd og forvaltet utfordringen med å få barneomsorg, gjennom kvalitative intervjuer. I den sammenheng har Vereide stilt spørsmål om informantenes tanker rundt temaet maskulinitet i yrket. De konstaterer alle at det er et mannsdominert yrke, men det er noe de bryr seg lite om. Nedenfor er det plukket ut to sitater fra to av informantene i Vereides (2008) studie.

Jeg har ikke truffet mange kvinnelige veiledere. Men de som jeg har jobbet sammen med er i kraft av hvem de er og ikke i kraft av at de er

kvinner [...] Viss jeg skal leie inn en medhjelper f. eks. tenker jeg person, ikke kjønn. Noe kvinnelige veiledere har vært. man får kanskje et slikt spesialblikk da og ser kanskje at de er tøffe for å være kvinner. Til Spania f. eks. hadde vi med kvinnelig veileder. Ho var med fordi ho er flink, ikke fordi ho var kvinne. (Geir)

... hva skal jeg si, jeg er ikke så veldig opptatt av om det er jenter eller gutter som er veiledere, det spiller ikke noe rolle. Så lenge de kan fremvise at de er dyktige veiledere, og kan faget sitt, og du ser at de har erfaringer og trives med dette her. Det er helt topp om det er kvinne eller mann. (Vereide, 2008, s. 93-94)

I disse sitatene gir informantene inntrykk av at de i liten utstrekning tenker over kjønn, noe som også gjelder mine informanter. Samtidig ser jeg tegn til at de ser noen kjønnsforskjeller, blant annet ved at det er forskjell på å være tøff som mann og som kvinne. Jeg vil likevel påstå at de ikke tenker i kjønn, når det gjelder hvordan Vereide (2008) presentert og tolker informantenes utsagn i oppgaven. Men det er ikke noe Vereide (2008) tar stilling til, slik at det kan være informasjon om det som ikke kommer fram.

Ifølge Bourdieu (1990) er vår habitus med på å styre vår oppfatning, hvordan vi ser og møter verden. Ettersom jenter og gutter blir oppdratt forskjellig, tilegner de seg også ulik habitus. Man stille spørsmål om hvorvidt det at gutter blir oppdratt til å se seg selv som normalen og bedre enn jenter, ubevisst fører til at de favoriserer menn. Hvis menn ser seg selv som standarden og ikke er klar over det, kan det fort føre til at de velger menn uten egentlig å ha reflektert over om vedkommende er bedre kvalifisert. Kvinner, derimot, er oppdratt til å se seg selv som annenrangs, og de erfaringene blir en del av kvinners habitus. Det kan være en årsak til at kvinner er mer reflektert når det gjelder kjønn og deres egen posisjon.

Datamaterialet til Sisjord (2005, 2009) gir mange indikasjoner på at jentene må streve for å vinne innpass og anerkjennelse. Som nevnt tidligere begrunnes det blant annet med at jentene er redd for å dumme seg ut og ikke tør vise seg fram. Jeg sitter samtidig med en følelse av at guttene ikke gir jentene innpass. Det er mange trekk ved snowboardkulturen som viser at gutten er standarden og jenta blir oppfattet som «den andre» (Sisjord, 2005). Jenter opplever diskriminering på feltet, blant annet ved at standarden i snowboard er laget med utgangspunkt i en mal av menn. Jentene får relativt sett større fysiske utfordringer ved at de blant annet skal

konkurrere i samme «half pipe» og «big jump» som dem er tilrettelagt for menn (Sisjord, 2005). Her er det mennene som bestemmer og setter normene innenfor feltet, og jentene føler seg diskriminert når det ikke blir tilrettelagt for dem. I andre mannsdominerte idretter ser vi også en sterk tendens til at menn diskriminerer kvinner. Tar vi for eksempel for oss den største idretten for både menn og kvinner i Norge, fotball, finner vi sterke meninger fra herresiden om at kvinner har lite å gjøre på feltet (Skogvang & Fasting, 2013; Skogvang, 2009; Lippe, 2010). Det blir sagt at man trenger skjegg og baller for å spille fotball, noe kvinner ikke har (Lippe, 2010). Kvinnefotball får liten oppmerksomhet i norske medier (Lippe, 2010; Skogvang, 2009), noe som også er et tydelig tegn på undertrykkelse av kvinner i denne idretten. Det er egentlig litt ironisk ettersom norske kvinner gjør det mye bedre enn norske menn internasjonalt. Det samme ser vi innenfor hoppidretten. Under vinter-OL i Sotsji ble det for første gang avholdt en olympisk hoppkonkurranse for kvinner. Kvinner er lenge blitt ekskludert fra idretten og har lenge måttet kjempe for å få delta i konkurranser. Hjemme i Norge har det også vært mye styr rundt kvinner og hoppidrett, og kvinner har vært sett på som for «skjøre» til å hoppe skiflygning.

I de idrettene (snowboard, fotball og hopp) synes jeg vi ser tegn til at mennene tenker kjønnet gjennom å sette begrensninger for kvinner og ha fordommer om hva de kan og ikke kan. Samtidig er det her kvinnene som kjenner på diskrimineringen, mens mennene oppfatter seg selv som normalen. Jeg sitter med den oppfatning at guttene reflekterer mer over kjønn og tenker mer kjønnet hvis de blir utfordret på sitt eget felt. Jeg tenker blant annet at menn har vanskelig for å akseptere at kvinner er flinkere enn dem, særlig når det gjelder fysiske ferdigheter. Ingen av mine mannlige informanter så seg selv som klatrere, og det var også en aktivitet som var forholdsvis ny for dem. Av den grunn vil jeg konkludere med at de ikke har bygget seg opp spesielt mye symbolsk kapital på feltet og heller ikke har plass blant «eliten» der. Dermed tenker jeg at de synes det er helt greit å bli ledet av en kvinne som er flinkere enn dem, for det utfordrer ikke deres identitet eller mannlighet. Hadde instruktøren derimot arbeidet sammen med en mannlig kollega, er jeg mer usikker på hvordan den mannlige kollegaen ville opplevd det. Jeg sitter med det inntrykk at de da ville vært mer bevisst på kjønn, selv om informantene til Vereide (2008) ikke uttrykker at de tenker kjønnet. De mannlige klatrerne i Robinsons studie (2008) forteller at følelsen de får av å være mann er sentral for deres beretninger om klatring. Når kvinner kommer inn i et mannsdominerte felt, utfordrer de dermed et bilde på maskulinitet og mannlighet (Singsaas, 2006). Derfor tror jeg det kan være vanskeligere for «eliten» på feltet å akseptere kvinner – de har lyst til å

oppretholde hegemoniet på feltet og dermed også sin følelse av å være mann. «Når tradisjonelle mannsideal er truet, vil mange tendere mot å fremheve mannens fysiske styrke, slik at hegemoniet kan opprettholdes» (Lippe, 2010, s. 134).

8.9 En heterodoks kjønnsdiskurs?

I klatrekulturen har det ligget et doxa som har spilt på den mannlige fysikk og maskulinitet, og feltet har vært styrt av en hegemonisk maskulin kjønnskultur (Singsaas, 2006; Robinson, 2008). Kvinnene er blitt sett på som «minuskropper», da kvinnelig fysikk mangler de egenskaper som man tradisjonelt forbinder med den stereotypisk sterke og maskuline «plusskroppen» (Lippe, 2013). Det at det er få kvinner som arbeider i klatreyrker, er med på å støtte opp under doxa, og på den måten får mannen lov til å fortsette å dominere feltet. Også det at kvinnene tilpasser seg mannens normer ved blant annet å ta til seg maskuline kvaliteter, er med på å støtte opp under doxa (Dilley & Scraton, 2010; Moen, 2010; Porsanger, 2011). To av mine kvinnelige informanter, Sara og Linda, ser som sagt for seg en mann i yrket og synes mannen har kvaliteter som er mer egnet for en klatreinstruktør. Gjennom det bekrefter de doxa og støtter opp under en ortodoks kjønnsdiskurs.³⁵ Bourdieu (1999) bruker begrepet *ortodoks* om dem som støtter opp under doxa, mens han betegner dem som derimot kjemper mot doxa, som heterodokse.³⁶

Holdningene til resten av informantene bryter derimot med det tradisjonelle synet på kvinner som passive og «minuskropper». Alle informantene, inkludert Sara og Linda, viser seg positive til å ha instruktører av begge kjønn.³⁷ Min empiri viser blant annet at alle instruktørene, uavhengig av kjønn, får aksept, tillit og respekt fra deltakerne, og jeg har sett liten forskjell i hvordan deltakerne erfarer en klatreinstruktør basert på kjønn. Dette skiller seg fra den ortodokse framstillingen av kvinner, ettersom holdningene til informantene står i kontrast til de mer tradisjonelle oppfatningene av kvinner som «det svake kjønn» (Lippe, 2010).

³⁵ Både den måten de snakker på, og den måten de handler på, støtter opp om mannen som den dominerende innenfor klatring.

³⁶ Begrepet *heterodoxa* brukes når sannheten til doxa blir utfordret og på den måten kan miste sin selvfølgelighet ved at det oppstår diskusjoner og kritikk av det udiskuterte (Bourdieu, 1999).

³⁷ Det kan selvfølgelig diskuteres om Sara er positiv til å ha en kvinne som klatreinstruktør, ettersom hun uttrykker at hun foretrekker en mann. Ettersom hun karakteriserer kvinnen som ambisiøs og dyktig og sier «dumt at jeg aldri har hatt en kvinne» som instruktør, har jeg imidlertid konkludert med at hun stiller seg positiv til å ha instruktører av begge kjønn.

Er kjønnsdiskursen³⁸ dermed i endring? Det mine informanter sier og uttrykker om klatreinstruktører, er med på å framheve at begge kjønn kan delta på lik linje. Mine informanter går til og med så langt at de setter kvinnene i et bedre lys enn mennene. Dette kolliderer veldig med synet jeg presenterte i kapittel 2, hvor jeg la fram et historisk tilbakeblikk på klatring. Det går også mot teoriene til de tre teoretikerne jeg støtter meg på, nemlig Bourdieu, Beauvoir og Butler. De peker alle på at mannen blir sett på som det naturlige og dominerende (Bourdieu, 2000; Beauvoir, 2000; Butler, 1999), spesielt i et felt som er sett på som fysisk krevende, hvor kvinnene blir sett på som «minuskropper» (Lippe, 2010). Informantene verdsetter altså kvinners egenskaper høyre enn menns sine, noe som bryter sterkt med en ortodoks holdning. De utfordrer altså doxa, og vi kan dermed snakke om en heterodoks kjønnsdiskurs.

Mine mannlige informanter uttrykker at de ikke er opptatt av kjønn og har en forholdsvis nøytral holdning. Den holdning de har, er ikke med på å støtte opp under doxa, da de stiller seg positive til personer av begge kjønn som klatreinstruktører. De lager imidlertid heller ikke noen debatt rundt eller kritikk av doxa, noe som er viktig hvis man skal oppnå heterodoksi. Derimot vil jeg si mine mannlige informanter er med på å skape endring. Det gjør de spesielt gjennom den måten de snakker om klatreinstruktøren på, men også gjennom sin praksis, for eksempel at de godtar den kvinnelige instruktøren og gir henne tillit og anerkjennelse. På den måten er de med på å gi et positivt uttrykk for hvordan vi ser kvinner i rollen som klatreinstruktør.

Et viktig moment for å heve kvinners posisjon og jobbe mot undertrykkelse er å reflektere over kvinners stilling. Det gjør alle mine kvinnelige informanter, men mennene forholder seg mer passive. De synes det er fint med begge kjønn, med de reflekter ikke noe over det. Når det gjelder kvinnenenes holdninger, vil jeg påstå at vi kan snakke om en heterodoks kjønnsdiskurs. Mine mannlige informanter er i mindre grad delaktige i den diskursen, men taler heller ikke imot den.

Det er vanskelig å vite hvor varig de heterodokse diskursene er, og det er viktig å sette spørsmålstegn ved de heterodokse diskursenes stabilitet (Bourdieu, 1992). Man må spørre seg om diskursen er en passerende tendens eller en faktisk og varig motdiskurs. Samtidig vil en

³⁸ Kjønnsdiskurs dreier seg om forskjellige måter å snakke om kjønn på og hvordan praksiser tilknyttet menn og kvinner oppfattes og framstilles.

vellykket heterodoks diskurs kunne etablere seg som et nytt doxa. Ettersom alle mine informanter hadde positive holdninger til begge kjønn, kan det være at man allerede kan snakke om et nytt doxa på feltet, et doxa som stiller seg positivt til begge kjønn, og hvor det handler mer om ens individuelle kompetanse og ferdighet enn om kjønn. Menn og kvinner starter med den samme formelle makten når de trer inn i rollen som klatreinstruktør. Videre er det deres individuelle symbolske kapital som avgjør hvor mye uformell makt de tilegner seg. Man starter på samme nivå og blir vurdert etter like verdier, og vi har en formening om at begge kjønn har de samme forutsetningene for å tilegne seg den samme symbolske kapitalen, og dermed like stor mulighet til å oppnå makt på feltet. Er det virkelig slik at de mannlige informantene har så kjønnsnøytrale holdninger, som bryter med den hegemoniske maskuline kjønnskulturen?

Ettersom mennene gir uttrykk for at de ikke tenker i kjønn, er det viktig å stille spørsmål om hvorvidt det faktisk er slik. Tenker ikke menn i kjønn? Har de ingen fordommer når det gjelder kjønn? Har det ingenting å si for dem hvilket kjønn som er instruktør? Dette uttrykker iallfall mine mannlige informanter, noe jeg må innrømme jeg er overrasket over å finne. Jeg hadde sett for meg at mennene hadde sterkere meninger om kjønn når det gjaldt klatreinstruktør, spesielt fordi andre kilder viser at det er vanskelig for kvinner å få aksept i mannsdominerte miljøer (Pedersen, 1999; Sisjord, 2005, 2009).

Får jeg egentlig informantenes sanne mening og holdning fram? Eller prøver de i høy grad å framstå politisk korrekte og fordomsfrie? *Politisk korrekt* er et begrep som betegner utsagn, ideer og oppførsel som er ment å unngå å støte andre i sosiale og institusjonelle sammenhenger, for eksempel når det gjelder kjønn. I Norge er det blant annet politisk korrekt å uttrykke seg uten fordommer hva angår kjønn. Det mine mannlige informanter sa under intervjuene, var dermed politisk korrekt. Spesielt er det interessant å se at Emil selv sier dette: «Kanskje jeg prøver å være sånn politisk korrekt nå, men jeg tror ikke det.» I tillegg synes jeg han under intervjuet framstår nervøs og virker forsiktig i sin måte å uttrykke seg på. Knut, derimot, virker mer direkte, men jeg sitter likevel med en følelse av at det han sier, er gjennomtenkt. Dette blir selvfølgelig min personlige synsing om informantenes uttalelser. Det er vanskelig å si om jeg fikk deres personlige holdning, eller om de var bevisste på å svare politisk korrekt og dermed kanskje hadde noen fordommer som de ikke ønsket å få fram.

8.10 Sammendrag

I dette kapittelet har jeg sett på følgende delproblemstillinger: Hvilke holdninger til og meninger om klatreinstruktøren har deltakerne sett i et kjønnsperspektiv? Jeg har bygget opp kapittelet slik at jeg har startet med å se på de holdningene og uttrykkene som er med på å støtte doxa, for så senere i kapittelet å konkludere med at vi har en heterodoks kjønnsdiskurs. Grunnen til at jeg har valgt å vektlegge og bruke mye tid på de små utsagnene som støtter doxa, er at klatring, som jeg poengterte i starten av kapittelet, er et mannsdominert felt og det finnes myter om at kvinner må streve for å vinne innpass. Dermed har jeg villet tydeliggjøre hvilke hindringer kvinner egentlig støter på. Her har jeg i hovedsak sett på hvordan feltet er utformet, og hvilke fysiske kvaliteter som blir sett på som viktige. Disse kvalitetene er maskuline kvaliteter som å være tøff og utfordrende og å ha evnen til å beskytte og ta vare på kvinnen.

Det har ligget en tydelig forskjell mellom mine mannlige og kvinnelige informanter. Jeg har konkludert med at alle mine kvinnelige informanter tenker i kjønn, mens jeg ikke har klart å se dette hos noen av mennene. Sara og Linda ser begge for seg en mann i rollen som instruktør. Sara tenker at mannen er bedre til å ta vare på henne, og foretrekker dermed en mann. Linda ser mannen som tøffere og flinkere til å ta utfordringer, og dermed mer egnet som instruktør fordi det samsvarer med feltet. Derimot er Linda tryggere på kvinnens kompetanse og sammenligner det med «flink pike-syndrom». Gunns holdninger til kjønn går også i kvinnens favør. Hun må innrømme at hun foretrekker en kvinne som klatreinstruktør fordi hun setter stor pris på myke sider, som hun tenker det først og fremst er kvinner som besitter. Sara omtaler kvinner som dyktigere og mer ambisiøse, og Ida sier også at hun føler seg tryggere på at kvinner vektlegger sikkerhet. Jeg var overrasket over å se fordommer mot mannlige instruktører, men har i ettertid sett at annen forskning viser det samme (Moen, 2010). Man kan altså se tegn til at alle kvinnene i mitt materiale er tryggere på kvinnens kompetanse som klatreinstruktør, spesielt når det gjelder det pedagogiske og sikkerhetsmessige. Denne holdningen eller forestillingen som informantene har om at menn tar lettere på ting og kvinner trenger mer trygghet på egen kompetanse, som Woodward (2000) kaller for en «Go for it»-attityde, ser vi også er gjennomgående i annen risikoaktivitet, ekstremспорт og friluftslivsrelatert aktivitet (Woodward, 2000; Sisjord, 2005, 2009; Dilley & Scraton, 2010). Hos informantene kommer denne holdningen tydeligst fram hos Linda, Emil og Sara, men man ser den også hos Ida og Gunn. I mange ekstremспортaktiviteter gjør det at

det blir vanskeligere for kvinner å hevde seg, mens jeg her kan se tegn til at det kommer kvinnen til gode.

Ida uttrykker i tillegg at hun er bekymret for at en kvinne i rollen som instruktør kan bli for «tantete», «dillete» og «småpratende», og jeg har dratt den konklusjon at hun ønsker seg en maskulin instruktør og spesielt vektlegger egenskapene tøff og tydelig. Linda og Sara framstiller kvinnen i den rollen som tøff, og i den forbindelse ser det ut til at kvinner må tilpasse seg menns normer for presentasjoner. Jeg har sett holdningene til Linda og Sara i lys av Butlers (1999) teori om å «gjøre sitt kjønn», som vil si at man iscenesetter seg selv ved å repetere spesifikke væremåter som er innenfor normer for kvinnelighet/mannlighet. Det ser derimot ut til at informantene vil at instruktørene skal iscenesette seg etter normer for mannlighet for å passe inn i rollen som klatreinstruktør. Den iscenesettelsen ser det ut som de synes det er helt greit å gjøre for en kvinne, og jeg oppfatter det som at de kvinnelige instruktørene fortsatt blir oppfattet som kvinner. Derimot er jeg mer usikker på om det er greit å iscenesette seg som kvinne på feltet og fortsatt få respekt som klatreinstruktør, spesielt med tanke på Idas uttalelser. På den andre siden er det vist at det informantene liker ved kvinnelige instruktører, er det at disse gir dem noe annet – de bidrar med myke verdier og vektlegger sikkerhet, det pedagogiske og rolige omgivelser.

Det at kvinner tenker mer i kjønn, har jeg satt i lys av kvinners frigjøringskamp og Beauvoirs (2000) teorier om *det annet kjønn*, hvor kvinners posisjon som undertrykt og følelsen av å være Den andre har ført til at kvinnen tenker mer i kjønn. Menn har ikke kjent på den samme undertrykkelsen og er i stedet vant til å se seg selv som normalen (Lorentzen, 2006). Dette kan være en grunn til at de sier lite om kjønn.

Hvis det er slik at jeg har fått fram informantenes ærlige holdninger, ser det ut til at det er en endring hvor vi tenker mindre kjønn. Spesielt gjelder det mennene. I tillegg støtter de kjønnete holdningene i større grad kvinner. På bakgrunn av det kan vi si at diskursen på feltet er i endring, og at kvinner får mer innpass.

«Den frie kvinne er først nå i ferd med å bli født» (Simone de Beauvoir).

9. Kvinne og/eller klatreinstruktør³⁹

Gjennom et historisk blikk på feltet i starten av oppgaven så vi at klatring fra gammelt av har vært styrt av en hegemonisk maskulin kjønnskultur. Den skjeve kjønnsfordelingen i yrket bekrefter fortsatt mannens dominans og bygger videre opp om et doxa, hvor en hegemonisk maskulin kjønnskultur blir sett på som naturlig. Singsaas (2006) påpeker at kvinner gjennom å delta i tindesporten på starten av 1900-tallet ble satt i en *double bind*-posisjon mellom det å være kvinne og «ekte turist». Enten var man kvinne og hadde «minuskropp» og var uegnet som klatrer, eller så deltok man i «maskuline» aktiviteter og ble satt utenfor det å være «kvinnelig» (Singsaas, 2006). På den måten klarte man å opprettholde doxa på feltet og bevarte mannens maskulinitet. Hensikten med overskriften er å rette søkelyset mot forestillingen om kjønn og klatreinstruktøren og spørsmålet om hvorvidt det er mulig å beholde både sin kjønnsidentitet og sin identitet knyttet til yrket.

Utgangspunktet for denne studien var å få kjennskap til de holdningene til og erfaringene med klatreinstruktører deltakere på klatrekurs har, og problemstillingen min for denne oppgaven har vært:

Hvilke forestillinger har deltakere om kjønn og klatreinstruktøren?

Jeg har brukt en kvalitativ tilnærming og har gått inn i prosjektet med et ønske om å fremme kvinners posisjon på feltet. Informantene mine sier selv at «for ser vi kvinner, så tenker kvinner: Kan hun, kan jeg» (Sara). Jeg har hatt et ønske om at oppgaven skal gi kunnskap om deltakernes forventninger og holdninger, og spesielt vise at det finnes kvinnelige instruktører, og at disse får tillit som klatreinstruktører. På den måten har jeg hatt et ønske om at oppgaven skal kunne bidra til en heterodoks kjønnsdiskurs og være med på å ufarliggjøre feltet. I prosessen har jeg vært overrasket over at informantene mine i høy grad har vært med på å støtte en heterodoks kjønnsdiskurs på feltet, da jeg var forberedt på å møte flere fordommer.

Oppgaven tar utgangspunkt i kjønn som noe sosialt konstruert og dynamisk. I min forståelse av kjønn har jeg støttet meg til teoriene til Pierre Bourdieu, Judith Butler og Simone de Beauvoir. For å besvare spørsmålene i problemstillingen har jeg hatt tre delproblemstillinger som belyser ulike sider av temaet. Delproblemstillingene retter søkelyset mot beskrivelsen/forventningene, erfaringene og holdningene, som er tatt opp hvert i de tre

³⁹ Tittelen på oppgaven, *Klatreinstruktør og/eller kvinne*, er inspirert av artikkelen «Tindebestigersker og andre Jættekvinder» av Singsaas (2006).

analysekapitlene. Nedenfor vil jeg kort sammenfatte svaret på spørsmålene i de tre delproblemstillingene, før jeg går over på selve problemstillingen og konklusjonen.

Beskrivelsen av og forventningene til en klatreinstruktør

I første delproblemstilling så jeg på følgende: Hvordan beskriver deltakerne en klatreinstruktør, og hvilke forventninger har de til instruktøren? Er beskrivelsen og forventningene kjønnsrettede eller kjønnsnøytrale? Alle informantene beskriver en klatreinstruktør som en veltrent person i friluftslivstøy. I tillegg brukes adjektiver som sterk, muskuløs, selvsikker, *laid-back*, naturlig, tøff, usminket, glad. Erfaren, pedagogisk og rolig er de kvalitetene som hyppigst blir nevnt av informantene (seks av syv). Videre er opptatt av sikkerhet, kunnskapsrik, trygg og tydelig nevnt av over halvparten av informantene. Denne beskrivelsen synes informantene passer på begge kjønn. Beskrivelsen og forventningene har jeg så satt opp mot begreper for maskulint/feminint og mannlighet/kvinnelighet. Det som trekker denne beskrivelsen i maskulin retning, er de fysiske egenskapene veltrent og sterk, i tillegg til selvsikker, tøff og tydelig (Lippe, 2010; Meld. St. 44, 2012-2013; Pedersen, 1999; Moi, 1998). Derimot blir egenskapene rolig, erfaren, pedagogisk og opptatt av sikkerhet nevnt mer hyppig av informantene, egenskaper som i mindre grad er kjønnsforbundet. I større grad er de egenskapene faktisk forbundet med kvinnelighet, spesielt pedagogisk og opptatt av sikkerhet (Solbrække, 2006; Moi, 1998). Det av informantene som først og fremst blir karakterisert som maskulint, er omgivelsene og miljøet. De beskriver feltet som litt ekstremt, fylt med risiko og farer, og dermed er en instruktør en som mestrer en voldsom, utrygg og risikofylt arena, noe som indikerer maskuline verdier (Booth & Thorpe, 2007; Robinson, 2008; Dilley & Scraton, 2010; Bondevik & Rustad, 2006; Pedersen, 1999). Kort oppsummert er det først og fremst omgivelsene og mestring av dem som indikerer maskuline verdier. Derimot er de kvalitetene informantene forventer, kvaliteter som heller er forbundet med kvinnelighet, i mindre grad kjønnsrettede og bryter dermed med doxa.

Erfaringene

I den andre delproblemstillingen så jeg på følgende: Hva slags erfaringer og opplevelser har deltakerne gjort seg på kurs med klatreinstruktøren(e), spesielt med tanke på kjønn? Min empiri viser at alle instruktørene, uavhengig av kjønn, får aksept, tillit og respekt fra deltakerne.⁴⁰ Informantene sier i tillegg at de har vanskeligheter med å se på forskjeller på

⁴⁰ Dette er i hovedsak basert på informantenes uttalelser, i tillegg til det jeg observerte fra kursene.

hvordan de opplever en mannlig og en kvinnelig instruktør. Dermed vil jeg konkludere med at mine informanter erfarer mannlige og kvinnelige klatreinstruktører likt. På kursene jeg har tatt utgangspunkt i, har informantene fått erfare bare med ett av kjønnene og har dermed ikke hatt mulighet til å sammenligne. På det første kurset med to mannlige instruktører var det den mest erfarne og den dyktigste klatreren (ferdighetsmessig) som fikk mest tillit fra de to informantene. Jeg har sett det i lys av Bourdieus begreper *symbolsk kapital* og *symbolsk makt*. Det ser ut til at fysiske ferdigheter spiller større rolle enn pedagogiske evner når det gjelder å oppnå uformell makt. Dette funnet avviker fra informantenes beskrivelser av og ønsker når det gjelder instruktøren. Fysiske ferdigheter er i større grad forbundet med maskulinitet og mannlighet, og jeg har dermed stilt spørsmål om hvorvidt mannen naturlig har høyere symbolsk kapital.

Holdningene

Tredje delproblemstilling jeg så på, var følgende: Hvilke holdninger til og meninger om klatreinstruktøren har deltakerne sett i et kjønnsperspektiv? Når det gjelder mine informanters holdninger til klatreinstruktørens kjønn, har jeg tre hovedfunn:

- 1) Mine kvinnelige informanter tenker og reflekterer mer over kjønn, og har fordommer knyttet til kjønnede egenskaper.
- 2) Holdningene knyttet til vår forståelse av kjønn går i høy grad i kvinners favør. Flere av informantene, vel å merke de kvinnelige, føler seg faktisk tryggere med en kvinnelig instruktør.
- 3) Kjønnsdiskursen rundt en klatreinstruktør bryter med doxa og er heterodoks. I den sammenheng kan vi stille spørsmål om hvorvidt det begynner å danne seg et nytt doxa på feltet, hvor kvinner lettere får innpass.

Kvinnene i mitt materiale skiller seg ut fra mennene ved at de tenker mer i kjønn. To av kvinnene ser for seg en mann i rollen, noe som er begrunnet med at de ser flere menn, og at menns egenskaper og mentalitet passer bedre til utformingen av feltet. Det er kun én av informantene, Sara, som gir uttrykk for at hun foretrekker en mann, noe hun forklarer med at hun tenker at mannen er bedre til å ta vare på henne. Derimot gir de tre andre kvinnene uttrykk for at de er tryggere på kvinnens kompetanse, spesielt når det gjelder pedagogikk og opptatthet av sikkerhet. Gunn går så langt at hun sier at hun foretrekker en kvinne fordi hun setter stor pris på myke sider, som hun tenker først og fremst kvinner besitter. Mine kvinnelige informanter inntar ulike roller, fra de passive, underordnede som bidrar til å

oppretholde det maskuline hegemoniet, til de aktive jentene som kjemper for at kvinner kan være delaktige og tøffe. Mennene, derimot, er mer passive i det de sier, og det virker som de reflekterer lite over kjønn. Det at kvinner tenker mer kjønnet, har jeg sett i lys av hvordan kjønn har vært konstruert, hvor kvinner har vært kjønnet, mens menn har vært det nøytrale. Det har jeg videre sett gjennom teoriene til Bourdieu, Beauvoir og Butler. I tillegg har jeg tatt i betraktning at kvinneforskningen har dreid seg om kvinneundertrykkelse og mannsdominans.

Det jeg var mest overrasket over med mine funn, var at tankene informantene hadde rundt kjønn og klatreinstruktøren, i høy grad gikk i kvinnens favør. Det at mine kvinnelige informanter foretrekker noen av kvalitetene til kvinner i klatreinstruktøryrket, bryter med doxa. De ser begge kjønn som kvalifisert til å være klatreinstruktører og synes opprinnelig ikke det har med kjønn å gjøre, men med individuelle, personlige egenskaper. Informantenes syn bryter dermed med det tradisjonelle synet på kvinner som passive og «minuskropper», og derfor karakteriserer jeg informantenes uttalelser og oppførsel som en heterodoks kjønnsdiskurs. Derimot er Sara og Linda med på å støtte doxa gjennom å ta det for gitt at det er menn som passer best til feltet. Imidlertid tenker de begge at kvinner har vel så gode ferdigheter som menn til å lykkes på feltet. Etersom alle mine informanter hadde positive holdninger til begge kjønn, kan det være at man allerede kan snakke om et nytt doxa på feltet, et doxa som stiller seg positivt til begge kjønn, og hvor det handler mer om ens individuelle kompetanse og ferdighet enn om kjønn.

9.1 Forestillinger om kjønn og klatreinstruktøren

Jeg vil konkludere med at mitt materiale viser at deltakerne er åpne for instruktører av begge kjønn og også synes at rollen passer til begge. Min empiri viser at alle instruktørene, uavhengig av kjønn, får aksept, tillit og respekt fra deltakerne. Det ser ut til at informantene opplever klatreinstruktøren(e) både som dyktige instruktører og som personer som bevarer sin kjønnsidentitet. Altså viser mitt materiale at kvinner i yrket sees på som både kvinner og klatreinstruktører. Dermed kan de beholde både sin kjønnsidentitet og sin identitet som klatreinstruktør. På tross av det opplever informantene fortsatt feltet med dets omgivelser og miljø som kjønnet, og to av informantene tenker på klatreinstruktøren først og fremst som en mann. Mine informanter stiller seg i tillegg positive til å få inn flere kvinnelige instruktører. Spesielt har de tanker om at en kvinnelig instruktør gir mer pedagogisk tyngde til rollen og et mer bevisst forhold til sikkerhet. At man ser flere kvinner i yrket, åpner opp for en forståelse

av at kvinner kan være klatreinstruktører, noe som er en endring som Butler (1999) er opptatt av.

9.2 Veien videre

Min oppgave kunne antageligvis sett helt annerledes ut om jeg hadde valgt en annen metode, andre teoretiske perspektiver eller andre vinklinger av temaet. Hadde jeg for eksempel valgt å bruke spørreskjema eller intervju flere, hadde det kanskje gitt grunnlag for å si noe mer generelt om kjønn og klatreinstruktøren. Samtidig hadde jeg ikke hatt mulighet til å gå like mye i dybden i hvert intervju og kunne da ha mistet en del perspektiver som har vært viktige for å nyansere denne oppgaven. Gjennom arbeidet med min masteroppgave har jeg undret meg over at det finnes så lite forskning på kjønn i friluftsliv, friluftsliv i en yrkeskontekst og deltakernes erfaringer og tanker. Dermed har det vært utfordrende å sammenligne min empiri med andre studier, og jeg har i høy grad måttet gå til andre aktiviteter. Derfor har jeg endt med å sammenligne klatring med andre kontekster, i ytterpunkter av det feltet jeg studerer. Det betyr at det er mye mer kunnskap å hente om dette temaet og mange flere måter å studere det samme temaet på. Min kvalitative studie åpner for flere interessante perspektiver som det kan være meningsfullt å forske videre på. Selv synes jeg det hadde vært spennende å gjøre en lignende studie hvor det er en instruktør av hvert kjønn som samarbeider. Jeg har flere ganger pekt på at det kunne vært enklere å se forskjeller på hvordan deltakerne erfarer mannlige og kvinnelige instruktører, hvis de hadde opplevd dem samtidig. I den sammenheng kunne man se hvem som oppnår mest tillit hos deltakerne, og om dette er kjønnsrelatert. Videre er jeg nysgjerrig på hvilke egenskaper og kvaliteter som egentlig er verdsatt høyest. Er man avhengig av store fysiske ferdigheter for å lykkes i yrket og oppnå makt, eller holder det virkelig med pedagogiske evner og teoretiske kunnskaper? Dette ville det også være spennende å gjøre utenfor en kjønnskontekst, og se på hva som er anerkjent som kapital hos en instruktør sett fra deltakernes side.

I innledningen stilte jeg spørsmål om hvorfor er det så få kvinner som arbeider innenfor klatring og fjellsport. I den sammenheng har jeg gjort studien ut fra deltakernes perspektiv. Min studie viser at det ikke er deltakerne som gjør det vanskelig for instruktørene, for deltakerne er faktisk veldig åpne og imøtekommende overfor instruktører av begge kjønn. Etersom min empiri viser at kvinner tenker mer kjønnet, synes jeg det hadde vært interessant å se på om det er kvinner selv som lager seg disse forestillingene. Sitter det først og fremst i hodet på kvinner, og er det kvinners egen innstilling man må jobbe med?

Mitt datamateriale rommer noen perspektiver som jeg har valgt å unnlate av hensyn til oppgavens omfang. Skulle jeg få mulighet til å fordype meg mer i empirien, kunne det vært interessant å se datamaterialet i lys av pedagogisk teori og ledelsesteori. Da jeg startet å drøfte masteroppgaven, hadde jeg lenge hatt lyst til å skrive om deltakernes ønsker og forhold til veilederen/instruktøren, og i den sammenheng bruke en pedagogisk forståelse. Mitt materiale kan man i den sammenheng bruke til å analysere hvordan deltakerne ønsker å forholde seg til instruktøren, og hvilken rolle personen skal ha. Det kan også være interessant å trekke det pedagogiske inn i en kjønnskontekst og se på hvilken betydning kjønn har for deltakerens oppfatning av god lederstil.

Denne undersøkelsen kan bidra til at man får større innsikt i klatring og klatreinstruktørens rolle i feltet, sett fra deltakernes forståelse av og holdning til instruktøren, sett i lys av kjønnsteori og en sosialkonstruktivistisk oppfatning av kjønn. Gjennom kjennskap til de faktorene som undersøkelsen peker på, kan man bli bevisst på hvordan feltet kan framstå som kjønnnet til tross for feltet er i endring. Jeg tror det i tillegg er viktig å være oppmerksom på og reflektere over den kjønnede praksisen på feltet for at endringen skal fortsette.

Referanser

- Alle kvinners blad (1949). Med kvinner i stupet. Issue 15-16, s. 10-11 og 32-33.
- Beauvoir, S. d. (2000). *Det annet kjønn*. Oslo: Pax Forlag.
- Bell, R. (2005). *Klatreboka: en komplett håndbok*. Oslo: Orion Forlag AS.
- Bischoff, A. & Odden, A. (2002). "Nye trender i Norsk friluftsliv. Utvanning eller forsterkning av gamle mønstre og idealer", Øyer 19.- 20. november 2002: Rapport fra konferansen "Forskning i friluft".
- Bondevik, H. & Rustad, H. (2006). Humanvitenskapelig kjønnsforskning. I: J. Lorentzen & W. Mühleisen, red. *Kjønnsforskning: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget AS, s. 42-62.
- Booth, D. & Thorpe, H. (2007). *Berkshire Encyclopedia of Extreme Sports*. Berkshire
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av drømmekraften*. Drammen: Norsk forskningsråd.
- Bourdieu, P. (1999). *Meditationer: Méditations pascaliennes*. Valdres: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. (1993). "Den kritiske ettertanke": grunnlag for samfunnsanalyse. Oslo: Samlaget.
- Bugge, M. (2009). *Webområde for Aftenposten - til topps med kvinnene*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/sport/Til-topp-med-kvinnene-6621936.html#.UybXkv15MmM> [Funnet 17 03 2014].
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities. Secon edition*. Cornwall: Polity Press.
- Dallan, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. 5. Utg.
- Denison, J. (2010). *Michel Foucault: Power and discourse: the 'loaded' language of coaching*. I: R. L. Jones, P. Portrac, C. Cushion & L. T. Rongland, red. *The Sociology of Sports Coaching*. New York: Routledge, s. 27-40.

- Dilley, R. E. & Scraton, S. J. (2010). *Women, climbing and serious leisure*. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02614360903401927#.Uz1r-vl_smM [Funnet 2014 4 3].
- Fangen, K. (2010). *Deltakende observasjon*. s.l.:Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørken AS.
- Foucault, M. (1999). *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten*. Valdres: Pax Forlag.
- Fossåskaret, E., Fuglestad, O. L. & Aase, T. H. (1997). *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Føllesdal, D. & Walløe, L. (2000). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Grimeland, G. (2004). *En historie om klatring i Norge 1900-2000*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hallandvik, F. (2010). *"I trygge hender - på ville veier" : Om det å være deltaker på føringsturer i høyfjellet*. Oslo: Masteroppgave i idrettsvitenskap. Seksjon for kroppsøving og pedagogikk Norges idrettshøgskole.
- Halsaa, B. (2006). *Kvinneforskning*. I: J. Lorentzen & W. Mühleisen, red. *Kjønnforskning: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 95-107.
- Halvorden, M. & Johansen, S. I. (2013). *Kjønn og ledelse- Hvilken betydning har lederstil og kjønn*, Bergen: SNF-prosjekt nr. 4321, FOCUS - Future-Oriented Corporate Solutions, SAMFUNNS- OG NÆRINGSLIVSFORSKNING AS.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (2004). *Feltmetodikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hatting, G. (2001). *Klatrerens Håndbok*. Oslo: Schibsted forlag.
- Hovden, J. (1999). *Når kvinner blir sand i maskineriet: Kjønn, interaksjon og makt i idrettspolitiske beslutningsprosesser*. Sosiologisk tidsskrift 3. Scandinavia University Press, s. 209-234.

Hovden, J. (2004). *Møte mellom marknad og omsorg: Om ideologiske konfliktlinjer og betydninger av kjønn og makt i idrettspolitiske beslutningsprosesser*. I: J. Hovden, red. *Makt, motstand og ambivalens: Betydninger av kjønn i idretten*. Høyskolen i Finmark: HiF-Rapport.

Hovden, J. (2011). *Kjønn og leiarskap i Norsk idrett - Kvinner i kjønnsklemme*. I: D. V. Hanstad, red. *Norsk Idrett: Indre spenninger og ytre press*. Otta: Akilles - idrettens eget forlag, s. 299-315.

Jegerstedt, K. (2008). *Judith Butler*. I: E. Mortensen, et al. red. *Kjønnteori*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag AS, s. 74-86.

Johnsen, B. (1995). *Jothunheimens stortopper - folk og fjell gjennom tiden*. oslo: Universitetsforlaget.

Kolsrud, D. (1983). *Moderne tider*. I: *Norsk fjellsport*. Oslo: Norsk Tindeklubb, s. 186-201.

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2. opplagg 2009.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervjuet 2. utg.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lippe, G. von. der. (2010). *Et kritisk blikk på sportsjournalistikk: medier og idrett i en globalisert verden*. 1. utgave red. Kristiansand: IJ-forlaget.

Lorentzen, J. (2006). *Forskning på menn og maskuliniteter*. I: J. Lorentzen & W. Mühleisen, red. *Kjønnsforskning: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 121-135.

Mangset, P. (1994). *Kulturell kapital. Preproduksjon av ulikhet*. I: *Kulturliv og forvaltning. Innføring i kulturpolitikk*.:Universitetsforlaget.

Meld. St. 44, (2012-2013). *Likestilling kommer ikke av seg selv: melding til Stortinget*.: Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement.

Moen, C. H. (2010). *"Jess, jeg skal på tur - en inderlig glede i mitt liv" - Kvinnelige naturguiders yrkeserfaringer fra Svalbard..* Oslo: Masteroppgave i idrettsvitenskap. Seksjon for kroppsøving og pedagogikk Norges idrettshøgskole.

Moi, T. (1998). *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Gjøvik: Gyldendal Norsk Forlag.

- Moi, T. (2000). *Innledende essay. I: Det annet kjønn*. Oslo: Pax Forlag, s. 7-33.
- Norsk fjellsportforum, (27. januar 2014). *Nasjonal standar*, Oslo: Norsk fjellsportforum.
- Odden, A. (2005). *Endringer og stabilitet i norsk ungdoms friluftslivs-utøvelse 1970 – 2004*.
- Odden, A. (2008a). *Hva skjer med norsk friluftsliv?: en studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv, 1970-2004*.:Doktoravhandling NTNU.
- Odden, A. (2008b). *Bruddstykker til forståelse av begrepet "moderne friluftsliv"*. Bø: Upublisert forelesningsnotat HiT..
- Pedersen, K. (1994). *Wilderness life in womens life*, s.l.: Arbeidnotat 2/94. Sekreteriatet kvinneforskning.
- Pedersen, K. G. (1999). *"Det har bare vært naturlig" - Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger*. Alta: Avdeling, dr. scient graden. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole.
- Porsanger, L. W. (2011). *Profesjonalisering av friluftsliv - En studie av statuser og maktforhold blant turledere*. Thronheim: Masteroppgave i idrettsvitenskap, NTNUI.
- Portrac, P., Jones, R. & Armour, K. (2002). *'It's All About Getting Respect': The Coaching Behaviors of an Expert English Soccer Coach*. I: *Sport, Education and Society*, vol 7, No 2., s. 183-202.
- Potrac, P. & Jones, R. (2009). *Power, conflict, and Copperation: Towatd a Micropolitics of Coaching*. I: *Quest*, red. s.l.:American Academy of Kinesiology and Physical Education, s. 223-236.
- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode, 2. utg*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Robinson, V. (2008). *Everyday maskulinites and extreme sport*. New York: Berg.
- Sampson, K. (2008). Eksistensialistisk/Fenomenologisk tilnærming. I: E. Mortensen, et al. red. *Kjønnsteori*. Oslo: Gyldendal akademisk, pp. 36-52.
- Singsaas, M. (2004). *Kvinner i natur og kvinners natur - Kvinner i friluftsliv 1860-1910*. Bø/Oslo: Høgskolen i Telemark, avd. Bø/ Norges Idrettshøgskole.

Singsaas, M. (2006). *Tindebestigerske og andre Jættekvinder. Klatring og kjønn i et historisk perspektiv*. Tidsskrift for kulturforskning 5(2006) Nr. 3, s. 37-51.

Sisjord, M. K. (2005). *Snowboard - en kjønnnet ungdomskultur*. Tidsskrift for ungdomsforskning 5(2), s. 65-82.

Sisjord, M. K. (2009). *Fasr-girls, babes and the invisible girls. Gender relations in snowboard*. I: Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics. London: Routledge, s. 1299-1316.

Sisjord, M. K. (2012). *Women's snowboarding- some experiences and perceptions of competition*. I: Leisure Studies Vol. 32, No 5. London: Routledge.

Skogvang, B. O. (2009). *The sport/media complex in Norwegian I: Soccer & Society*. [Internett] Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14660970902771498> [Funnet 29 4 2014].

Skogvang, B. O. & Fasting, K. (2013). *Football and sexualities in Norway. I: Soccer & Society*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://dx.doi.org/10.1080/14660970.2013.843924> [Funnet 29 4 2014].

Solbrække, K. N. (2006). *Kjønn og arbeid*. I: J. Lorentzen & W. Mühleisen, red. *Kjønnsforskning: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 177-184.

Solbrække, K. N. & Aarseth, H. (2006). *Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn*. I: *Kjønnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget AS, s. 63-77.

Teigen, M. (2006). *Kjønn og Politikk*. I: J. Lorentzen & W. Mühleisen, red. *Kjønnsforskning: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 185-197.

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. utg.. Bergen: Fagforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Tordsson, B. (2003). *"Å svare på naturens åpne tiltale": En undersøkelse av meningsdimensjoner i norsk friluftsliv på 1900-tallet og en drøftelse av friluftsliv som sosiokulturelt fenomen..* Oslo: NIH: Dr. Scient avhandling.

Tordsson, B. (2010). *Friluftsliv, kultur og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Tønsberg, H. H. (1982). *Therese Bertheau 1961-1936*. I: Årbok 1982 - 114. Årgang. Oslo: Den norske turistforening, s. 97-104.

Vereide, V. (2008). *Mykje borte-lite heime" - Mannlege friluftslivsvegleiarar møter nye farsideal*. oslo: Masteroppgave for idrettsvitenskap. Seksjon for kroppsøving og pedagogikk. Norges idrettshøgskole.

Vorkinn, M., Vittersø, J. & Riese, H. (2000). "*Norsk friluftsliv - på randen av modernisering?*", Oppsummering og diskusjon av hovedresultater ØF-rapport nr.02/2000: Østlandsforskning.

Wang, H. (ukjent). *Webområde for Norges Klatreforbund - Hannah Midtbø Første nordiske kvinne opp 8c*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.klatring.no/Nyhetsarkiv/tabid/4605/articleType/ArticleView/articleId/6566/Hannah-Midtb-Frste-nordiske-kvinne-opp-8c.aspx>[Funnet 26 03 2014].

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Woodward, V. (2000). *Gender Issues and Women's Windsurfing*. I: B. Humberstone, red. *Her Outdoors: Risk, Challenges and Adventure in Gendered Open Spaces*. LSA Publication, s. 37-49.

Andre Kilder:

Den Norske Turistforening, (2013). *Webområde for den norske turistforening - DNTS HISTORIE*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.turistforeningen.no/> [Funnet mars 2014].

fjellsportforum.no, (2014). *Webområde for NF-godkjente instruktører*. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.fjellsportforum.no/index.php?fo_id=5728 [Funnet januar 2014].

Norges Klatreforbund, (2014). *Webområdet for NKF*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.klatring.no> [Funnet mars 2014].

Norsk tindevegleidere, (2014). *Webområde til Nortind*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.nortind.no/>[Funnet vinteren 2014].

Norsk-klatring.no, (2012). *Webområde for Klatring: Verdens hardeste i Hanshelleren?*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.norsk-klatring.no/Impulser/Ute/Klippe/Verdens-hardeste-i-Hanshelleren> [Funnet 29 4 2014].

Oslo klatreklubb, (2008). *Webområde for Oslo klatreklubb*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://osloklatreklubb.no/2008/11/nordisk-alpin-jentesamling-i-chamonix/> [Funnet 17 3 2014].

Store Norske Leksikon, (2014). *Webområde for Store Norske Leksikon*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://snl.no/>[Funnet mars/april 2014].

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Brev fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Vedlegg 3: Kursbeskrivelse av nybegynner kurs klatring

Vedlegg 4: Kursbeskrivelsen av naturlig sikringskurs

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Introduksjon

- Informasjon om prosjektet og tema
- Trenger ikke å svare på spørsmål dersom man ikke ønsker det
- Strukturen i intervjuet har en løs form slik at man kan ta opp igjen tråden fra tidligere spørsmål
- All informasjon vil bli behandlet konfidensielt, og i presentasjoner vil personopplysninger bli anonymisert slik at det ikke kommer frem hvem som er intervjuet.
- Den enkelte kan trekke seg fra intervjuet når det måtte være uten å måtte gi nærmere opplysninger om hvorfor.
- Jeg tar notater og tar opp intervjuet på diktafon. Intervjuet vil senere bli transkribert.

Forhold til klatring og friluftsliv

- Hva slags friluftsliv/fjellsport rettet aktiviteter og turer driver du med til vanlig?
- Hva er friluftsliv for deg?
- Hva betyr friluftsliv for deg?
- Hvor lenge har du drevet med klatring?
- Hvordan vil du beskrive ditt erfarings og ferdighetsnivå i forhold til klatring?
- Har du deltatt på kurs eller annen form for opplæring i klatring? (bratt kort?)
 - Når og hvor?
 - Hvem var evt. Instruktør da?
- Har du deltatt på kurs eller annen form for opplær i friluftsliv/fjellsport aktivitet tidligere?
 - Når og hvor?
 - Hva slags kurs?
 - Hvem var evt. Instruktør da?

Ditt forhold til klatreinstruktør

- Hvordan vil du beskrive en klatreinstruktør?
 - Tøy, kroppsbygning, ser ut, attityde, pedagogisk..
- Hvilke kvalifikasjoner synes du er viktig hos en klatreinstruktør?
- Hva slags rolle synes du en instruktør skal ha i gruppen?
- Hva er dine forventninger til en klatreinstruktør?

Kurset

- Var deltakingen på klatrekurset en impulsiv eller planlagt handling?
- Hvilke forventninger hadde du til kurset?
- Hvilke forventninger hadde du til instruktøren?
 - Stod instruktøren til din forventning?
 - Hadde instruktøren den kompetansen du forventet?
- Føler du at du har fått et godt utbytte av kurset?
 - Lærte du det du ville?
 - Er det noe du skulle ønske du hadde fått lært mere av?
 - Følte du tiden ble godt utnyttet?

- Hvordan vil du beskrive det første møte med instruktøren?
 - Var det noen du la ekstra godt merke til?
 - Hva gjorde du?
 - Tenkte du?
- Hva var den beste opplevelsen du hadde i løpet av kurset?
- Den mest læringsrike opplevelsen?
- Den mest spennende opplevelsen?
- Kan du beskrive en situasjon fra kurset hvor du følte deg trygg på instruktøren?
 - Hvorfor det?
 - Hva gjorde instruktøren for at du følte deg trygg?
- Var det noen situasjon hvor du følte deg utrygg på instruktøren?
 - Hvorfor det?
- Tenkte du noen gang over at det ei kvinne (to menn) som holdt kurset?
 - på hvilken måte da? I hvilke situasjoner?
- Har det endret seg noe i løpet av kurset?

I etterkant av turen

- Hva synes du om måten instruktøren arbeidet på?
 - Følte du deg i trygg hender?
- Hadde instruktøren din tillit?
 - Fikk du den oppmerksomheten du ville ha?
- Kan du beskrive en situasjon hvor du synes instruktøren var flink og en hvor du synes han/hun ikke var så flink?
- Hendte det noen spesielle episoder undervis som du har tenkt på i ettertid?
- Kunne du tenke deg å delta på flere slike kurs?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
- Har det noen betydning for deg hvilket kjønn instruktøren har?
- Tror du folk er skeptisk til å ha kvinnelige instruktører?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
- I forhold til å få tilbakemeldinger og kritikk – er det lettere å mota fra et spesielt kjønn?
- Har du et inntrykk av at det er få kvinnelige klatreinstruktører?
 - Hvorfor tror du det er så få kvinner som arbeider som klatreinstruktør?
 - Tror du det ligger fordommer mot å ha kvinner som klatreinstruktør?
- Når du tidligere i intervjuet beskrev en klatreinstruktør – synes du den beskrivelsen kan passe både til en mann og en kvinne?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hvordan vil du beskrive en mannlig instruktør?
 - Hvordan vil du beskrive en kvinnelig instruktør?

Personlig data:

- Alder
- Bosted
- Yrke

Noe du vil legge til?

Vedlegg 2: Brev fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Vedlegg 3: Kursbeskrivelse fra nybegynnerkurs klatring

Vedlegg 2: Brev fra Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste

Tommy Langseth
Institutt for idretts- og friluftslivsfag
Høgskolen i Telemark
Hallvard Eikas plass 33
3800 BØ I TELEMARK

Vår dato: 27.06.2013

Vår ref:34796 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.06.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

34796 *Fjellfører og/eller kvinne? om fjellføring i et kjønnsperspektiv sett fra deltakerne sin side*
Behandlingsansvarlig Høgskolen i Telemark, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig Tommy Langseth
Student Hedda Færden

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

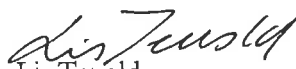
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Lis Tenold tlf: 55 58 33 77
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Hedda Færden, Voksenlia 3b, 0383 OSLO

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes muntlig samtykke basert på muntlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet forutsetter at det gis muntlig informasjon om følgende for at samtykket skal være gyldig i henhold til personopplysningsloven:

- formålet med prosjektet
- hvilke metoder som vil bli benyttet
- hvilke opplysninger som samles inn
- hva opplysningene skal brukes til
- hvem som vil ha tilgang på opplysningene
- at opplysningene vil bli behandlet konfidensielt
- at det er frivillig å delta
- at man kan trekke seg når som helst uten å måtte begrunne det
- dato for prosjektslutt og at alle innsamlede opplysninger anonymiseres ved prosjektslutt og i den ferdige oppgaven
- kontaktopplysninger til veileder og student.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Høgskolen i Telemark sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 01.06.2014 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Nybegynnerkurs klatring (tidl. modul 1)

Mål med kurset: Deltagerne skal:

- kunne sikre og klatre trygt på topptau
- kunne lede trygt på bolter
- bli kjent på flere klatrefelt rundt Oslo som egner seg for nybegynnere

Deltagere som ønsker det skal kunne prøve å lede på lett boltet rute.

NB! Metodesettet skal følges!

Forslag til gjennomføring i Oslo

Fredag	17:00	Grefsen
Lørdag	09:00	Hauktjern (oppmøte parkering Østmarksetra) Ruter egnet for leding i venstre side av hovedfeltet (Rundt Nøkkens Rike)
Søndag	09:00	Hvalsberget eller Vardåsen, Høyre Sva Vardåsen, høyre sva regnes ikke som egnet for leding på nybegynnerkurs.

Fredag

Mål for dagen: Deltagerne skal bli kjent med og bli sikre på utstyret, få innføring i topptaufester på bolter og trær. De skal prøve rappell, lære korrekt sikring av klatrer, og klatre på topptau.

- Presentasjon instruktører
- Presentasjon deltagere, forventet utbytte av kurset
- Om kurset og forventet kompetanse etter kurset
- Utdeling / sjekk av utstyr
- Behandling av tau og utstyr
- Kameratsjekk
- Innbinding, åttetallsknute (begge innbundet eller sikring av tauende!)
- Demo av taubrems / sikring (evt. deltagerne tørrtrener)
- På toppen: Legge topptaufester i trær og bolter
- Rappell ned
- Klatring på topptau
- Fokus på sikringsmåte
- Nedfiring
- Bevegelsesteknikk
- Kveiling av tau
- Evt. sikring med GriGri

Lørdag

Mål for dagen:

- Deltagerne skal bli sikre på å legge egne topptaufester på bolter og trær.
 - Rappell ned til boltet topptaufeste man ikke kommer til ovenfra, bruke festet og rappell ned.
 - Deltagerne skal introduseres til ledning på bolter.
 - Deltagerne skal få hjelp med klatreteknikk, få prøve lette og vanskeligere ruter.
 - Finpusse sikring av klatrer.
- Skift ruter ofte og la deltagerne legge egne topptaufester.*

- Topptaufester på bolt og trær
- Fokus på sikringsmåte
- Bevegelsesteknikk
- Banke på / prøve tak
- Legge forankringer
- Klatring på topptau
- Rappell ned til boltet topptaufeste og videre
- Ledning på enkle, godt siktrede ruter.
- Nedrigging av topptaufester.

Søndag

Mål for dagen:

- Deltagerne arbeider videre med klatring og sikring på topptau og led, herunder legging og nedrigging av egne topptaufester. I tillegg få hjelp med klatreteknikk. Finpusse sikring av klatrer på led. Innføring i bruk av GriGri.
- Deltagerne skal få en innføring i å gå flertaulengders ruter på bolt og på rappell ned flertaulengder på bolt.
- De skal lære taurop og kunne sikre trygt på topptau ovenfra.

For innføring til flertaulengders ruter anbefales det å gå flere korte taulengder.

- Klatring på topptau med sikring ovenfra
- Nedfiring av klatrer (kan rappellere hvis kameratsjekk nede kan gjøres)
- Gjennomgang innkobling i standplass, taulagsrutiner og taurop
- Klatring flere taulengder
- Rappell over flere taulengder

- Demo av omkobling siste gang opp til boltet topptaufeste, der man har brukt slynger/karabinere i limbolter eller ringer
- Evt. ledning lett rute på bolter eller presatte sikringer
- Vurdering av bolter
- Bevegelsesteknikk på sva
- Evt. repetisjon av det deltagerne trenger/ønsker å drille mer på

Samtaleemner/teori

Husk hver dag: Morgen: Hva gjøres i dag, ønsker fra deltagerne. Kveld: Evaluering av dagen, hva gjøres i morgen. Siste dag, evaluering av kurset.

- Tau - forskj. typer, elastisitet, fallenergi
- Behandling av tau og utstyr
- Utstyr, diskusjon om
- Orden i utstyret
- Sikkerhet og konsekvenstenking
- Sikring på bolter
- Naturlig sikring
- Fare for steinsprang ved rappell og når tauet dras ned
- Klatreførere / litteratur
- Etikk
- Når skjer ulykker
- Førstehjelpsutstyr, varsling av ulykker
- Om DNT Fjellsport Oslo

Revidert mars 2009

Program for Klatrekurs naturlige sikringer (modul 2)

Krav: Må ha gått nybegynnerkurs i klatring (modul 1) eller ha tilsvarende erfaring.

Mål med kurset: Deltagerne skal:

- kunne legge naturlige topptaufester og naturlige standplasser
- lede enkle naturlige ruter
- ha en viss forståelse for de viktigste enkeltdelene i kameratredning

NB! Metodesettet skal følges!

Gjennomføring i Hemsedal

Når kurser kjøres i Hemsedal kjøres det med oppmøte torsdag. Introduksjonsdelen tas torsdag kveld. Tips for gjennomføring

Torsdag	Oppmøte Fossheim eller teltplass ved Skogshorn kl. 1900
Fredag	Skurvefjell (til høyre for stor renne)
Lørdag	Skurvefjell (Pastorale sats 1)
Søndag	Natten, Rotneim ved Gol (Skogsveggen ved rutene Møkkerbakken, Øye for Øye osv)

Fredag

Mål for dagen: Deltagerne skal få erfaring med å finne forankringsplasseringer, bruke forskjellig sikringsutstyr, legge standplasser og drille på taulagsrutiner. I tillegg ta vanlig rappell og balanserappell over flere taulengder.

Introduksjon:

- Presentasjon instruktører
- Presentasjon deltager, forventet utbytte av kurset
- Om kurset og forventet kompetanse etter kurset
- Utdeling / sjekk av utstyr
- Behandling av tau og utstyr
- Repetisjon av knuter, innbinding, kameratsjekk, sikring av klatrer

Dag 1:

- Legge sikringsmidler og bygge standplasser nede ”på bakken” (kun føringsstandplass og cordelette)
- Rutiner og taurop
- Klatring flere korte taulengder, deltagerne leder, svært enkel klatring
- Rappell over 2 taulengder
- Fokus på sikring av klatrer, standplasser, taulagsrutiner og sikringskjeden

Lørdag

Mål for dagen: Deltagerne skal drille på og bli sikre på naturlige mellomforankringer, naturlige standplasser og taulagsrutiner.

- Klatring rute helt opp, deltagerne leder, enkel klatring
- Fokus på standplasser, taulagsrutiner og sikringskjeden
- Evt. topptauing, klatring på clog til høyre for stor renne
- Evt. repetisjon etter deltagerens ønsker

Søndag

Mål for dagen: Deltagerne skal få en innføring i de viktigste enkeltdelene i kameratredning. Evt. prøve å lede i felt.

- Legge naturlige topptaufester
- Rappell med skadet
- Avbinding av taubrems
- Avlastning av klatretau
- Klemknutegang
- Topptauing / Leding på bolter og naturlig

Samtaleemner/teori

Husk hver dag: Morgen: Hva gjøres i dag, ønsker fra deltagerne. Kveld: Evaluering av dagen, hva gjøres i morgen. Siste dag, evaluering av kurset.

- Tau - forskj. typer, elastisitet, fallenergi
- Behandling av tau og utstyr
- Utstyr, diskusjon om
- Sikkerhets og konsekvenstenking
- Sikring på bolter
- Naturlig sikring
- Tenke på andremann når sikrer
- Fare for steinsprang ved rappell og når tauet dras ned
- Krefter og belastningsevner
- Klatreførere / litteratur
- Etikk
- Når skjer ulykker
- Nedkjøling, alpine farer
- Turplanlegging, tur etter evne, tidsaspekt
- Utstyr på tur
- Førstehjelpsutstyr, varsling av ulykker
- Om DNT Fjellsport Oslo